

İFADƏ AZADLIĞI:

Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasının 10-cu Maddəsinin Şərhi və Məzmunu üzrə Bələdçi

Tobi Mendel
İcraçı direktor
Hüquq və Demokratiya Mərkəzi

MÜNDƏRİCAT

Giris	3
1. Ümumi mülahizələr	6
İfadə azadlığının əhəmiyyəti	6
Hüququn həcmi	7
İfadə azadlığı hüququnun əsas xüsusiyyətləri	9
Qorunmayan nitq	11
2. Xüsusi müdafiə	12
İctimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələr	12
Medianın rolu	15
3. Xüsusi vəzifələr	18
4. Pozitiv öhdəliklər	22
İnformasiya əldə etmək hüququ	22
Mənbələrin qorunması	24
Medianın müxtəlifliyi	27
Hücumlar	31
Digər pozitiv öhdəliklər	31
5. Məhdudiyyətlər – ümumi mülahizələr	32
Qanunvericilikdə göstərilənlər	34
Legitim məqsədlər	38
Demokratik cəmiyyətdə zəruri olan	39
Mülahizə sərbəstliyinin həddləri	40
Sanksiyalar	43
6. Məhdudiyyətlər – spesifik maraqlar	47
Milli təhlükəsizlik	47
İctimai asayiş	51
İctimai əxlaq	53
Nüfuz	55
Digərlərinin hüquqları: şəxsi həyatın toxunulmazlığı	64
Digərlərinin hüquqları: nifrətə çağırış	69
Digərlərinin hüquqları: dini etiqad	72
Məxfi məlumatın qəbul edilməsi	74
Məhkəmənin nüfuzu və qərəzsizliyi	78
İstinad edilən məhkəmə işlərinin əlifba sırası ilə siyahısı	83

GİRİŞ

1950-ci il 4 noyabr tarixində Romada qəbul edilmiş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının müdafiəsi haqqında Konvensiya (Avropa Konvensiyası və ya AİHK)¹ yalnız Avropada deyil, bütün dünyada insan hüquqlarının inkişaf etdirilməsi baxımından əldə edilmiş mühüm nailiyyət idi. Avropa Konvensiyası insan hüquqlarının bəyan olunduğu ilk beynəlxalq sənəd deyildi. *Ümumdünya İnsan Hüquqları Bəyannaməsi* (ÜİHB) Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən iki il əvvəl, 1948-ci ilin dekabrında qəbul edilmişdir² və AİHK-nın preambulası "Bəyannamədə təsbit olunmuş bəzi hüquqların kollektiv həyata keçirilməsinin təmin edilməsi yolunda ilk addımların atılmasını" öz məqsədlərindən biri kimi qeyd edir.

Lakin Avropa Konvensiyası insan hüquqlarının müdafiəsini iki mühüm istiqamətdə inkişaf etdirmişdir. Bu, insan hüquqları haqqında məcburi hüquqi qüvvəyə malik ilk müqavilə idi və Razılığa gələn Dövlətlərdən rəsmi şəkildə onun müddəalarına hörmətlə yanaşılması tələb edilirdi. Daha mühüm olan isə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Avropa Məhkəməsi və ya AİHM) nümunəsində əhəmiyyətli icra mexanizmi yaratmışdır.³ Mövcud olduğu 50 ildən artıq olan müddət ərzində⁴ Məhkəmə Avropa Konvensiyası ilə müəyyən edilmiş insan hüquqlarının həyata keçirilməsində mühüm rol oynamışdır.

Avropa Konvensiyası yaşamaq və azadlıq hüququ, ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ, işgəncə və ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi, din, vicdan, sərbəst toplaşmaq, birləşmək və ifadə azadlıqları daxil olmaqla çoxsaylı əsas insan hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə edir. Qorunan hüquqlar arasında formal iyerarxiya mövcud olmasa da Avropa Məhkəməsi dəfələrlə demokratiyanın əsas fundamenti kimi ifadə azadlığının əhəmiyyətinə və Konvensiyada müəyyən edilmiş bütün hüquq və azadlıqların qorunmasının vacibliyinə istinad etmişdir:

*İfadə azadlığı demokratik cəmiyyətin əsas dayaqlarından, onun inkişafı və hər bir fərdin özünü reallaşdırmasının əsas şərtlərindən birini təşkil edir.*⁵

Konvensiya Razılığa gələn Dövlətlərin üzərinə onun təmin etdiyi hüquqları qorumaq öhdəliyi qoyur; 1-ci Maddədə bəyan olunur ki:

---

¹ 1950-ci il 4 noyabr tarixində qəbul edilmişdir, E.T.S. № 5 1953-cü il 3 sentyabr tarixində qüvvəyə minmişdir.

² BMT Baş Assambleyasının Qətnaməsi 217A(III), 10 dekabr 1948-ci il.

³ AİHK ilk olaraq həm Avropa İnsan Hüquqları Komissiyasını, həm də Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsini yaratmışdır, lakin 11 sayılı Protokol Avropa Komissiyasının ləğv edilməsi də daxil olmaqla əsaslı institusional islahatlara gətirib çıxarmışdır.

⁴ Məhkəmənin ilk üzvləri 1959-cu il 21 yanvar tarixində seçilmişdi.

⁵ Nümunə üçün baxın: Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, Şener Türkiyəyə qarşı, 2000, Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, Maronek Slovakiyaya qarşı, 2001 və Dichand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002.

Razılığa gələn Yüksək Tərəflər onların yurisdiksiyasında olan hər kəs üçün bu Konvensiyanın I Bölməsində müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqları təmin edəcəklər.

Bu yanaşma yalnız universal beynəlxalq hüquq normaları ilə uyğunluq təşkil etmir, eyni zamanda insan hüquqlarının həyata keçirilməsinin praktik reallıqlarını əks etdirir. Avropa Məhkəməsinin ifadə azadlığı ilə bağlı qərar çıxardığı ilk məhkəmə işlərindən birində qeyd etdiyi kimi:

Məhkəmə tərəfindən göstərilir ki, Konvensiya ilə müəyyən edilmiş müdafiə mexanizmi insan hüquqlarını müdafiə edən milli sistemlərə köməkçidir. Konvensiya təsbit etdiyi hüquq və azadlıqları təmin etmək öhdəliyini ilk növbədə Razılığa gələn hər bir Dövlətin üzərinə qoyur. [istinadlar buraxılıb]⁶

Konvensiya bunun həyata keçirilməsinin xüsusi üsullarını müəyyən etmir. Dövlətlər bu hüquqları öz daxili hüquq sistemlərinə, tarixlərinə, siyasi mühitlərinə, mədəni irslərinə və hətta iqtisadi vəziyyətlərinə uyğun olaraq istədikləri kimi müdafiə etməkdə sərbəstdirlər. Ancaq bu müdafiə səmərəli olmalıdır; Konvensiya Razılığa gələn hər bir Dövlətin yurisdiksiyasında olan şəxslər üçün təmin edilməli olan insan hüquqlarının minimum standartlarını müəyyən edir.

Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsi ilə müdafiə olunan ifadə azadlığı mütləq hüquq deyil. 10-cu Maddədəki əsas yanaşma ifadə azadlığını geniş müəyyən etmək, bununla da özünü ifadə fəaliyyətinin demək olar ki, bütün formalarını əhatə etmək, həmçinin bu hüquqdan istifadəyə mane olan müdaxilələri təyin etmək, bununla da hüquqların nəticə etibarlı ilə *prima facie* – ilk növbədə geniş şəkildə qorunmasını təmin etməkdən ibarətdir. 10-cu Maddədə bu hüquqla əlaqədar bəzi müdaxilələr əsaslı hesab olunur və bununla da Razılığa gələn Dövlətlər, məsələn, milli təhlükəsizlik kimi digər hüquq və ya daha üstün maraqları qorumaq üçün qanuni əsaslarda məhdudiyətlər tətbiq edə bilərlər.

10(2)-cu Maddədə müəyyən edilmiş bu cür məhdudiyətlərin yoxlanılması mühüm məsələdir və Məhkəmə tərəfindən ciddi şəkildə tətbiq edilir. Eyni zamanda Məhkəmə Razılığa gələn Dövlətlərin mədəniyyət və tarixləri, həmçinin hüquq sistemləri kimi amillərə əsasən ifadə azadlığını necə məhdudlaşdırmaları ilə bağlı qərar verməkdə müəyyən diskresion səlahiyyətə malik olmasını qəbul edir. Məhkəmə ifadə azadlığına qoyulan milli məhdudiyətləri müzakirə edilməsindəki rolunu aşağıdakı kimi təsvir edir:

Razılığa gələn Dövlətlər belə bir ehtiyacın [ifadə azadlığının məhdudlaşdırılması] mövcud olub-olmamasının qiymətləndirilməsində müəyyən diskresion səlahiyyətə malikdirlər, lakin bu həm qanunvericiliyi, onu tətbiq edən qərarları, hətta bu müstəqil məhkəmə tərəfindən qəbul edilmiş qərarları əhatə edən Avropa nəzarəti ilə sıx qarşılıqlı əlaqədə həyata keçirilir. Məhkəmə "məhdudiyətin" 10-cu Maddə ilə qorunan fikiri ifadə

---

⁶ Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976, § 48.

etmək azadlığına uyğun olub olmaması barədə yekun qərar vermək səlahiyyətinə malikdir.

*Məhkəmənin nəzarət yurisdiksiyasının tətbiq edilməsindəki vəzifəsi səlahiyyətli milli orqanların yerini tutmaq deyil, əksinə onların öz səlahiyyətlərinə uyğun olaraq verdikləri qərarları 10-cu Maddəyə uyğun olaraq nəzərdən keçirməkdir... Bunu etməklə, Məhkəmə milli orqanların 10-cu Maddədə təsbit olunmuş prinsiplərlə uyğun olan standartları tətbiq etdiyinə və onların müvafiq faktların məqbul qiymətləndirilməsinə əsaslandıqlarına əmin olmalıdır.*⁷

Başqa sözlə desək, Məhkəmə özünü milli səviyyədə qəbul edilmiş yanaşmanın ifadə azadlığı hüququnun həyata keçirilməsini təmin edib-etməməsinin yoxlanılması ilə məhdudlaşdırır. Nəticə etibarı ilə bu yerli qanunvericiliyin şərhı və ya onun 10-cu Maddənin qiymətləndirilməsi baxımından necə tətbiq edildiyinin müəyyən olunması kimi çıxış etməyəcək.

Avropa Məhkəməsi ifadə azadlığı hüququnu ilk dəfə barəsində 1962-ci ildə qərar verilmiş De Becker Belçikaya qarşı məhkəmə işində nəzərdən keçirmişdir.⁸ O vaxtdan bəri 50 il ərzində, Məhkəmə Konvensiyanın 10-cu Maddəsi çərçivəsində çox vaxt digər maddələrlə birlikdə regionda 1000-ə yaxın iş üzrə qərar qəbul etmişdir. Məhkəmə təcrübəsinin bu böyük bazası ifadə azadlığının dinamik və daim inkişaf edən məzmunun və təbiətinin Məhkəmə tərəfindən qiymətləndirilməsini əks etdirir. Mövcud Məhkəmə təcrübəsi sayəsində, Konvensiya bu günün şərtləri və anlayışları kontekstində təfsir edilən funksional vasitə kimi çıxış edir.

Bu, Avropa Məhkəməsinin işinin ədalətli qiymətləndirilməsidir, yəni, ifadə azadlığı üçün yol verilmiş müdafiənin əhatə dairəsi bu 50 il ərzində həm onun yeni ifadə azadlığı məsələlərinə münasibəti, həm də bu hüququn mahiyyətinin daha aydın başa düşülməsi ilə əlaqədar olaraq genişlənməmişdir. Bunun yaxşı nümunəsi Məhkəmənin məlumat almaq hüququna və ya dövlət orqanlarının məlumatlarına çıxış hüququna yanaşmasıdır. Əvvəlki qərarlar bu cür hüququ⁹ tanımaqdan imtina etsə də, Məhkəmə son zamanlarda artıq bu hüququ əhatə edən 10-cu Maddənin şərhinə yanaşmasını genişləndirmişdir.¹⁰ Bənzər inkişaf əvvəllər dini həssaslıqları qorumağa yönəlmiş məhdudiyətlərlə bağlı bu cür həssaslıqlara daha çox əhəmiyyət verən işlərdə müşahidə edilə bilər,¹¹ lakin son məhkəmə işləri daha çox inancların müxtəlifliyini, o cümlədən cəmiyyətdə olan qeyri-dini inancları, bu məsələlər ilə bağlı müzakirələrin əhəmiyyətini və dini institutların tənqidinə icazə verilməsinin zəruriliyini əks etdirir.¹²

---

⁷ Hertel İsveçrəyə qarşı, 1998, § 46.

⁸ Məhkəmə işi öz həllini tapan kimi siyahıdan çıxarılmışdır.

⁹ Nümunə üçün baxın: Leander İsveçrəyə qarşı, 1987 və Gaskin Birləşmiş Krallığa qarşı, 1989.

¹⁰ Baxın: Társaság A Szabadságjogokért Macarıstana qarşı, 2009.

¹¹ Nümunə üçün baxın: Otto-Preminger-Institut Avstriyaya qarşı, 1987 və Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996.

¹² Nümunə üçün baxın: Giniewski Fransaya qarşı, 2006.

Razılığa gələn Dövlətlərin böyük əksəriyyəti Avropa Konvensiyasını birbaşa öz milli hüquq sisteminə daxil etmişdir, buna görə də bu, onların daxili qanunvericiliyinin tərkib hissəsi olmaqla məcburi hüquqi qüvvəyə malikdir. Həmin Dövlətlərdə Konvensiyaya və ya onu inkorporasiya edən qanunvericiliyə və Avropa Məhkəməsinin presedent hüququna milli nəzarət prosedurları zamanı, o cümlədən məhkəmələr tərəfindən birbaşa istinad oluna bilər. Demək olar ki, bütün Avropa Dövlətləri ifadə azadlığını konstitusiyaya səviyyəsində müdafiə edir. Bu konstitusiyaya təminatları müxtəlif cür ifadə olunur və adətən onların mətni Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsindən fərqlənir. Eyni zamanda, məhkəmələr daxil olmaqla, dövlət orqanları konstitusional təminatları beynəlxalq hüquq öhdəliklərini ən yaxşı şəkildə yerinə yetirmələrinə imkan yaradacaq şəkildə şərh etmək və tətbiq etmək öhdəliyi daşıyırlar. Bu, milli və beynəlxalq hüquq sistemləri arasında uyğunluğun təşviq olunduğu mühüm yoldur.

Bu Bələdçi çoxsaylı müxtəlif maraqlı tərəfləri təlimatlandırmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Jurnalistlər və digər media işçiləri əsas hədəf qrupudurlar, lakin vətəndaş cəmiyyətinin nümayəndələri daxil olmaqla, hüquqşünaslar, dövlət qulluqçuları, elmi işçilər, parlament üzvləri və dövlət idarəetmə orqanlarının nümayəndələrinin daxil olduğu digər qruplar da bu bələdçidən istifadə edə bilərlər. Bu Bələdçi Avropa Məhkəməsi tərəfindən Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsini şərh etmə üsulunu izah edir. Ümid etmək istərdik ki, bu, müxtəlif maraqlı tərəflər üçün Məhkəmə tərəfindən formalaşdırılmış standartların özlərinin müxtəlif fəaliyyət sahələrində dolğun şəkildə nəzərə alınması baxımından faydalı olacaq.

1. Ümumi Mülahizələr

İfadə azadlığının əhəmiyyəti

Avropa Konvensiyasının 10(1)-ci Maddəsi aşağıdakı şərtlərlə ifadə azadlığı hüququnu təmin edir:

Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı və dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneə olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə üzv dövlətlərin radio-yayım, televiziya və kinematografiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Məhkəmə ifadə azadlığını onun əhəmiyyətini yalnız birbaşa deyil, həmçinin demokratiya və digər insan hüquqlarının təməli olmasını vurğulamaqla, fundamental insan hüququ kimi qiymətləndirir. Bu, ifadə azadlığının demokratik cəmiyyətin əhəmiyyətli bünövrəsi olması ilə bağlı yuxarıdakı istinadda əks etdirilir. Bu, eləcə də Məhkəmənin tez-tez təkrar etdiyi aşağıdakı sitatlarda öz əksini tapmışdır:

*Ümumiyyətlə, siyasi müzakirələr azadlığı Konvensiya vasitəsilə üstün tutulan demokratik cəmiyyətin əsas özəyini təşkil edir.*¹³

və

*10-cu Maddənin 2-ci paragrafı təkə təhqiramiz və ya laqeydlik halı kimi qəbul edilən və ya hesab edilən "informasiya" və ya "ideyalara" deyil, həm də təhqir edən, şoka salan və ya narahat edən informasiya və ideyalara şamil edilir. Plüralizm, tolerantlıq və liberallığın tələbləri bu şəkildədir və bunlarsız "demokratik cəmiyyət" mövcud ola bilməz.*¹⁴

Məhkəmə dəfələrlə ifadə azadlığının reallığa çevrilməsində medianın oynadığı mühüm rolu qeyd etmişdir:

*Mətbuat demokratik cəmiyyətdə mühüm rol oynayır. Mətbuatın xüsusilə başqalarının nüfuz və hüquqlarına hörmət baxımından müəyyən sərhədləri keçməməli olduğuna baxmayaraq, onun vəzifəsi öhdəlik və məsuliyyətlərinə uyğun olaraq ictimai maraq doğuran bütün məsələlərlə bağlı informasiya və ideyaları yaymaqdır. Mətbuatın vəzifəsi yalnız belə məlumatları və ideyaları yaymaq deyil: ictimaiyyətin həmçinin onu almaq hüququ var. Əks təqdirdə mətbuat "ictimai nəzarətçi" kimi öz mühüm rolunu oynaya bilməzdi. [istinadlar buraxılıb]*¹⁵

Məhkəmə siyasi xarakterli bəyanatların, həmçinin qanuni ictimai maraq doğuran geniş məsələlərlə bağlı bəyanatların qorunmasını xüsusilə vurğulayır. Bir çox işlərdə Məhkəmə hökumətin məsuliyyətini təşviq edən bəyanatlar, siyasi müzakirələr və pozuntularla bağlı sət və açıq tənqidi məlumatların verilməsi hüququnu dəstəkləmişdir.

Hüququn əhatə dairəsi

10-cu Maddə yalnız fərdi şəxsləri deyil, həmçinin, hüquqi şəxsləri də müdafiə edir.¹⁶ Doğrudan da Məhkəmənin ifadə azadlığı hüququnun pozuntusunu ilk dəfə müəyyən etdiyi Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, məhkəmə işinə qəzet nəşriyyəti, Times Newspapers Limited korporasiyası, həmçinin müxtəlif ayrı-ayrı jurnalistlər cəlb edilmişdi. Qoruma yalnız ifadənin məzmununu deyil həmçinin onların yayılması vasitələrini də əhatə edir. Məhkəmənin qeyd etdiyi kimi: "Ötürmə vasitələrinə tətbiq edilmiş hər hansı məhdudiyət mütləq şəkildə informasiya almaq və yaymaq hüququna müdaxilə edir".¹⁷ Məhkəmənin presedent hüququ müxtəlif yayım sistemlərini şifahi,¹⁸ çap şəklində,¹⁹ radio yayımları,²⁰ şəkillər²¹ simvollar,²² bukletlər,²³ nümayişlər,²⁴ filmlər²⁵ və elektron informasiya sistemləri daxil olmaqla qoruyur.²⁶

---

¹³ Nümunə üçün baxın: Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, § 42.

¹⁴ Nümunə üçün baxın: Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976, § 49.

¹⁵ Nümunə üçün baxın: Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, § 5.

¹⁶ Autronic AG İsveçrəyə qarşı, 1990, § 47.

¹⁷ Autronic AG İsveçrəyə qarşı, 1990, § 47. Eləcə də baxın: Oberschlick Avstriyaya qarşı (No. 1), 1991, §57.

¹⁸ Schöpfer İsveçrəyə qarşı, 1998.

¹⁹ Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi bu hüquq yalnız geniş şəkildə yayılmış informasiya və ideyaları deyil, həmçinin bir çox insanın təhqiramiz hesab edə biləcəyi azlıq təşkil edən fikir və rəyləri də əhatə edir. Əslində, hüququn çox vacib olması bu məhz bu cür çıxışla bağlıdır. Hüquq həmçinin kommersiya çıxışını (reklamı) da əhatə edir.²⁷

Dövlət aparatının tərkib hissəsi olmaqla bütün dövlət orqanlarının fəaliyyəti Dövlətin 10-cu Maddəyə hörmət etmək öhdəliyi ilə əlaqəlidir və Məhkəmə parlament (qanunvericilik), hökumət, məhkəmələr, polis, tənzimləyici və inzibati orqanlar və hətta Dövlətə məxsus informasiya agentlikləri ilə bağlı məhkəmə işlərində bu hüququn pozuntularının olmasını müəyyən etmişdir.²⁸ Beynəlxalq öhdəlikləri necə təmin etmək hər bir Dövlətin öz səlahiyyətindədir. Lakin bütün Dövlət subyektləri federativ dövlətdə hakimiyyət bölgüsü və yaxud məhkəmələrin və seçki komissiyaları kimi orqanların müstəqilliyinin müdafiəsinə dair konstitusiya müddəaları kimi daxili konstitusiya müddəalarından asılı olmayaraq bu hüquqlara hörmət etmək öhdəliyini daşıyırlar.

Digər tərəfdən özəl təşkilatlar əhatə olunmur. Bu, həmçinin aşağıdakı sitatda əks olunduğu kimi özəl mediaya da aid olunur:

Məhkəmə təkrarən qeyd edir ki, bir qayda olaraq özəl qəzet fiziki şəxslər və ya onların müxbir və jurnalistlərinin təqdim etdiyi məqalələri, şərhləri və məktubları dərc edib eməmək barədə qərar verərkən redaksiya azadlığından istifadədə sərbəst olmalıdır. Dövlətin fərdlərin ifadə azadlığını təmin etmək öhdəliyi ayrı-ayrı şəxslərə və ya təşkilatlara fikir bildirmək məqsədilə mediaya məhdudiyətsiz çıxış hüququ vermir. [istinadlar buraxılıb]²⁹

Məhkəmə həmçinin müəyyən etmişdir ki, Konvensiyanın 10-cu Maddəsinin tanıdığı hüquqlar "sərhədlərdən asılı olmayaraq" tətbiq olunur.³⁰

10-cu Maddə yalnız fikri ifadə etmək azadlığı hüququnu deyil, həmçinin öz fikrində qalmaq hüququnu da müdafiə edir. Beynəlxalq hüquq çərçivəsində, məsələn Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın (MSHBP)³¹ 19-cu Maddəsində əks olunduğu kimi öz fikrində qalmaq hüququ mütləqdir. Bunun Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsinə müvafiq iş olub olmaması aydın deyil; əslində, görünür ki, deyil, çünki 10(2)-

---

²⁰ Groppera Radio AG və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1990.

²¹ Müller və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1988.

²² Fáber Macarıstana qarşı, 2012.

²³ Chorherr Avstriyaya qarşı, 1993.

²⁴ Permont Fransaya qarşı, 1995.

²⁵ Otto_preminger İnstitut Avstriyaya qarşı, 1994.

²⁶ Times Newspapers Ltd Birləşmiş Krallığa qarşı (№ 1 və 2), 2009.

²⁷ Casado Coca İspaniyaya qarşı, 1994.

²⁸ Son məqamla əlaqədar olaraq, baxın: Saliyev Rusiyaya qarşı, 2010.

²⁹ Saliyev Rusiyaya qarşı, 2010, § 52.

³⁰ Ekin Assosiasiyası Fransaya qarşı, 2001, § 62.

³¹ BMT Baş Assambleyasının 2200A (XXI) saylı Qətnaməsi, 16 dekabr 1966, 23 mart 1976-cı il tarixində qüvvəyə minmişdir.

ci Maddənin təmin etdiyi məhdudiyyətlər açıq şəkildə 10(1)-ci maddənin əhatə etdiyi bütün azadlıqları əhatə edərək "bu azadlıqların istifadəsinə" istinad edir.

Üzrxahlıq təklif etmək öhdəliyi öz fikrinə malik olmaq hüququnun poza bilər, çünki kimsə inanmadığı bir şeyi söyləməyə məcbur edilir. Kazakovun Rusiyaya qarşı olduğu 2008-ci il məhkəmə işində keçmiş hərbi zabit 500 rubl məbləğində cərimə edilmiş və ona böhtan olduğuna qərar verilmiş bəyanatına görə üzr istəməsi tələb edilmişdi. Məhkəmə cərimənin sanksiya olduğunu qəbul etmişdi, lakin üzr istəmək məsələsinə münasibətdə bildirmişdi:

Onun fikrinə görə, hər hansı bir kəsi öz haqsızlığını təsdiqləməklə öz fikrindən dönməyə məcbur edilməsi zərərin əvəzinin ödənilməsinin şübhəli formasıdır və "zəruri" deyil.³²

İfadə azadlığı danışmamaq hüququnu da əhatə edir. K. Avstriyaya qarşı, 1993, məhkəmə işində ərizəçi öz cinayət mühakiməsində ifadə verməkdən imtina etdiyi üçün həbs edilmişdir. Avropa İnsan Hüquqları Komissiyası ərizəçinin susmaq hüququna əsasən ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlamışdır, halbuki o, ədalətli məhkəmə araşdırılması hüququnun pozulmasına rast gəlməmişdi.³³

İfadə azadlığı hüququnun əsas xüsusiyyətləri

İfadə azadlığı ilə bağlı Avropa Məhkəməsi tərəfindən baxılan məhkəmə işlərinin böyük əksəriyyəti bu hüquqa edilən müdaxilələrlə əlaqəlidir. Bu məhkəmə işlərində 10-cu Maddədəki hüquqların qorunmasına bəzən dövlətin neqativ öhdəliyi kimi istinad edilir, çünki bu hallarda 10-cu Maddə Dövlətin imkanlarını məhdudlaşdırır (yəni Dövlətlərin bu hüquqa tətbiq edə biləcəyi məhdudiyyətlərin həcmi məhdudlaşdırmaqla). Bunun nümunələri xüsusi növ ifadələri qadağan edən qanunlar və ya Dövlət tərəfindən dövlət qulluqçusunun işdən azad edilməsi və ya qəzeti lisenziyalaşdırmaqdan imtina etmək kimi tədbirlərdir.

İfadə azadlığı hüququ da həmçinin Dövlətlərin üzərinə müəyyən məqamlarda bu hüququ qorumaq kimi pozitiv öhdəlik tətbiq edir. Özgür Gündem Türkiyəyə qarşı, 2000, məhkəmə işində ərizəçi qəzetin məruz qaldığı ciddi hücum və təqiblər onun bağlanması gətirib çıxardı. Məhkəmə Dövləti bəzi təqib əməllərinə görə birbaşa məsuliyyətə cəlb etmişdi. Həmçinin o, bəzi hallarda Dövlətlərin ifadə azadlığını qorumaq kimi pozitiv öhdəliyinin olmasını qəbul edir və bəyan edir:

---

³² Kazakov Rusiyaya qarşı, 2008, § 30. Lakin başqa məhkəmə işlərində, Məhkəmənin üzr istənilməsi fikrini təsdiq etdiyi görünür. Cihan Öztürk Türkiyəyə qarşı, 2009-cu il məhkəmə işində Məhkəmə qeyd etmişdir: "Milli məhkəmələr bunun əvəziə üzr istənilməsini və bəyanatların böhtan xarakterli olduğunu müəyyən edən qərarın dərc edilməsini tələb etmədən digər sanksiyaları nəzərdən keçirə bilər".

³³ K. Avstriyaya qarşı, 1993, § 11. Məhkəmə son olaraq məhkəmə işini cavabdeh Dövlət olan Avstriya öz cəza prosedurlarında islahatlar keçirdiyi üçün siyahıdan çıxarmışdır. Həmçinin Məhkəmənin mənfi danışmamaq hüququnu istisna etmədiyi, əksinə məsələyə müvafiq məhkəmə işində baxılmalı olduğuna qərar verdiyi Qilberqin İsveçə qarşı, 2012 məhkəmə işinə baxın.

Məhkəmə ifadə azadlığının əsas əhəmiyyətini demokratiyanın funksionallığının şərtlərindən biri kimi xatırladır. Bu azadlığın düzgün, səmərəli həyata keçirilməsi yalnız Dövlətin müdaxilə etməmək hüququndan asılı deyil və hətta fərdlərarası münasibətlər sahəsində pozitiv qoruma tədbirləri tələb edə bilər. Pozitiv öhdəliyin mövcud olub-olmadığını müəyyən edərkən, diqqət ictimaiyyətin ümumi maraqları və fərdlərin maraqları arasında ədalətli balansə yönəldilməlidir, bu bütün Konvensiyaya xas olan axtarışdır. Razılığa gələn Dövlətlərdə mövcud olan vəziyyətlərin müxtəlifliyini, müasir cəmiyyətlərin müdafiəsindəki çətinlikləri, eləcə də prioritetlər və mənbələr baxımından edilməli olan seçimləri nəzərə alsaq, bu öhdəliyin əhatə dairəsi mütləq şəkildə dəyişməlidir. Bu cür öhdəlik hakimiyyət orqanlarının üzərinə qeyri-mümkün və ya qeyri-münasib yükün qoyulması kimi şərh edilməməlidir. [İstinadlar buraxılıb]³⁴

İfadə azadlığı hüququ həmçinin çox vaxt məlumat və ideyaları yaymaq hüququ, yəni bir kəsin özünü ifadə etməsi kimi başa düşülür. Bu, əlbəttə, hüququn mərkəzi aspektidir. Lakin 10-cu Maddənin verdiyi zəmanətə həmçinin ideya və məlumatları qəbul etmək hüququ da daxildir. Məsələn, Autronik İsveçrəyə qarşı, 1990, məhkəmə işində problem Dövlət tənzimləyicisinin ərizəçi şirkətə xaricdən yayım ötürülməsinə icazə verməkdən imtina etdiyi zaman şirkətin ifadə azadlığına müdaxilənin edilib edilməməsi idi. Məhkəmə, ərizəçinin ideya və məlumatları qəbul etmək imkanının məhdudlaşdırılması vasitəsilə ifadə azadlığına edilmiş müdaxiləni asanlıqla aşkarladı. Eynilə, Xurşid Mustafa və Tarzibaçı İsveçə qarşı, 2008, məhkəmə işində Məhkəmə İsveç məhkəməsinin dəstəklədiyi mülk sahibinin icarəçiyə mənzilindən kənardə peyk çanağı quraşdırmağa icazə verməməsi əsasında, yenə də onların məlumat almaq hüququna əngəlin törədildiyinə əsaslanmaqla ifadə azadlığı hüququna müdaxilə olduğunu aşkarlamışdır.

Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı, 1992, məhkəmə işində problem ərizəçilərin hamilə qadınlara İrlandiyadan kənardakı abort avadanlıqları barədə məlumat yayması idi. İki əsas təşkilatla yanaşı, ərizəçilərə məlumat qəbul etmək hüquqlarının pozulduğunu iddia edən iki qadın, Xanım X və Xanım Geraghty daxil idi. Məhkəmə bu təkliflərlə razılaşmaqda və bu zəmində ərizəçilərin ifadə azadlığı hüququna edilmiş müdaxiləni aşkarlamaqda çətinlik çəkməmişdi.³⁵

İfadə azadlığı hüququnun digər xüsusiyyəti onun sərbəst toplaşmaq azadlığı hüququ ilə sıx bağlı olmasıdır. Eva Molnár Macarıstana qarşı, 2008, məhkəmə işində Məhkəmə qeyd etmişdi:

Məhkəmə, həmçinin sərbəst toplaşmaq azadlığının məqsədlərindən birinin ictimai müzakirələr və açıq etirazın ifadə edilməsi üçün forum olduğunu vurğulayır. 10-cu Maddənin təmin etdiyi şəxsi fikirlərin ifadə edilməsi hüququ

---

³⁴ Özgür Gündem Türkiyəyə qarşı, 2000, § 43. Həmçinin baxın: Appleby Birləşmiş Krallığa qarşı, 2003, § 39 və Bobo İspaniyaya qarşı, 2000, § 38.

³⁵ Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı, 1992, § 55.

11-ci Maddədə təsbit olunmuş dinc toplaşmaq azadlığının məqsədlərindən biridir.³⁶

Ezelin Fransaya qarşı, 1991,³⁷ məhkəmə işində Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun ən azı həmin məhkəmə işində sərbəst toplaşmaq hüququnu təmin edən "11-ci Maddəyə münasibətdə ümumi qanun olduğunu" və 11-ci Maddənin öz növbəsində *xüsusi qanun* olduğunu təklif edərək daha da irəli getmişdir.

Qorunmayan nitq

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsi Dövlətlərə əsas maraqları qorumaq üçün ifadə azadlığı hüququna müəyyən məhdudiyyətlər tətbiq etməyə icazə verir. Bundan başqa, çıxışın hətta *ilk baxışda* 10-cu Maddə çərçivəsində qorunma haqqı qazanmadığı məhkəmə işləri də var. Konvensiyanın 17-ci Maddəsində deyilir:

Bu Konvensiyada heç nə hər hansı dövlətin, qrupun və ya şəxsin burada təsbit olunan hüquq və azadlıqlarının ləğvinə yönəlmiş hər hansı fəaliyyətlə məşğul olmaq və ya hər hansı əməl törətmək və ya onları Konvensiyada nəzərdə tutulandan daha artıq məhdudlaşdırmaq hüququna malik olması kimi şərh oluna bilməz.

Konvensiyanın 17-ci maddəsinin təsiri altına düşən ifadə etmə fəaliyyəti 10-cu Maddə ilə qorunmur. Nəticədə, bu cür məhkəmə işlərində Məhkəmənin cavabdeh Dövlətin ifadə azadlığına tətbiq etdiyi məhdudiyyətin 10(2)-cu Maddə ilə əsaslandırılıb əsaslandırılmaması ilə bağlı təhlillərə cəlb olunmasına ehtiyac yoxdur.

Məhkəmə, 17-ci Maddəni əsasən irqçi nitqlərin Konvensiyanın tolerantlıq və ayrı-seçkiliyə yolverilməməsi kimi əsas dəyərlərini sarsıtdığını hesab etdiyi kontekstdə tətbiq etmişdir. Pavel İvanov Rusiyaya qarşı, 2007, məhkəmə işi tipik nümunədir. O, yəhudiləri Rusiyada şərin mənbəyi kimi təsvir edən silsilə məqalələri nəşr etdiyi üçün ərizəçinin cinayət ittihamını əhatə edirdi. Məhkəmə müraicəti yolverilməz hal kimi rədd etmiş və bəyan etmişdir:

Məhkəmə ərizəçinin fikirlərinin nəzərə çarpacaq dərəcədə antisemit olmasından şübhə duymur və yerli məhkəmələrin onun nəşr vasitəsilə Yəhudi xalqına qarşı nifrəti qızıdırmağa çalışması ilə bağlı qiymətləndirmələrini qəbul edir. Etnik qrupa qarşı edilmiş bu cür ümumi və hiddətli hücum Konvensiyanın əsas dəyərləri, o cümlədən tolerantlıq, sosial sülh və hər hansı ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi ilə ziddiyyət təşkil edir. Buna görə də Məhkəmə Konvensiyanın 17-ci Maddəsinə əsasən ərizəçinin Konvensiyanın 10-cu Maddəsi ilə təmin edilmiş müdafiədən faydalana bilməyəcəyini müəyyən etmişdir.

---

³⁶ Éva Molnár Macarıstana qarşı, 2008, § 42. Həmçinin baxın, Faber Macarıstana qarşı, 2012.

³⁷ Ezelin Fransaya qarşı, 1991, § 35.

Yəhudilərlə bağlı irqçi çıxış nümunələrinin 17-ci Maddə/İfadə fəaliyyətinin həddləri üzərində üstünlük təşkil etməsinə baxmayaraq, Məhkəmə bu qaydanı irqçi çıxışların digər növlərinə də tətbiq etmişdir. Məsələn, 11 sentyabr 2001-ci il tarixində dağıdılmış Əkiz Qüllələrini alovlar içərisində və "İslam Britaniyadan rədd olsun - Britaniya Xalqını Qoruyun" başlığı ilə təsvir edən plakatu əhatə edən Norwood Birləşmiş Krallığa qarşı, 2004, məhkəmə işi. Məhkəmə plakatın 10-cu Maddə ilə təmin edilən qorudan yararlanmadığını qeyd etmişdir, çünki o, 17-ci Maddənin əhatə dairəsinə daxil olur:

Plakatın üzərindəki sözlər və şəkillər Birləşmiş Krallıqdakı bütün Müsəlmanlara edilmiş hücumun ictimai ifadəsi olmuşdur. Dini qrupu bütövlükdə ciddi terror aktı ilə əlaqələndirilərək ona qarşı bu cür kəskin hücumun edilməsi Konvensiya ilə bəyan edilən və təmin olunan dəyərlər, xüsusilə, dözümlülük, sosial sabillik və ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi ilə uyğun gəlmir. Ərizəçinin plakatu onun pəncərəsində göstərməsi 17-ci Maddənin məzmununa uyğun əməli təşkil etmişdir.

Məhkəmə, həmçinin, Holokostun inkarı ilə bağlı məhkəmə işlərində 17-ci Maddəni tətbiq etmişdir. Garaudy Fransaya qarşı, 2003, məhkəmə işində Məhkəmə Holokostu əhəmiyyətsiz hesab edən kitabın 17-ci Maddənin əhatə dairəsinə girdiyinə qərar vermişdir. Bu məsələlərlə yanaşı, Məhkəmə bəyan etmişdir:

Heç şübhəsiz, ərizəçinin öz kitabında Holokost kimi aşkar tarixi faktların inkar edilməsi, həqiqət axtarışı məqsədi güdən tarixi araşdırma hesab olunmur... Bu cür əməllər başqalarının hüquqlarını pozduğu üçün demokratiya və insan hüquqları ilə bir araya sığmır. Onların tərəfdarlarının Konvensiyanın 17-ci Maddəsi ilə qadağan olunmuş məqsədlərə uyğun niyyətlərinin olması mübahisəsizdir.

Son olaraq, 17-ci Maddədən Almaniyada Nasist partiyanı bərpa etmək istəyən şəxsin 10-cu Maddə ilə müdafiə olunduğunu inkar etmək üçün də istifadə edilmişdir.³⁸

Konvensiyanın 15-ci Maddəsinə uyğun olaraq Dövlətlər, həmçinin, "müharibə və ya millətin həyatını təhdid edən fəvqəladə hallar zamanı" hüquqlardan geri çəkilən tədbirlər görə bilər, lakin bu "yalnız vəziyyətin fəvqəladəliyinin şərtləndirə biləcəyi səviyyədə olmalıdır". 15-ci Maddənin ifadə azadlığına məhdudiyyətlərin qoyulmasına hansı səviyyədə haqq qazandıra biləcəyi hələ ki tam müəyyən edilməyib.

2. Xüsusi Müdafiə

İctimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələr

Avropa Məhkəməsi uzun illərdir ki, ictimai maraq doğuran məsələlərə təsir edən ifadə azadlığına məhdudiyyətlərin qoyulmasının geniş başa düşülməsi, xüsusi əsaslandırma predmeti olması fikrini xüsusilə vurğulamışdır. Bu məcrada, Məhkəmə qeyd edir: "İctimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı siyasi çıxış və ya müzakirələrə tətbiq edilən

---

³⁸ Kühnen Almaniyaya qarşı, 1988.

məhdudiyyətlərin ... əhatə dairəsi kiçikdir".³⁹ Bu, Məhkəmənin fikir ifadə etmək azadlığının demokratiyanın bünövrəsi kimi əhəmiyyəti və medianın ifadə azadlığının səmərəli şəkildə həyata keçirilməsindəki əhəmiyyəti barəsində bəyanatları ilə sıx əlaqəlidir.

Siyasətçilərlə bağlı bəyanatlar yalnız mütləq olduğu zaman məhdudlaşdırıla bilər. Diffamasiya ilə bağlı ilk məhkəmə işində, Məhkəmə qeyd edirdi:

*Yol verilən tənqidin hədləri adi şəxslə müqayisədə siyasətçilərə münasibətdə daha genişdir. Birincidən fərqli olaraq, sonuncu hər bir sözünün və davranışının həm jurnalistlər, həm də bütün ictimaiyyət tərəfindən tənqidi müzakirəsi üçün məcburən və şüurlu olaraq açır və buna görə də o, daha çox dözümlülük göstərməlidir.*⁴⁰

Məhkəmə dövlət orqanlarının siyasətçilərlə müqayisədə tənqiddə daha çox dözməli olmasına qərar vermişdir:

*Yol verilən tənqidin hədləri adi vətəndaşa və ya hətta siyasətçi ilə müqayisədə dövlət orqanlarına münasibətdə daha genişdir. Demokratik sistemdə dövlət orqanlarının hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi yalnız qanunverici və məhkəmə orqanlarının deyil, həmçinin mətbuatın və ictimai rəyin tənqidi müzakirəsinə məruz qalmalıdır.*⁴¹

Əvvəlki məhkəmə işlərində siyasətçilərin cəlb olunmasına baxmayaraq, Məhkəmə gücləndirilmiş müdafiənin həmçinin vəzifəli şəxslərə də tətbiq edildiyini aydın şəkildə bildirdi. Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, məhkəmə işində Məhkəmə rəsmi şəxs qismində çıxış edən rəsmi şəxslər haqqındakı debatın da həmçinin gücləndirilmiş müdafiə standartı ilə əhatə olunduğunu qeyd edir:

*Siyasətçilər kimi rəsmi şəxs qismində hərəkət edən dövlət qulluqçularına da məqbul tənqidin ayrı-ayrı şəxslərlə müqayisədə daha geniş hədləri tətbiq edilir.*⁴²

Məhkəmə, onlar arasında hər hansı fərq qoyulması üçün "heç bir əsas" olmadığını bəyan edərək gücləndirilmiş müdafiənin yalnız siyasi debatı deyil, həmçinin ictimai maraq doğuran bütün məsələləri əhatə etdiyini aydın şəkildə bildirmişdir.⁴³

Cihan Öztürk Türkiyəyə qarşı, 2009, məhkəmə işində ərizəçi menecer kimi çalışdığı tarixi binanın qorunması ilə bağlı, dövlətin pulunun uğursuz bərpa etmə layihəsinə gizli şəkildə və israfçılıqla xərclənməsini və binanın qismən dağılması ilə nəticələnməsini

---

³⁹ Nümunə üçün baxın: Dichand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002, § 38.

⁴⁰ Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, § 42.

⁴¹ Castells İspaniyaya qarşı, 1992, § 46.

⁴² Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, § 47.

⁴³ Thorgeir Thorgeirson İslandiya qarşı, 1992, § 64.

diqqət mərkəzinə gətirərək tənqidi rəylərini dərc etmişdi. Məhkəmə rəsmi pozuntuları və korrupsiyanı ifşa edən bəyanatların qorunması lehinə qərar vermişdi.

Bu kontekstdə, Məhkəmə müşahidə etmişdir ki, Konvensiyanın 10-cu Maddəsinin 2-ci bəndi ifadə azadlığının digərlərinin nüfuzunu qorumaq məqsədilə məhdudlaşdırıla biləcəyini tanıyır, lakin diffamasiya ilə bağlı qanun və ya icraatlara onların məqsədi və təsiri dövlət qulluqçularının qanuni tənqidinin və ya qanun pozuntularının və ya korrupsiyanın ifşasının qarşısını almaq olduğu zaman bəraət qazandırıla bilməz.⁴⁴

Böyük korporasiyalar da həmçinin güclü tənqidə dözməlidir:

Böyük dövlət şirkətləri qaçılmaz olaraq və bilə-bilə əməllərinin yaxından təhlil edilməsi üçün imkan yaradırlar, onları idarə edən iş adamlarına münasibətdə olduğu kimi məqbul tənqidin həddi bu cür şirkətlərə qarşı da daha genişdir.⁴⁵

Siyasi debat və cari maraq doğuran məsələlərlə bağlı debat Məhkəmənin müraciət etməli olduğu ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələrin ümumi formalarıdır, lakin o, həmçinin tarixi debatın əhəmiyyətini vurğulamalıdır. Fətullayev Azərbaycana qarşı, 2010, məhkəmə işində ərizəçi Dağlıq Qarabağ müharibəsi hadisələrinin rəsmi versiyadan fərqlənən və yerli məhkəmələrin Azərbaycan Ordusunun əsgərlərinə, xüsusən iki fərqli ərizəçiyə atılmış böhtan xarakterli olduğuna qərar verdiyi mənzərəsini təqdim etdiyi üçün kriminal diffamasiyaya görə məhkum edilmişdir. Məhkəmə bəyan etmişdir:

Məhkəmə qeyd etmişdi ki, tarixi həqiqəti üzrə çıxarmaq ifadə azadlığının tərkib hissəsidir. Eyni zamanda tarixçilər arasında davam edən həm baş vermiş hadisələr, həm də onların şərhilə bağlı fikirləri formalaşdıran müzakirələrin bir hissəsi olan əsas tarixi məsələləri həll etmək Məhkəmənin vəzifəsi deyil.⁴⁶

Yuxarıda qeyd edilmiş məhkəmə işlərinin çoxu böhtan xarakterli bəyanatları yaydıqları üçün sanksiyaların tətbiqi vasitəsilə 10-cu Maddədə əks olunmuş hüquqlarının pozulduğunu irəli sürən ərizəçilərin şikayətlərini əhatə edir. "Ümumi maraqların müzakirəsi" anlayışı həmçinin cavabdeh Dövlətin şəxsi həyata müdaxilə edən media reportajları zəminində ərizəçinin şəxsi həyatının toxunulmazlığını kifayət qədər qoruya bilməməsi ilə bağlı şikayətlər kontekstində tətbiq edilmişdir. Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2), 2012, məhkəmə işində Von Hannoverlər Almaniya qanunlarının onların şəxsi həyatlarının toxunulmazlığını adekvat şəkildə qoruya bilmədiyi üçün, xüsusilə onların müxtəlif şəkillərinin gələcəkdə yayılmasının əleyhinə göstəriş vermədikləri üçün şikayət etmişdilər. Məhkəmə bu cür məhkəmə işlərində ifadə azadlığı hüququ və şəxsi həyatın toxunulmazlığı arasında balans yaratmaq üçün nəzərə alınmalı bir sıra amilləri müəyyən etməklə ətraflı təhlillər təmin etmişdir, bunlardan birincisi aşağıdakı kimidir:

---

⁴⁴ Cihan Öztürk Türkiyəyə qarşı, 2009, § 32.

⁴⁵ Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 2005, § 94.

⁴⁶ Fətullayev Azərbaycana qarşı, 2010, § 87.

İlkin əsas meyar mətbuatdakı şəkillərin və məqalələrin ümumi maraqların müzakirəsinə töhfə verməsidir. Ümumi marağın predmetini nəyin təşkil etməsi məhkəmə işinin hallarından asılı olacaq. Bununla belə Məhkəmə bu cür marağın mövcudluğunu yalnız siyasi problemlər və ya cinayətlər ilə bağlı deyil, həmçinin idman hadisələri və ya sənətçilərlə bağlı nəşrlərdə tanıdığını qeyd etməyi faydalı hesab edir. [istinadlar buraxılıb]⁴⁷

Başqa bir məhkəmə işində, Məhkəmə qeyd edir:

Məhkəmə şəxsi həyatın toxunulmazlığının ifadə azadlığına qarşı qorunmasını tarazlaşdırmalı olduğu məhkəmə işlərində mətbuatdakı şəkil və ya məqalələrin ümumi marağın müzakirəsinə verdiyi töhfəni vurğulayır.⁴⁸

Medianın Rolu

Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsində mətbuat, media və ya jurnalistlər birbaşa olaraq qeyd edilmir, lakin yuxarıda qeyd edildiyi kimi Məhkəmə medianın ictimai müzakirəyə imkan yaratmaq, cəmiyyətin mühüm ictimai məlumatlara çıxışını təmin etmək və rəsmi sərəştəsizlik və pozuntuları ifşa etməkdəki mühüm rolunu tez-tez qeyd edir. Məhkəmənin ilk məhkəmə işlərindən birində, o vaxtdan bəri tez-tez təkrar edilən sitatda qeyd etdiyi kimi: "Bundan başqa mətbuat azadlığı ictimaiyyətə siyasi liderlərin ideyaları və münasibətləri haqqında rəyləri kəşf etməyin və formalaşdırmağın ən yaxşı üsullarından birini təmin edir".⁴⁹

Nəticədə, Məhkəmə 10-cu Maddə çərçivəsində media fəaliyyətləri üçün geniş müdafiə tədbirləri təmin etmək istəyirdi.

Mətbuatla bağlı məhkəmə işlərində ölkənin müstəqil mülahizə sərbəstliyi demokratik cəmiyyətin azad mətbuatın təmin və mühafizə edilməsi ilə bağlı maraqları ilə məhdudlaşdırılır. Eynilə, həmin maraq 10-cu Maddənin 2-ci bəndində olduğu kimi məhdudluğun nəzərdə tutulmuş qanuni məqsədə müvafiq olub olmamasının müəyyənləşdirilməsi balanasına ciddi təsir edir.⁵⁰

Bu gücləndirilmiş qoruma ilə bağlı çoxsaylı fərqli aspektlər mövcuddur. Birincisi, mediaya ən azı bəzi kontekstlərdə məlumat verən zaman güclü ifadələrdən istifadə etməyə icazə verilir.

Jurnalist azadlığı həmçinin şişirtmə və ya təxribatın da müəyyən həddə mümkünlüyünü əhatə edir.⁵¹

---

⁴⁷ Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2), 2012, § 109.

⁴⁸ Eerikäinen və başqaları Finlandiyaya qarşı, 2009, § 62.

⁴⁹ Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, § 42.

⁵⁰ Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, § 48.

⁵¹ Prager və Oberschlick Avstriyaya qarşı, 1995, § 38.

İkincisi, vaxtlı-vaxtında informasiya almaq üçün mediaya olan ehtiyac toqquşan maraqlar tarazlaşdırılan zaman nəzərə alınmalıdır:

[X]əbərələr istifadə müddəti qısa olan əmtəədir və nəşrlərinin hətta qısa bir müddət üçün gecikməsi onları malik olduqları bütün dəyər və maraqdan məhrum edə bilər.⁵²

Son olaraq media başqa insanların söylədiyi fikirlərə görə, onları yaymağa kömək etdiyi üçün məsuliyyətə cəlb oluna bilməz. Jurnalistin başqalarının söylədiyi fikirləri müsahibə vasitəsilə yaymağa kömək etdiyi üçün cəzalandırılması ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə mətbuatın töhfəsinə ciddi şəkildə mane olur və ciddi səbəblər olmadığı müddətcə buna yol verilməməlidir.

Jurnalistin başqasının müsahibədə verdiyi bəyanatları yaymağa kömək etdiyi üçün cəzalandırılması mətbuatın ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə töhfə verməsinə ciddi şəkildə mane ola bilər və bunu etmək üçün güclü səbəblər olmadığı müddətcə nəzərdə tutulmamalıdır.⁵³

Məhkəmənin bu işlərdə adətən "mətbuat" terminini istifadə etməsinə baxmayaraq, onun müəyyən etdiyi ictimai maraq və 10-cu Maddədən irəli gələn xüsusi müdafiə çap mediası ilə məhdudlaşmır. Centro Europa 7 S.R.L və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, məhkəmə işində konteksti Dövlət teleradio şirkətinin və Berlusconi Mediaset-inin kanallarının duopolyasının hakim olduğu televiziya verilişləri mühiti təşkil edirdi. Məhkəmə işinə müvafiq nazirliyin ərizəçiyə, televiziya yayım şirkətinə yayım lisenziyasına sahib olduğu halda efiirə çıxması üçün ehtiyacı olan tezlikləri verməkdən imtinası daxil idi. Avropa Məhkəməsi ictimaiyyətin məlumatlandırılmasında medianın əhəmiyyəti haqqında tez-tez bəyan etdiyi mesajını təkrarladı və əlavə etdi:

Radio və televiziya kimi audiovizual medianın bu baxımdan xüsusilə əhəmiyyətli rolu var. Mesajları səs və təsvirlər vasitəsilə çatdırdıqları üçün bu cür medianın çap mediası ilə müqayisədə daha açıq və güclü təsiri var. Dinləyicilərin və izləyicilərin evindəki tanış əyləncə mənbəyi kimi televiziya və radionun funksiyası onların təsirini gücləndirir.⁵⁴

Buna baxmayaraq, media azadlığı mütləq deyil. Bu, xüsusilə "onların jurnalist etikasına müvafiq olaraq dəqiq və etibarlı məlumatlar təmin etmək məqsədilə vicdanla hərəkət etmələri qeyd-şərtinə uyğundur".⁵⁵ Əslində, bu, jurnalistlərin peşəkar standartlara müvafiq olaraq fəaliyyət göstərdikləri müddətcə, hətta sərt (və qeyri-dəqiq) tənqidlə məşğul olduqları zaman 10-cu Maddəyə uyğun olaraq qorunmalı olduğu deməkdir.

10(1)-ci Maddənin sonuncu cümləsi müəyyən ifadə vasitələrinin, xüsusən yayımın lisenziyalaşdırılmasına açıq-aşkar icazə verir və qeyd edir: "Bu maddə Dövlətlərin radio-

---

⁵² Observer və Guardian Birləşmiş Krallığa qarşı, 1991, § 60.

⁵³ Jersild Danimarkaya qarşı, 1994, § 35.

⁵⁴ Centro Europa 7 S.R.L və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, § 132.

⁵⁵ Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 1999, § 65.

yayım, televiziya və kinematoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur". Bu müddəa lisenziyaların verilməsi ilə bağlı texniki səbəblərə görə Konvensiya üzrə hazırlıq işlərinin təkmilləşdirilmiş mərhələsinə daxil edilib. Məhkəmə aydın şəkildə bildirib ki, bu, ifadə azadlığının məhdudlaşdırılması ilə bağlı 10(2)-ci Maddənin standartlarına tam cavab verməyən texniki məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsinə icazə verə bilər, digər hallarda isə lisenziyalaşdırma sistemləri həmin standartlara cavab verməlidir:

Konvensiyanın 10-cu § 1 Maddəsinin üçüncü cümləsinin məqsədi (mad. 10-1) Dövlətlərə lisenziyalaşdırma sistemi vasitəsilə öz ərazilərində yayımın təşkil edilmə qaydasına, xüsusilə texniki aspektlərə nəzarət etməyə icazə verildiyini izah etməkdir. Lakin bu, o demək deyil ki, lisenziyalaşdırma tədbirləri 2-ci bəndin (maddə 10-2) tələblərinə uyğun olmamalıdır çünki bu, bütövlükdə götürüldükdə 10-cu Maddənin (mad. 10) məqsəd və vəzifələrinə zidd olan nəticəyə gətirib çıxara bilər.⁵⁶

Bu qərarın qəbul edilməsindən bəri 20 il ərzində texniki nəaliyyətlər xüsusilə, kabel və peyk paylayıcı sistemlərin daha da yayılması və rəqəmsal televiziyanın yaranması lisenziyalaşdırma sistemlərinin xarakterini əhəmiyyətli şəkildə dəyişmişdir, çünki onlar televiziya yayımı proqramlarının efir paylayıcı sistemlərini səciyyələndirən əvvəlki çatışmazlıqları aradan qaldırmışdır. Lakin müxtəlifliyi təmin etmək üçün yayımın tənzimlənməsi zərurəti hələ də öz əhəmiyyətini itirməmişdir (aşağıda baxın).

İfadə azadlığının gücləndirilmiş qorunması halına ən çox medianın cəlb olunduğu məhkəmə işlərində rast gəlinməsinə baxmayaraq, şübhəsiz ki, o, bu cür məhkəmə işləri ilə məhdudlaşmır. Beləliklə, Steel və Morris, 2005, məhkəmə işi kiçik, qeyri-korporativ, qeyri-kommersiya qrupu olan London Qrinqinin qida nəhəngi McDonaldsı tənqid etməsini əhatə edir. Məhkəmə ərizəçilərin jurnalist olmadıqları üçün media ilə bağlı yüksək səviyyəli müdafiəyə layiq olmamaları ilə bağlı cavabdeh Dövlətin iddialarını rədd edərək qeyd etmişdir:

Məhkəmə demokratik cəmiyyətdə hətta London Qrinqisi kimi kiçik və qeyri-rəsmi təşviqat qruplarının öz fəaliyyətlərini effektiv şəkildə yerinə yetirə bilməli olduğunu və sağlamlıq və ətraf mühit kimi ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat və ideyalar yaymaq yolu ilə ictimai müzakirələrə hakim tendesiyadan kənarında töhfə vermək üçün bu cür qruplar və fərdlərə imkan yaradılmasında güclü ictimai marağın mövcud olduğunu hesab edir.⁵⁷

Társaság A Szabadságjogokér Macarıstana qarşı, 2009, məhkəmə işi Macarıstanın Konstitusiyası Məhkəməsinin insan hüquqları təşkilatına Cinayət Məcəlləsinin bəzi müddəalarını gözdən keçirmək üçün parlamentin üzvü tərəfindən Məhkəməyə təqdim edilmiş ərizəyə çıxış təmin etməkdən imtina etməsini əhatə edirdi. Avropa Məhkəməsi

---

⁵⁶ Groppera Radio AG və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1990, § 61.

⁵⁷ Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 2005, § 89. Həmçinin baxın: Women on Waves təşkilatı Portuqaliyaya qarşı, 2007, Hertel İsveçrəyə qarşı, 1998, və Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı, 1992.

vətəndaş cəmiyyətinin açıq ictimai müzakirələrə imkan yaradılmasındakı rolunu medianın roluna bənzədərək vurğulayır:

Hazırkı məhkəmə işində ictimai müzakirələr üçün forumun hazırlanması qeyri-hökumət təşkilatı tərəfindən həyata keçirilmişdir. Buna görə də ərizəçinin fəaliyyətinin məqsədinin məlumatlı ictimai müzakirələrin əsas elementlərindən biri olduğunu demək olar. Məhkəmə vətəndaş cəmiyyətinin ictimai müzakirəyə verdiyi mühüm töhfəni dəfələrlə tanımışdır. Ərizəçi informasiya azadlığının müdafiəsi də daxil olmaqla müxtəlif məqsədlərlə, insan hüquqları mübahisələrində iştirak edən assosiasiyadır. Buna görə də mətbuat kimi, o da sosial "nəzarətçi" kimi səciyyələndirilə bilər. [istinadlar buraxılıb]⁵⁸

Basklar Ölkəsinin azadlığını dəstəkləyən Herri Batasuna siyasi qrupunu təmsil edən İspan senatorunun hökuməti sərt şəkildə tənqid etdiyi üçün mühakimə olunduğu məhkəmə işində Məhkəmə həmçinin seçilmiş nümayəndələrin ifadə azadlığının qorunmasının əhəmiyyətini qeyd etmişdir:

Baxmayaraq ki, ifadə azadlığı hər kəs üçün vacibdir, bu, xalqın seçilmiş nümayəndəsi üçün xüsusilə önəmlidir. O, seçicilərini təmsil edir, onların qayğılarına diqqət çəkir və maraqlarını müdafiə edir. Müvafiq olaraq, parlamentin müxalifət üzvünün ifadə azadlığına edilmiş müdaxilələr, iddiaçı kimi Məhkəmə tərəfindən sıx araşdırma tələb edir.⁵⁹

Yuxarıda adı çəkilən məhkəmə işindəki rəylər parlamentdən kənar verilməmişdir, lakin digər məhkəmə işlərində Məhkəmə parlamentdə çıxış üçün mütləq imtiyaz prinsipini saxlamışdır.⁶⁰

3. Xüsusi vəzifələr

İfadə azadlığının məhdudlaşdırılması ilə bağlı 10-cu Maddənin ikinci bəndi bu hüququn istifadəsi ilə bağlı "vəzifə və öhdəliklərə" istinad edir. Əksər hallarda Məhkəmə özünü məhdudiyyətin qanuniliyinin kontekstə əsasən qiymətləndirilməsi ilə məhdudlaşdırmışdır. Eyni zamanda və yuxarıda da qeyd edildiyi kimi müəyyən sosial nümayəndələr - bariz şəkildə media lakin ictimai marağa xidmət edən digər şəxslər də - 10-cu Maddəyə uyğun olaraq xüsusi müdafiə ilə təmin olunurlar, çünki bu cür müdafiə demokratiya üçün vacibdir. Digər məhkəmə işlərində Məhkəmə müəyyən şəxslərin cəmiyyətdəki mövqeyinə görə 10-cu Maddədə əks olunmuş hüquqlarının üzərinə daha böyük məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsinin qanuni olub-olmaması məsələsinə müraciət etməli idi.

---

⁵⁸ Társaság A Szabadságjogokért Macaristana qarşı, 2009, § 27.

⁵⁹ Castells İspaniyaya qarşı, 1992, § 42.

⁶⁰ Nümunə üçün baxın: A. Birləşmiş Krallığa qarşı, 2003.

İlk məhkəmə işlərindən biri olan Engel və başqaları Niderlanda qarşı, 1976, məhkəmə işində Məhkəmə əsgərlərin bəzi baş zabitlərini tənqid edən yazıları nəşr etməsi və yaymasının qadağan edilməsinin qanuniliyini qiymətləndirməli idi. Sırası vətəndaşın bənzər fikir izharına bu cür qadağanın qoyulmasının ifadə azadlığı hüququnun pozulması hesab olunub-olunmaması ilə bağlı sual mövcuddur. Lakin Məhkəmə bu məhkəmə işində ərizəçilərin əsgər olduqlarını nəzərə alaraq bunu qanun pozuntusu hesab etmədi və qeyd etdi:

*Bu hallarda Ali Hərbi Məhkəmənin əsgərlərin hərbi intizamı pozmağa cəhd etdiklərini hesab etməsi üçün bəlkə də əsaslı səbəbləri var idi və pozuntunun qarşısını almaq üçün cərimənin tətbiq edilməsi zəruri idi.*⁶¹

Hadjinastassiou Yunanıstana qarşı, 1992, məhkəmə işində zabit silahla bağlı ətraflı texniki məlumatları pul qarşılığında özəl şirkətə satdığı üçün məhkum edilmişdi. Bunun ifadə azadlığı hüququnun pozuntusu olmaması ilə bağlı qərar verərək, Məhkəmə qeyd etmişdir:

Hərb həyatı ilə bağlı olan xüsusi şərtləri və silahlı qüvvələrin üzvlərinin üzərinə qoyulmuş "vəzifə" və "öhdəlikləri" nəzərə almaq mühümdür. Əriəçi KETA-da eksperimental raket proqramına məsul şəxs kimi vəzifələrinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı sərbəst hərəkət etmək hüququna malikdir. [istinadlar buraxılıb]⁶²

Məhkəmə Avstriya hərbi orqanlarının çağırışçılara onların digər yazıları yaymasına baxmayaraq bəzi yazıları yaymaqdan imtina etdiyi və nəticədə ərizəçilərdən birinə nəşri yaymağı dayandırmağı əmr etdiyi Soldaten Österreichs və Gubi Avstriyaya qarşı, 1994-cü il məhkəmə işində fərqli qərar çıxardı. Hətta nəşrlərin paylanmasına imtina edilməsində ifadə azadlığı hüququnun pozulmasının aşkarlanmasında Məhkəmə ideyaların müzakirəsinə orduda demokratik həyatın digər sahələrində olduğu kimi tolerantlığın göstərilməli olduğunu vurğulamışdır. Nəşr əsgərləri qeyri-qanuni davranışlara və ya itaətsizliyə təhrik etmirdi, əksinə onları öz problemlərinin həlli üçün şikayətlərini bildirmək üçün hüquqi sistemdən istifadə etməyə çağırırdı:

*Dəlildə təqdim edilmiş məsələlərin heç biri itaətsizlik, zorakılıq və ya ordunun faydası ilə bağlı şübhələnməyi tövsiyə etmir. Hamının etiraf etdiyi kimi məsələlərin çoxu şikayətləri müəyyən edir, islahatlar üçün təkliflər irəli sürür və ya oxuyucuları qanuni şikayətlər və ya apellyasiya icraatlarına təşviq edirdi. Lakin polemik məqsədinə baxmayaraq, onların demokratik Dövlətin ordusunda bu cür ordunun xidmət etdiyi cəmiyyətdə olmalı olduğu kimi ideyaların müzakirəsi kontekstində icazə verilən sərbəhləri aşmadıqları müəyyən olundu.*⁶³

---

⁶¹ Engel və başqaları Niderlanda qarşı, 1976, § 101.

⁶² Hadjinastassiou Yunanıstana qarşı, 1992, § 46.

⁶³ Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs və Gubi Avstriyaya qarşı, 1994, § 38.

Dövlət qulluqçularının xüsusi öhdəlikləri ilə bağlı problemlər bir neçə məhkəmə işində Məhkəmənin diqqətinə çatdırılmışdır. Kosiek Almaniyaya qarşı, 1986, məhkəmə işində problem solçu siyasi partiyanın məşhur üzvü olmuş bir kəsin dövlət qulluqçusu kimi işə götürülməsini rədd etməyin qanuni olub-olması idi. Hökumət siyasi partiyanın "Konstitusiyaya zidd məqsədlərinin" olması və bununla da ərizəçinin dövlət qulluqçusu olmaq üçün şərtlərə cavab verməməsi barədə qərar çıxarmışdı, çünki dövlət qulluqçusu olmanın əsas şərtlərdən biri konstitusiyaya sadiqlik idi. Bir qədər qeyri-qənaətbəxş nəticə ilə, Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulmaması barədə qərar çıxardı, çünki dövlət ərizəçinin siyasi fəaliyyətini sadəcə onun dövlət qulluqçusu olmaq üçün müvafiq şərtlərə cavab verib-verməməsini müəyyən etmək üçün qiymətləndirmişdi.

Növbəti Vogt Almaniyaya qarşı, 1995, məhkəmə işində Məhkəmənin Böyük Palatasının əvvəlki mövqeyini dəyişdiyi göründü. Vogt onun dövlət qulluqçularından "Dövlət və mövcud konstitusiya sistemini düşmənçəsinə tənqid edən və böhtan atan qruplarda iştirak etməməyi" tələb edən siyasi loyallıq öhdəliyinə hörmət etməməsi şübhəsi ilə dərs dediyi məktəbdən çıxarılmışdı. Bu, onun ayrılmaqdan imtina etdiyi Alman Kommunist Partiyasının fəali olması faktına əsaslanırdı. Məhkəmə demokratik dövlətlərin dövlət qulluqçularından loyallıq tələb etməyə səlahiyyətinin olduğunu qəbul etdi.

Məhkəmə, həmçinin, Alman qanunvericiliyinə uyğun olaraq bu öhdəliyin mütləq təbiətini və bu cür öhdəliyin Avropanın digər demokratik dövlətlərində tətbiq edilməməsi faktını qeyd etdi:

Hər bir dövlət qulluqçusu funksiya və rütbəsindən asılı olmayaraq bərabər şəkildə bu öhdəliyi yerinə yetirməyə borcludur. Bu deməkdir ki, hər bir dövlət qulluqçusu məsələ ilə bağlı şəxsi fikrinin nə olmasından asılı olmayaraq, səlahiyyətli orqanların Konstitusiyaya zidd olaraq qiymətləndirdiyi bütün qrup və hərəkətlərdən birmənalı şəkildə imtina etməlidir. Bu, xidmət və şəxsi həyatı fərqləndirməyə imkan vermir; öhdəlik hər bir kontekstdə borcdur.⁶⁴

Qarşısındakı məhkəmə işində ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlayarkən Məhkəmə qeyd etmişdir ki, Vogtun mövqeyi təhlükəsizlik məsələsini əhatə etmədi, o, öz siyasi düşüncələrinə əsasən tələbələrinə təsir etməyə çalışmaqda günahlandırılmamışdı, o, siyasi düşüncələrinin konstitusiyaya uyğun olduğunu hesab edirdi və bu tədbir ona ciddi təsir etmişdi.

Rekvényi Macarıstana qarşı, 1999, məhkəmə işində qaldırılmış anoloji problemlə bağlı qərarı da Məhkəmənin Böyük Palatası vermişdi. Məhkəmə işindəki problem silahlı qüvvələrin nümayəndələrinə - polis və təhlükəsizlik xidmətlərinə hər hansı siyasi partiyaya qoşulmağı və ya siyasi fəaliyyətlə məşğul olmağı qadağan edən konstitusiya dəyişikliyi idi. Məhkəmə "cəmiyyətdə polisin rolunu nəzərə alaraq", demokratiyada polis qüvvəsinin siyasi baxımdan neytral olmasını tələb etməyin qanuni olduğunu qeyd etmişdir. Məhdudsiyyətin dəstəklənməsində Məhkəmə Macarıstanın polis və hərbi nümayəndələrin ölkəni 40 il boyunca idarə edən partiyanın üzvləri olmasının gözlənilməli son siyasi tarixi vəziyyətini vurğulayırdı. Məhkəmənin Vogtu açıq-aşkar

---

⁶⁴ Vogt Almaniyaya qarşı, 1995, § 59.

fərqləndirməməsinə baxmayaraq, görünürdü ki, iki məhkəmə işinin nəticələrindəki fərqlər əsasən Macarıstanın qeyri-demokratik keçmişinin yaxınlığına, həmçinin məsələdəki dövlət qulluğunun funksiyalarının təbiətinə əsaslanırdı.⁶⁵

Məhdudiyyətlərə məruz qalsalar da, xüsusi öhdəliklər həmçinin müəyyən peşələr üçün qanuni ola bilər. Frankowicz Polşaya qarşı, 2008, məhkəmə işində ərizəçi həkim konkret məsələ ilə bağlı araşdırma nəşr etmiş və bu xəstəni müalicə edən həkimlərin nüfuzunu gözdən salmışdır. Mövcud qaydalara müvafiq olaraq həkimlərə bir-birlərini tənqid etmək qadağan edilir. Məhkəmə bəzi peşə sahiblərinin müəyyən dərəcədə müstəqil mülahizə yürütmək azadlığının olması zərurətini qəbul etmişdir:

[H]üquqşünaslar, Vəkillər Kollegiyasının üzvləri kontekstində, ərizəçinin hüququna tətbiq edilən məhdudiyyətin hər hansı təxirəsalınmaz zərurətlə əlaqəli olmasının qiymətləndirilməsi zamanı, ərizəçi tərəfindən həyata keçirilən fəaliyyətin xüsusi təbiəti nəzərə alınmalıdır. Həkimlərin də pasientləri ilə inam, məxfilik və etimada əsaslanan münasibətləri var, bunlardan birincisi ikincisinin rifahını təmin etmək üçün bütün mümkün bilik və vasitələrdən istifadə edir. Bu, peşənin üzvləri arasında həmrəyliyin qorunub saxlanması zərurətini nəzərdə tuta bilər. Digər tərəfdən Məhkəmə hesab edir ki, pasientin aldığı müalicə ilə bağlı ikinci bir rəy almaq məqsədilə başqa bir həkimlə məsləhətləşmək və həkiminin əməllərinin ədalətli və obyektiv şəkildə qiymətləndirilməsini tələb etmək hüququ var.⁶⁶

Lakin siyasi neytrallığı və mötəvaziyasından asılı olmayaraq, qadağanın mütləq xarakteri onu qeyri-qanuni kimi göstərmişdir:

Yerli qanunvericiliyin inzibati məhkəmələrinin tibbi peşədə hər hansı tənqidi ifadəni qadağan etmək kimi məhdud təfsiri ifadə azadlığı hüququna uyğun gəlmir (baxın: Stambuk, yuxarıdakı qeyd § 50). Hətta tibb peşəsi kontekstində bir həmkar haqqında tənqidi fikir bildirmək məsələsinə olan yanaşma həkimləri pasientlərinə onların sağlamlıq vəziyyəti və aldıqları müalicə haqqında obyektiv fikir bildirməkdən çəkindirir, bu da öz növbəsində həkimin əsas məqsədini – pasientlərin sağlamlıq və həyatını qorumaq təhükədə qoyur.⁶⁷

Wille Lixtenşteynə qarşı, 2009, məhkəmə işi hakimlərin özlərini ifadə etmək hüquqlarının qiymətləndirilməsini əhatə edir. Bu halda, baş hakim olan ərizəçi Konstitusiya Məhkəməsinin "Şahzadə (hökumət) və Parlament arasında fikir ayrılığı halında Konstitusiyanın təfsiri" ilə bağlı qərar vermə səlahiyyətinin olması haqqında fikirlərini mühazirədə mürəzə etmişdi. Cavab olaraq Şahzadə ərizəçi hər hansı ictimai idarəyə yenidən təyin etməyəcəyini bəyan edən açıq məktub dərc etdirdi. Məhkəmə qəbul edir ki,

---

⁶⁵ Həmçinin baxın: Otto Almaniyaya qarşı, 2005.

⁶⁶ Frankowicz Polşaya qarşı, 2008, § 49. Həmçinin baxın: Heinisch Almaniyaya qarşı, 2011.

⁶⁷ Frankowicz Polşaya qarşı, 2008, § 51.

*ədliyyə sistemində xidmət göstərən dövlət qulluqçularının ədliyyənin hakimiyyəti və qərsizliyi ilə bağlı şübhənin olduğu bütün məhkəmə işlərində ifadə azadlığı hüquqlarından istifadə zamanı təmkinlilik nümayiş etdirmələri gözlənilir.*⁶⁸

Məhkəmə, həmçinin, qeyd edir:

*Məhkəmə qəbul edir ki, ərizəçinin mühazirəsi konstitusiya hüququnu və xüsusilə Dövlətin suverenlərindən birinin konstitusiya məhkəməsinin yurisdiksiyasına tabe olub-olmaması məsələsini əhatə etdiyi üçün onun istər-istəməz siyasi nəticələri var. O hesab edir ki, konstitusiya hüququ məsələləri öz xarakterinə görə siyasi əhəmiyyət daşıyır. Lakin o, bu elementin təkbəşinə ərizəçini bu məsələ ilə bağlı hər hansı bəyanat irəli sürməkdən çəkindirməli olduğunu aşkarlaya bilmir.*⁶⁹

Məhkəmə, həmçinin, qeyd etdi ki, eyni zamanda ərizəçinin rəyi tam tutarsız deyildi, çünki geniş şəkildə dəstəklənmişdi. Bundan başqa iddiaçının rəyin hakim kimi fəaliyyəti və ya onun öhdəliklərinə zidd olaraq təhlükəli şəkildə fəaliyyət göstərməsi ilə bağlı heç bir təklif daşımırdı. Nəticədə, məhdudiyətə bəraət qazandırılmadı.⁷⁰

4. Pozitiv öhdəliklər

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsində təmin edilən ifadə azadlığı hüququ yalnız Dövlətlərin bu hüquqa tətbiq edə biləcəyi məhdudiyətlər üçün hədd müəyyən etmir (neqativ təminatlar), eyni zamanda bəzi hallarda Dövlətləri bu hüququ qorumaq üçün pozitiv tədbirlər görməyə çağırır. Məhkəmə pozitiv öhdəliklərə açıq şəkildə ən çox Dövlətlərin məsuliyyəti kontekstində jurnalistlər və ifadə azadlığı hüququndan istifadə edən başqa şəxslərin üzərinə hücumların edilməsinin qarşısını almaq üçün istinad edir. Lakin Məhkəmənin açıq-aydın və ya dolaylı şəkildə Dövlətlərin pozitiv öhdəliklərini tanıdığı bir sıra başqa hallar var.

İnformasiya əldə etmək hüququ

Avropa Məhkəməsi dövlət orqanlarının məlumatlarına çıxış hüququ və ya informasiya əldə etmək hüququ ilə bağlı çox saylı qərarlar və hökmlər vermişdir.⁷¹ Əvvəlki məhkəmə işlərində Məhkəmə ardıcıl olaraq 10-cu Maddə ilə təmin edilən ifadə azadlığı hüququna əsasən məlumatlara çıxış icazəsi vermək tələbini rədd etmişdi. 10-cu Maddənin Leander İsveçə qarşı, 1987, məhkəmə işindən olan aşağıdakı şərhə ya birbaşa fəaliyyət göstərir ya da bütün bu məhkəmə işlərində istinad edilir:

---

⁶⁸ Wille Lixtenşteynə qarşı 2009, § 64.

⁶⁹ Wille Lixtenşteynə qarşı 2009, § 67.

⁷⁰ Həmçinin baxın: Albayrak Türkiyəyə qarşı, 2008.

⁷¹ Nümunə üçün baxın: Leander İsveçə qarşı, 1987, Gaskin Birləşmiş Krallığa qarşı, 1989, Guerra və başqaları İtaliyaya qarşı, 1998, McGinley və Egan Birləşmiş Krallığa qarşı, 1998, Odièvre Fransaya qarşı, 2003, və Sîrbu və başqaları Moldovaya qarşı, 2004.

İnformasiya əldə etmək azadlığı hüququ əsasən hər bir kəsin başqlarının ona ötürmək istədiyi məlumatları qəbul etmək imkanını məhdudlaşdırmağı Hökumətə qadağan edir. 10-cu Maddə bu məhkəmə işindəkinə bənzər hallarda nə fərdə məlumatlara çıxış əldə etmək hüququ verir, nə də Hökumətin üzərinə fərdə məlumat yaymaq öhdəliyini qoyur.⁷²

"Bu məhkəmə işindəkinə bənzər hallar" sözlərini istifadə etməklə Məhkəmə 10-cu Maddəyə uyğun olaraq informasiya almaq hüququnun mümkünliyünü istisna etmir. Lakin bu məhkəmə işləri çox saylı fərqli amilləri özündə birləşdirir, buna görə də onların hamısını nəzərə aldıqda 10-cu Maddə ilə təmin edilən məlumatlara çıxış hüququnun rədd edilməsi bu cür iddiaya böyük maneə yaradır.

Lakin Məhkəmə bu işlərinin hamısında məlumat almaq hüququnu tanımağı rədd etmədi. Onların bəzilərində məhkəmə sözügedən məlumatlara çıxış hüququnun rədd edilməsinin Konvensiyanın 8-ci Maddəsi ilə təmin edilən şəxsi və/və ya ailə həyatının toxunulmazlığı hüququnun pozulması olduğunu aşkarlamışdır. Bu məhkəmə işlərinin çoxunda Məhkəmə şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququna heç bir müdaxilənin olmamasına, lakin 8-ci Maddənin bu cür hüquqlara hörməti təmin etmək üçün Dövlətlərin üzərinə pozitiv öhdəlik tətbiq etməsi ilə bağlı qərar vermişdir.

8-ci Maddənin məqsədinin əsasən fərdi dövlət orqanlarının əsassız müdaxiləsindən qorumaq olmasına baxmayaraq, o, Dövləti yalnız bu cür müdaxilədən çəkindirmir: bu mənfi vəziyyətlə yanaşı olaraq, şəxsi və ailə həyatı üçün səmərəli hörmətə aid pozitiv öhdəliklər ola bilər.⁷³

Bu pozitiv öhdəliyə məhkəmə işlərinin bəzilərində məlumatlara çıxış imkanının verilməsi daxildir.

Sdruženi Jihočeské Matky Çex Respublikasına qarşı məhkəmə işində 2006-cı il qərarında Məhkəmə yanaşmasını dəyişməyə hazır ola biləcəyini göstərdi. Həmin məhkəmə işində Məhkəmə məlumata çıxış təmin etməyi rədd etməyin 10-cu Maddə ilə qorunan ifadə azadlığı hüququna müdaxilə olduğuna qərar vermişdir. Məhkəmə sonda ərizəni qeyri-məqbul hesab edərək rədd etmişdir, çünki məlumatların açıqlanmamasına aydın şəkildə 10(2)-cu Maddədə bəraət qazandırılır.

Məhkəmə Matky işində başlamış keçidi Társaság A Szabadságjogokért Macarıstana qarşı 2009-cu il məhkəmə işində tamamladı. Maraqlıdır ki, bu məhkəmə işində cavabdeh Dövlət olan Macarıstan 10-cu Maddənin Dövlətlərdən dövlət orqanlarının məlumatlarına çıxış təmin etmək tələbi ilə bağlı iddiaya hətta etiraz etmədi, əvəzində məlumatların verilməməsinin 10(2)-ci Maddəyə uyğun olaraq ifadə azadlığına qoyulmuş əsaslandırılmış məhdudiyət olduğunu irəli sürməklə kifayətləndi.

Məhkəmə işi QHT-nin Cinayət Məcəlləsinə edilmiş müəyyən dəyişikliklərə Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən baxılması üçün parlament üzvünün ərizəsinə çıxış sorğusunu əhatə

---

⁷² Leander İsveçə qarşı, 1987, § 74.

⁷³ Guerra və başqaları İtaliyaya qarşı, 1998, § 58.

edirdi. Konstitusiya Məhkəməsi məlumat verməkdən imtina etmişdi və imtina yerli məhkəmələrdə qaldırılanda qüvvədə saxlanılmışdı və imtina yerli məhkəmələrdə qaldırıldıqda qüvvədə saxlanılmışdır, hətta həmin vaxt Konstitusiya Məhkəməsi məsələ ilə bağlı qərar vermiş və müddələrin qiymətləndirilməsi ilə yanaşı ərizənin xülasəsini dərc etdirmişdir.

Məhkəmə işinin əsaslandırılması məlumat almaq hüququnun tanınması baxımından bir qədər dolayı idi. Məhkəmə belə bir nəzəriyyə irəli sürmüşdü ki, dövlətin bu məlumat üzərində monopoliyası o demək idi ki, QHT-lərin ictimai maraqlara əsaslanan işi üçün onun açıqlanmasından imtina edilməsi media üzərində dolayı yolla ilkin senzura qoyulmasına bərabər idi. Məhkəmə bəyan etmişdir:

Belə hesab edilir ki, hazırki məhkəmə işi rəsmi sənədlərdən ümumi istifadə hüququnun inkar edilməsi əvəzinə mətbuat kimi sosial nəzarət vasitələrindən yararlanmaqla informasiya hüququ üzərində senzura tətbiq edilməsinə əsaslanan müdaxilə ilə bağlıdır.⁷⁴

Növbəti məhkəmə işində, Kenedi Macarıstana qarşı, 2009, işində Məhkəmə ifadə azadlığının məlumat almaq hüququnu əhatə etdiyini bildirərək müdaxilənin olmasına qərar verərkən 10-cu Maddənin dövlət orqanlarının məlumatlarına çıxış hüququnu təmin edib etməməsi məsələsini qısaca gözdən keçirmişdir:

Məhkəmə vurğulayır ki, qanuni tarixi araşdırma üçün orijinal sənədli mənbələrə çıxış ərizəçinin ifadə azadlığı hüququndan istifadəsinin əsas elementi idi.⁷⁵

Məhkəmənin informasiya almaq hüququ ilə bağlı öz təcrübəsini necə inkişaf etdiricəyini gələcək göstərəcək. Məhkəmənin bu məhkəmə işləri ilə bağlı qərar verərkən bu termini istifadə etməsinə baxmayaraq, aydındır ki, bu, Dövlətin 10-cu Maddəyə uyğun olaraq pozitiv öhdəliklərindən biridir. Bu hüququn düzgün şəkildə həyata keçirilməsi Dövlətlərdən məlumat hüququ ilə bağlı qanunvericiliyin qəbul edilməsini və məlumatların sorğu göndərənlərə vaxtlı-vaxtında təmin edilməsini, həmçinin məlumatların proaktiv yayılmasını təşkil etmək üçün daxili sistemlər qurmağı tələb edir.

Mənbələrin qorunması

Jurnalistlərin informasiya mənbələrinin məxfiliyini qorumaq hüququ ifadə azadlığı hüququnun mühüm aspektidir. Məhkəmənin presedent hüququnun pozitiv öhdəliklərə istinad etməməsinə baxmayaraq, təcrübədə Dövlətlər mənbələrin məxfiliyini qorumaq üçün xüsusi qayda və prosedurlar tətbiq etməlidirlər, buna görə də o, pozitiv öhdəlik kimi təsvir edilə bilər.

Mənbələrin qorunması ilə bağlı aparıcı Avropa Məhkəməsi işlərindən biri Qudvin Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996, məhkəmə işidir. 1989-cu ildə Qudvin konkret şirkətin maliyyə çətinlikləri ilə bağlı etibarlı mənbədən aldığı məxfi məlumata əsaslanan məqalə nəşr

---

⁷⁴ Társaság A Szabadságjogokért Macarıstana qarşı, 2009, § 36.

⁷⁵ Kenedi Macarıstana qarşı, 2009, § 43.

etməyə cəhd etmişdi. Məlumat şirkətin məxfi maliyyə planından əldə edilmişdi və çox güman ki, oğurlanmışdır. Şirkət kreditörleri, təchizatçıları və müştərilərinin güvən itkisindən qorxaraq nəşrin məhdudlaşdıran məhkəmə əmri almışdır. Əmrdə həmçinin Qudvindən şirkətin mənbəyə qarşı hüquqi addım atması ilə bağlı marağına əsasən "ədalət maraqları baxımından" anonim mənbəni şirkətə açıqlamaq tələb olunurdu.

Avropa Məhkəməsi qarşısında Qudvin jurnalistin yalnız "müstəsna" hallarda - "həyatı" ictimai və ya şəxsi maraqlar təhlükədə olduğu zamanlarda məxfi mənbələri açıqlamağa məcbur edilə biləcəyini bəyan etdi. Belə olan halda şirkət artıq nəşrin qarşısının alınması ilə bağlı məhkəmə əmri aldığı üçün Qudvin belə şərtlərin mövcud olmadığını bəyan etmişdi. Məhkəmə diqqəti ümumilikdə mətbuatın və jurnalist resurslarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsinə yönəldərək Qudvinlə razılaşdı:

Jurnalist mənbələrinin qorunması mətbuat azadlığının əsas şərtlərindən biridir... Bu cür qoruma olmaması mənbələri ictimai maraq doğuran məsələlər haqqında ictimaiyyəti məlumatlandırmaqda mətbuata yardım etməkdən çəkindirə bilər. Nəticədə, mətbuatın mühüm ictimai nəzarətçi rolu zəifləyə və onun dəqiq və etibarlı məlumatlar təmin etmək imkanı mənfə təsir görə bilər. Demokratik cəmiyyətdə mətbuat azadlığı üçün jurnalist mənbələrinin qorunmasının əhəmiyyətini və mənbə açıqlanması ilə bağlı əmrin həmin azadlıqdan istifadənin üzərindəki mənfə təsirini nəzərə alsaq, belə bir tədbir ictimai marağın əsas tələbləri ilə əsaslandırılmadıqda, Konvensiyanın 10-cu Maddəsi ilə uyğun ola bilməz.⁷⁶

Növbəti presedent hüququ polisın məxfi mənbənin şəxsiyyətinin açıqlanmasına səbəb ola biləcək materialların axtarışı və müsadirəsini daxil etmək üçün bu qorumanı mənbələri üzə çıxarmaq üçün birbaşa əmrləri əhatə etmişdir. Roemen və Şmit Lüksemburqa qarşı, 2003, məhkəmə işində problem nazir haqqında məxfi sənədin sızmasına əsaslanan məqalə idi. Sızmanın araşdırılmasının bir hissəsi kimi polis ərizəçilərin evlərində və iş yerlərində axtarış aparmış lakin iddia edilən mənbə ilə bağlı heç bir sübut tapmamışdılar. Məhkəmə ifadə azadlığı hüququna edilən müdaxiləni aşkarlamaqda çətinlik çəkmədi, çünki axtarışlar xüsusilə mənbəni müəyyənləşdirmək üçün aparılmışdı. Müdaxilənin haqlı olmadığını qərar verərkən, Məhkəmə qeyd etdi ki, digər məsələlərlə yanaşı məlumatın aşkarlanması üçün digər mümkün yollar tükənməmişdir. Məhkəmə, həmçinin, bu cür hərəkətin xüsusi sərtliyini qeyd etdi:

Məhkəmə qeyd edir ki, hətta nəticəsiz olsa belə, jurnalistin mənbələrini aşkarlamaq məqsədi ilə aparılmış axtarış mənbənin şəxsiyyətinin hamıya açıqlanmasından daha radikal tədbirdir. Bunun səbəbi jurnalistin iş yerində gözlənilmədən və axtarış orderi ilə yoxlama aparan istintaqçıların geniş istintaq səlahiyyətlərinin olması idi, beləki onların jurnalistlərin bütün sənədlərinə çıxışları var.⁷⁷

---

⁷⁶ Qudvin Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996, § 39.

⁷⁷ Roemen və Şmit Lüksemburqa qarşı, 2003, § 57. Həmçinin baxın: Ernst və başqaları Belçikaya qarşı, 2003, və Tillak Belçikaya qarşı, 2007.

Nordisk Film & TV A/S Danimarkaya qarşı, 2005, məhkəmə işi ərizəçinin polisə pedofiliyada ittiham edilən şəxsin ("Mogens") cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsinə kömək məqsədi ilə çıxış əldə etməyə çalışdığı Danimarkada pedofillər haqqında gizli yazılarını əhatə edirdi. Danimarka məhkəmələri əmri yerinə yetirdi, lakin onun əhatə dairəsini "Mogens"-in təqib edilməsi ilə birbaşa bağlı materialla məhdudlaşdırdı. Avropa Məhkəməsi bu işi əvvəlkilərindən fərqləndirdi və qeyd etdi ki, bu məhkəmə işində "Mogens"-in heç bir əməkdaşlığı yoxdur. Nəticədə, ərizəçidən polisə məlumat verilməsini tələb etmək faktı onun məxfi mənbələrdən fərqli olaraq ilk növbədə məlumat toplamaq imkanına mənfi təsir göstərmədi. Məhkəmə 10-cu Maddənin bu cür fəaliyyəti qoruduğu məhkəmə işlərinin olduğunu qəbul edir, lakin bu, o işlərdən deyil və iddia yolverilməz hesab edilib.

Voskuil Niderlanda qarşı, 2007, mənbələrin açıqlanması ilə bağlı başqa bir məhkəmə işidir. Həmin işdə ərizəçiyə üçüncü tərəflərin əleyhinə ittihamların qaldırılmasına səbəb olan istintaqın keçirilməsi ilə bağlı rəsmi polis iddialarını şübhə altına qoyan məxfi polis mənbəsi tərəfindən məlumat verilib. Hollandiya məhkəmələri ədliyyənin və üçüncü tərəfin, həmçinin Dövlətin, iddiaların həqiqət olub-olmamasını, bu məhkəmə işində ifadə azadlığını üstəliyə-üstələməməsini müəyyənləşdirmək marağına əsasən, ərizəçiyə öz mənbəsini açıqlamağı əmr etmişdir. Avropa Məhkəməsi Dövlətin "ədliyyənin maraqlarına əsasən" iddiasını rədd etmiş və qeyd etmişdir ki, Dövlət təqsirləndirilən şəxsin məhkum olunmasına nail olmuşdur (lakin görünür ki, o, həqiqətin ittihamları qanuni qüvvədən sala bilməsi ehtimalını görməzdən gəlmişdir). Məhkəmə işində qaldırılmış digər məsələ ilə bağlı, Məhkəmə qeyd etmişdir:

Digər tərəfdən Məhkəmə Hökumətin dövlət orqanının qaydaları pozması ilə bağlı hər hansı ehtimalın, xüsusilə də bu yalan olarsa, təsirləri ilə bağlı narahatlığını anlayır. Digər tərəfdən, o, qanun aliliyi prinsipi ilə idarə edilən demokratik dövlətdə dövlət orqanının yanlış metodlardan istifadə etməsinin ictimaiyyətin xəbərdar edilməli olduğu məsələ olması fikrini bölüşür.⁷⁸

Məhkəmənin Böyük Palatasının haqqında qərar çıxardığı son məhkəmə işi Sanoma Uitgevers B.V Niderlanda qarşı, 2010 məhkəmə işidir. Həmin məhkəmə işində ərizəçi şirkətdə işləyən jurnalistlər iddiaya görə heç bir iştirakçının şəxsiyyətini açıqlamamaq şərti ilə qeyri-qanuni küçə yarışının şəkillərini çəkmişdi. Polis axtarış aparmaq təhdidi ilə ərizəçidən şəkillərindən ibarət CD-ROM-u əldə etməyə nail olmuşdu. CD-ROM daha sonra geri qaytarılmışdı, lakin polisə əlində qalan CD-ROM-un bütün nüsxələrini məhv etmək və dəlil olaraq istifadə etməmək xahişi rədd edilmişdi. Avropa Məhkəməsi müəyyən etmişdi ki, hətta heç bir axtarış olmasa belə məhkəmə işi mənbənin məcburi açıqlanması ilə eyni olan əməli əhatə edir ki, bu da ifadə azadlığına müdaxilədir. Bu məhkəmə işi nəticə etibarilə qanunla müəyyən edilmiş ifadə azadlığına məhdudiyətlər gətirilməsi ilə bağlı tələbin pozulması halında açıqlama gətirilib gətirilməməsindən asılı olmadan müstəqil qiymətləndirməyə izin verməyən CD-Romun-un əldə edilməsi üçün polis tərəfindən irəli sürülən yanaşmaya əsasən qərarlaşdırılmışdır.

---

⁷⁸ Voskuil Niderlanda qarşı, 2007, § 70.

Ümumiyyətlə məhkəmə qərarları jurnalistlərin öz informasiya mənbələrini məxfi saxlamaq hüquqlarına məhkəmə tərəfindən ciddi hörmət edilməsini əks etdirir.

Media müxtəlifliyi

Avropa Məhkəməsi media müxtəlifliyinin ictimaiyyətin məlumat almaq hüququnun təmin edilməsindəki rolunu tez-tez təkrarlayır, bu da geniş miqyaslı informasiya və ideyalara çıxışı olan ictimaiyyətdən asılıdır. Məhkəmənin Informationsverein Lentia və başqaları Avstriyaya qarşı, 1993, məhkəmə işində qeyd etdiyi kimi:

Məhkəmə demokratik cəmiyyətdə, xüsusən də ictimaiyyətin əldə etmək hüququna malik olduğu informasiya və ümumi maraq doğuran fikirlərin yayılmasına xidmət edən mətbuatda ifadə azadlığının başlıca rolunu tez-tez vurğulayır. Belə bir öhdəlik dövlətin əsas təminatçısı olduğu plüralizm prinsipinə əsaslanmadığı müddətcə uğurla yerinə yetirilə bilməz. Müşahidə xüsusilə proqramları çox geniş ərazidə yayımlanan audiovizual media ilə münasibətdə etibarlıdır. [istinadlar buraxılıb]⁷⁹

Bu yaxınlarda Centro Europa 7 S.R.L və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, məhkəmə işində Məhkəmənin Böyük Palatası bu ideya ilə bağlı ətraflı məruzə etmişdir.

129. Məhkəmə öncə audiovizual mediada plüralizmlə bağlı presedent-hüququnda müəyyənləşmiş ümumi prinsipləri qısaca təkrar etməyi məqsədauyğun hesab edir. Tez-tez qeyd edildiyi kimi plüralizmsiz demokratiya ola bilməz. Demokratiya ifadə azadlığı ilə çiçəklənir. Bu demokratiyanın özünə xələl gətirməməsi şərt ilə hətta dövlətin hal-hazırda tərtib etdiyi bəzi proqramları şübhə altında qoyan müxtəlif siyasi proqramların təklif edilməsi və müzakirə edilməsinə icazə verən demokratiya deməkdir.

130. Bu münasibətlə (bununla əlaqədar olaraq) Məhkəmə demokratik cəmiyyətdə fəaliyyət göstərən mövcud müxtəlif kanalları və ya audiovizual bazara daxil olmaq istəyən potensial sahibkarları təmin etmək üçün kafi olmayan audiovizual sektorda həqiqi plüralizmin təmin edilməsinə nəzarət edir. Bununla yanaşı səmərəli şəkildə bazara daxil olmağa imkan yaradılması belə ki, proqramların yönəldildiyi cəmiyyətdə rast gəlinən fikirlərin müxtəlifliyini mümkün qədər əks etdirərək ümumi proqram məzmununun müxtəlifliyinə zəmanət verilməsi zəruridir.

133. Cəmiyyətdə güclü iqtisadi və siyasi qrupun audiovizual media üzərində hökmranlıq hüququ əldə etməsi və bununla da jurnalistlərə təzyiq göstərərək və nəticədə Konvensiyanın 10-cu maddəsində öz əksini tapmış demokratik cəmiyyətdə xüsusən də ictimaiyyətin əldə etmək hüququna malik olduğu informasiya və ümumi maraq doğuran fikirlərin yayılmasına xidmət edən ifadə azadlığının başlıca roluna xələl gətirərək onların redaksiya azadlığını

---

⁷⁹ Informationsverein Lentia və başqaları Avstriyaya qarşı, 1993, § 38.

məhdudlaşdırmasına şərait yaradılır. Bu həmçinin dövlət və ya dövlətin yayım şirkətinin hökmranlıq etdiyi vəziyyətlərə aiddir. Beləliklə, Məhkəmə qərar vermişdir ki, dövlət radio və ya televiziya yayım şirkətinə mövcud tezliklər üzərində monopoliya hüququ verən lisenziya rejimi xaraktercə məhdudlaşdırıcı olduğu üçün kəskin ehtiyacın mövcudluğu nümayiş etdirilmədiyi müddətcə ona haqq qazandırıla bilməz.

134. Məhkəmə audiovizual mətbuat kimi həssas sektorda müdaxilənin olmamasından ibarət neqativ öhdəliklə yanaşı, dövlətin effektiv plüralizmi təmin etmək üçün müvafiq qanunvericilik və inzibati çərçivənin yaradılmasına dair pozitiv öhdəlik götürməsinə nəzarət edir (yuxarıda bənd 130-a baxın). Bu, cari məhkəmə işində olduğu kimi milli audiovizual sistem duopoliya ilə xarakterizə olunduqda xüsusilə arzu olunandır.

Bu nəzərə alınmaqla qeyd edilməlidir ki, mətbuatda plüralizm və mətbuatın məzmun müxtəlifliyi ilə bağlı CM/Rec (2007)2 sayılı Təvsiyədə (bax: yuxarıda paraqraf 72) Nazirlər Kabineti bir daha təsdiq etmişdir ki "fikir və mülahizələrin sərbəst şəkildə ifadə edilməsinin, həmçinin mədəni müxtəlifliyin qorunması və fəal təbliğinin təmin edilməsi üçün, üzv dövlətlər, xüsusilə də mətbuatda sahibkarlıqla bağlı mövcud tənzimləyici çərçivələri uyğunlaşdırmalı və mətbuatın şəffaflığını, struktur plüralizmi həmçinin məzmunun müxtəlifliyini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuş tənzimləyici və maliyyə tədbirlərinə riayət etməlidirlər". [İstinadlar buraxılıb]

Bu məhkəmə işinə lisenziyalı yayımı efirə çıxarma bilməsi üçün zəruri olan tezliklərlə təmin etməkdən hökumətin boyun qaçırması və nəticədə on il ərzində həmin yayımın tezlikləri əldə edə bilməməsi rəvac vermişdi. Daha geniş konteksti dövlət yayım şirkəti və Berlusconi'nin mətbuatı tərəfindən idarə edilən televiziya bazarı təşkil edirdi.

Müxtəliflik prinsipi həmçinin Manole və başqaları Moldovaya qarşı 2009, məhkəmə işində ətraflı incələnməmişdir:

Məhkəmə nəzərə alır ki, audiovizual yayım sahəsində yuxarıda qeyd edilən prinsiplər birincisi ictimaiyyətin televiziya və radio vasitəsilə qərəzsiz və dəqiq informasiya əldə edə bilməsi və həmçinin ölkədə mövcud olan siyasi baxışın müxtəlifliyini əks etdirən fikir və şərhləri eşidə bilməsi, ikincisi isə audiovizual mətbuatda çalışan jurnalist və digər peşəkarların bu informasiya və şərhləri çatdırmasının qarşısının alınmamasının təmin edilməsi üçün dövlət üzərinə öhdəlik qoyur. Bu məqsədlərə nail olmaq üçün seçiləcək üsullar yerli şəraitə uyğun olaraq fərqlənməlidir və buna görə də onlar Dövlətin mülahizə sərbəstliyinə daxildir.⁸⁰

Dövlət plüralizmi və mətbuatda müxtəlifliyi təşviq etməklə bağlı öhdəliyini yerinə yetirmək üçün yayım şirkətləri üçün lisenziya rejiminin formalaşdırılması və yayım lisenziyalarının verilməsində müxtəlifliyin başlıca meyar olmasının təmin edilməsi kimi

---

⁸⁰ Manole və başqaları Moldovaya qarşı, 2009, § 100.

müvafiq tənzimləyici sistemlər yaratmalıdır. Bir tərəfdən bu hal yayım şirkətlərinin informasiya və fikirləri yaymaq azadlığına məhdudiyyətlərin tətbiq edilməsi kimi görünə bilər. Bu baxımdan müxtəlifliyin təmin edilməsi dinləyici və izləyicilərə informasiya və fikirləri qəbul etmə, sahibkarlara isə onları yayımlama azadlığı verə bilər. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu hal ifadə azadlığı hüququna məhdudiyyət qoyulması üçün deyil, bu hüququn iki müxtəlif aspektini tarazlaşdırmaq üçün nəzərdə tutulur. Belə məhkəmə işlərində, "istiqamət" olaraq məhdudiyyətlər üçün üç hissəli testin tətbiq edilməsi uyğun deyil və beləliklə məhkəmə işinin nəticəsi kimin (məs., dinləyici və izləyicilər və ya sahibkarlar) məhkəməyə müraciət etməsindən asılı olacaqdır. Bu açıq-aydın uyğunsuz olacaqdır.

Lentia və digərləri Avstriyaya qarşı, 1993 məhkəmə işində Avstriya iddia qaldırmışdı ki, ölkədə hələ də mövcud olan dövlət yayım şirkəti monopoliyası Maddə 10-da göstərilənin əksinə olaraq ifadə azadlığına məhdudiyyət gətirmir. Məhkəmə dərhal hökumətin iddiasını rədd edərək bildirmişdi ki, 10-cu Maddənin lisenziyalaşdırma ilə bağlı üçüncü cümləsi lisenziyalaşdırma sistemi olaraq ictimai monopoliya yaradılması üçün lisenziyalaşdırma sisteminin özü ifadə azadlığına məhdudiyyət gətirilməsi kimi qəbul edilməli olduğuna aydınlıq gətirərək tam azadlıq verilməsini təmin edir. Məhkəmə müxtəlifliyin əhəmiyyətini vurğulamaqla, Dövlətin dövlət monopoliyasının "reportajların obyektivliyi və qərəzsizliyi, fikirlərin müxtəlifliyi, tarazlaşdırılmış proqramçılıq və proqramlar üzrə məsul şəxs və qurumların müstəqilliyi" kimi yayımda vacib hesab edilən dəyərlərin təşviq edilməsinin yeganə yolu olması ilə bağlı iddiasına cavab olaraq bəyan etdi ki:

Bu dəyərlərə hörmət edilməsini təmin edən bütün üsullar arasında ifadə azadlığına ən çox məhdudiyyət qoyan dövlət monopoliyasıdır (yəni milli stansiya və bəzi hallarda, çox məhdud çərçivədə, yerli kabel stansiyaları xaricində yayım qeyri-mümkün olur).⁸¹

Bunun nəticəsində Avstriya özəl televiziya və radio yayımları şirkətlərinin lisenziyalaşdırılması sistemini təşkil etməli oldu.⁸²

Avropa Məhkəməsi özəl televiziya və radio yayımları şirkətlərinin lisenziyalaşdırılması sisteminin xarakterinə aid cəmi bir neçə məhkəmə işi ilə bağlı qərar vermişdir. Yuxarıda qeyd edilmiş Centro Europa 7 S.R.L. və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012 işində Məhkəmə müxtəlifliyi tənzimləməli olan aparıcı prinsipləri təfərrüatı ilə izah etmişdir. Buna baxmayaraq, o faktiki olaraq məhkəmə işi ilə bağlı daha texniki əsaslara söykənərək qərara gəldi ki, bu sahədə mövcud qanun kifayət qədər dəqiq deyil, belə ki, ərizəçiyə "tezliklərin verilməsi və lisenziyanın təmin edilərək fəaliyyətə başlanılmasındakı məsələni" qabaqcadan müəyyən edə bilmək imkanı verim.⁸³

---

⁸¹ Informationsverein Lentia və başqaları Avstriyaya qarşı, 1993, § 39.

⁸² Həmçinin baxın: Radio ABC Avstriyaya qarşı, 1997, və Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH Avstriyaya qarşı, 2000.

⁸³ Centro Europa 7 S.R.L və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, § 154.

Qlas Nadejda Eood və Yelenkov Bolqarıstana qarşı, 2007, məhkəmə işində ərizəçi yayım tənzimləyicisinin ərizə qəbulu haqqında elan verməsinə cavab olaraq yerli radio yayım lisenziyası üçün müraciət etmişdir. Onun müraciəti səbəb göstərilmədən rədd edildi, halbuki qərar tənzimçinin müraciəti "uyğun" hesab etməməsi üçün əsas götürülən meyara istinad edirdi və tənzimçi lisenziya müraciətini dəyərləndirərkən bu meyarlara əsaslanmamışdı. Avropa Məhkəməsi qanunla nəzərdə tutulmuş bu meyarların sınağın bir hissəsini keçdiyini bəyan etdi. Bununla belə, dinləmələrin gizlin keçirilməsi və ərizəçiyə lisenziya müraciətinin rədd edilməsi səbəbinin bildirilməməsi səbəbindən proses "özbaşnalığa qarşı yetərli təminatların" verilməsinə nail olmadı və bu səbəbdən qanunla nəzərdə tutulmuş standartlara cavab vermədi.⁸⁴

Manole və digərləri Moldovaya qarşı, 2009, məhkəmə işinin əsasında məsələsi dövlət yayım şirkətinin müstəqilliyi məsələsi dayanırdı və ərizəçilərin şikayətləri siyasi müdaxilə ilə bağlı olaraq onların dövlət yayım şirkətində tutduqları vəzifələrdən uzaqlaşdırılmaları və ya vəzifələrinin kiçildilməsi ilə əlaqədar idi. Məhkəmə hesab edirdi ki, Dövlət ictimai televiziya yaratmaqla bağlı mütləq məcburiyyət daşımır, lakin:

Dövlət ictimai televiziya yaratmağa qərar verdiyi zaman yerli qanunda göstərilən prinsiplərə riayət etməli və sistemin plüralist xidmət göstərəcəyinə dair təminat verməlidir. Xüsusilə özəl stansiyaların hələ də orijinal alternativ təklif etmək gücündə olmadığı və bu səbəbdən ictimai və ya dövlət təşkilatlarının ölkə yaxud region ərazisində yeganə və ya aparıcı yayım olduğu şəraitdə bu, demokratiyanın düzgün işləməsi yəni, qərəzsiz, müstəqil və tarazlaşdırılmış xəbər, informasiya və şərhlərin ötürülməsi və bununla yanaşı daha geniş spektrdə fikir və düşüncələrin ifadə edilə bildiyi ictimai müzakirə üçün platformanın təmin edilməsi üçün zəruridir.⁸⁵

Məhkəmə, həmçinin, Avropa Şurasının adından da göründüyü kimi, ictimai yayımın müstəqilliyini qoruyan prinsipləri müəyyənləşdirən "İctimai Yayımının Müstəqilliyinə Zəmanət" haqqında R(96)10 sayılı Təvsiyəyə istinad etmişdir. Məhkəmə qərar vermişdi:

Nəticədə Moldovada TRM-in audiovizual yayım üzərində tətbiq etdiyi virtual monopoliya əsasında Məhkəmə dövlət orqanlarının pozitiv öhdəliklərini yerinə yetirmədiklərini aşkara çıxardı. Sözügedən bütün dövr ərzində qanunvericilik çərçivəsi uğursuzluğa uğradı, belə ki, o, hökumətin siyasi orqanı tərəfindən TRM-nin ali rəhbərliyinin nəzarətinə qarşı lazımi təhlükəsizliyi və bu səbəbdən də onun redaksiya strukturunu təmin edə bilmədi.⁸⁶

Bu məhkəmə işi ictimai yayım üçün çox mühüm nəticələrə malikdir, çünki o, tez-tez səlahiyyətli mənbələr tərəfindən, irəli sürülən hökumətdən asılı olmamaqla bağlı insan hüquqları qanunu ilə tələb edilən iddianı təsdiqləyir.

---

⁸⁴ Həmçinin baxın: Meltex Ltd və Mesrop Movsesyan Ermənistanına qarşı, 2008.

⁸⁵ Manole və başqaları Moldovaya qarşı, 2009, § 101.

⁸⁶ Manole və başqaları Moldovaya qarşı, 2009, § 111.

Hücumlar

Bir sıra məhkəmə işlərində Avropa məhkəməsi qərara gəlmişdir ki, Dövlətlərin ifadə azadlığı hüququndan istifadə etdikləri üçün fiziki və ya digər növ təhlükələrə məruz qalan şəxslərin müdafiəsini təmin etmək üçün pozitiv öhdəliyi var. Bununla bağlı aparıcı məhkəmə işi Özgür Gündem Türkiyəyə qarşı, 2000 idi. Həmin məhkəmə işində ərizəçi qəzetə edilmiş bir sıra çox ciddi hücumlara və onun müdafiə üçün Dövlətə daimi müraciətlər etməsinə baxmayaraq Məhkəmə bu cür müdafiənin gözlənilən olduğu yalnız bir halı müəyyən edə bilmişdi. Müxtəlif fərdi prokurorlar hücumların bəzilərini araşdırmaq üçün addımlar atmışdı, lakin Məhkəmə bunun kifayət etmədiyinə qərar vermişdi, bu da birmənalı şəkildə doğru idi, çünki hücumlar nəticə etibarilə qəzetin bağlanması səbəb olmuşdu. Məhkəmə həmçinin Dövlətin əməllərinə qəzetin terrorizmi dəstəkləməsi ilə bağlı iddialar irəli sürməklə qazandırdığı bəraəti rədd etmişdir:

Məhkəmə Hökumətin Özgür Gündəm və əməkdaşlarının PKK-nı dəstəkləməsi və onun propaganda vasitəsi kimi fəaliyyət göstərməsi ittihamı ilə bağlı arqumentlərini qeyd etmişdir. Bu, hətta həqiqət olsa belə, məsələni araşdırmaq üçün effektiv addımların atılmamasına və zəruri olan hallarda zorakılıqla müşayiət olunan qeyri-qanuni əməllərə qarşı müdafiə təmin etməyə bəraət qazandırmır.⁸⁷

Başqa bir məhkəmə işi, Dink Türkiyəyə qarşı, 2010, Hrant Dink təxəllüsü ilə tanınan məşhur yazıçı Fırat Dinkin onun Türkcülüüyü ləkələməsi ilə bağlı millətçi qruplar tərəfindən tələb edilən məhkəmə istintaqı gedən zaman qətl edilməsini əhatə edirdi. Məhkəmə Dinkin əleyhinə olan istintaqın ona təqdim edilən müdafiənin çatışmazlığı ilə birləşərək ifadə azadlığı hüququna edilmiş müdaxiləni təmsil etdiyinə qərar vermişdir.⁸⁸

Digər pozitiv öhdəliklər

Məhkəmə 10-cu Maddəyə müvafiq olaraq bir sıra digər pozitiv öhdəlikləri qəbul etmişdir. Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 2005, məhkəmə işi ərizəçilərin onları Britaniya məhkəmələrində diffamasiya səbəbilə məhkəməyə verən qida zənciri McDonalds-ı kəskin tənqid etməsini əhatə edirdi. Avropa Məhkəməsi böyük şirkətlərin diffamasiya hallarının istisna edəcək qədər uzağa getmədi.

Məhkəmə daha sonra hazırkı məhkəmə işində böyük çoxmillətli şirkət olan şikayətçi tərəfin mahiyyət etibarilə özünü nüfuzdan salan iddialara qarşı müdafiə etmək hüququndan məhrum edilməli və ya ərizəçidən bəyanatının doğruluğunu sübut etmək tələb edilməməli olduğu faktı hesaba almadı.⁸⁹

Lakin bu cür hüquqi müdafiə vasitələri təmin edildiyi halda bu şirkətlərin fəaliyyətləri ilə bağlı ictimai müzakirə imkanını qorunmasına ehtiyac var idi. Birləşmiş Krallıqda diffamasiya haqqında qanunun mürəkkəbliyini nəzərə alaraq bu, Dövlətin ərizəçilərə hüquqi yardım göstərməsini tələb edirdi:

---

⁸⁷ Özgür Gündem Türkiyəyə qarşı, 2000, § 45.

⁸⁸ Dink Türkiyəyə qarşı, 2010, § 108.

⁸⁹ Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 2005, § 94.

Lakin əgər Dövlət bu cür hüquqi müdafiə vasitələrini korporativ orqanlara təmin etməyə qərar verirsə, azad ifadə və açıq müzakirələrdə toqquşan maraqların təmin edilməsi məqsədilə prosessual ədalətin və tərəflərin bərabərliyinin təmin edilməsi vacibdir... Silahların bərabərsizliyi və ərizəçilərin çalışdığı şərtlərin ağırlığı 10-cu Maddəyə müvafiq olaraq müdaxilənin proporsionallığının qiymətləndirilməsi üçün mühümdür... Prosessual ədalətin və bərabərliyin yoxluğu bu məhkəmə işində 10-cu Maddənin pozulmasına səbəb olmuşdur.⁹⁰

Fuentes Bobo İspaniyaya qarşı, 2000, məhkəmə işində Məhkəmə televiziya proqramının rejissorunun televiziya stansiyasının bəzi menecerlərinin təhqiramiz hesab etdiyi rəylər bildirdiyi üçün işdən çıxarılması ilə üz-üzə gəlmişdi. Hökumət bunun ərizəçi və televiziya stansiyası arasında şəxsi hüquq məsələsi olduğunu iddia etmişdir. Məhkəmə həmin arqumenti rədd etmiş və qeyd etmişdir ki, Dövlətin şəxsi tərəflərin hüquqlarının müdafiəsini təmin etmək kimi pozitiv öhdəlikləri ola bilər və bunun rədd edilməsi Avropa Konvensiyasının 10-cu Maddəsinə müvafiq olaraq ifadə azadlığına müdaxilədir.

Məhkəmə həmçinin pozitiv öhdəliklərlə bağlı iddiaları rədd etmişdir. Appleby Birləşmiş Krallığa qarşı, 2003 məhkəmə işində ərizəçilər Dövlətin onların özəl ticarət mərkəzində buklet paylamaq hüququnu qoruması üçün pozitiv öhdəlik daşdığını iddia edirdi. Məhkəmə bu cür öhdəliyi aşkarlamağı rədd etmiş və onların yenə də ayrı-ayrı mağaza sahiblərinə bukletlərini mağazalarında paylamaq üçün yaxınlaşa biləcəyini, 3,200 nəfərin bu işi dəstəkləyən ərizə təqdim etdiyini, beləliklə də onların mesajını çatdırmaqda kifayət qədər effektiv olduğunu irəli sürmüşdü.⁹¹

5. Məhdudiyətlər - ümumi mülahizələr

Avropa Konvensiyasına müvafiq olaraq ifadə azadlığının qorunmasına ümumi yanaşma bütün fikrin ifadəsi fəaliyyətləri üçün müdafiəni təmin etməkdir. Məhkəmə həmçinin ifadə azadlığına nələrin müdaxilə yaratması ilə bağlı geniş anlayış müəyyən etmişdir. Məhkəmənin yanaşması Dövlətin ifadə azadlığını müdaxilə kimi birbaşa və ya dolayısıyla məhdudlaşdıran, pozan hər hansı fəaliyyətinin olub-olmamasını aşkarlamaqdır.

Bu yanaşmaya uyğun olaraq, Məhkəmə müdaxiləni yalnız qanunvericiliyin nəyin deyilə biləcəyinə mülki və cinayət məhdudiyətləri təyin etdiyi hallarda deyil, həmçinin⁹² kitabların qadağan edilməsi⁹³ və ya kommersiya videolarının buraxılmasına icazənin verilməməsi⁹⁴ nəşrə məhkəmə qadağalarının tətbiq edilməsi,⁹⁵ işçinin işdən çıxarılması,⁹⁶ və hətta Dövlət Rəhbərinin fərdi təyin etməyəcəyi ilə bağlı bəyanat verməsi,⁹⁷ bir kəsin

---

⁹⁰ Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 2005, § 95.

⁹¹ Appleby Birləşmiş Krallığa qarşı, 2003, § 48.

⁹² Engel və başqaları Niderlanda qarşı, 1976.

⁹³ Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976.

⁹⁴ Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996.

⁹⁵ Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979.

⁹⁶ Vogt Almaniyaya qarşı, 1995.

⁹⁷ Wille Lixtenşteynə qarşı 1999.

ərazindən qovulmasını,⁹⁸ yayım şirkətinin lisenziyalaşdırılmasının rədd edilməsi⁹⁹ və ya lisenziyalaşdırıldıqdan sonra onun tezliklərlə bağlı çətinliyə salma,¹⁰⁰ jurnalistlərin məxfi mənbələrinin qorumasının rədd edilməsi,¹⁰¹ və ya bu cür mənbələrin aşkarlanmasına səbəb ola biləcək axtarışın həyata keçirilməsi,¹⁰² vətəndaşlıq vermənin rədd edilməsi,¹⁰³ etiraz gəmisinin ərazi sularında daxil olmasına icazə verməkdən imtina¹⁰⁴ və hətta Dünya İqtisadi Forumu zamanı jurnalistin Davosa çıxış əldə etməsinə imkan verilməməsi kimi inzibati sanksiyalarla bağlı məhkəmə işlərində müəyyən etmişdir.¹⁰⁵

Eyni zamanda 10-cu Maddə müəyyən əsas maraqları qorumaq üçün ifadə azadlığına məhdudiyətlərin qoyulmasına imkan verir. Konvensiyanın 10(2)-ci Maddəsi qanuni məhdudiyətlər üçün parametrlər müəyyən edir:

Bu azadlıqların həyata keçirilməsi özü ilə vəzifə və öhdəliklər də doğurduğu üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya əhalinin təhlükəsizliyinin maraqları naminə, iğtişaş və ya cinayətin qarşısının alınması üçün, sağlamlıq və ya davranış qaydalarının qorunması üçün, başqalarının nüfuzunun və hüquqlarının qorunması üçün, məxfi olaraq qəbul edilmiş informasiyanın açıqlanmasının qarşısının alınması üçün və ya məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzunun və bölünməzliyinin qorunub saxlanması üçün zəruri olan müəyyən rəsmi tələblərə şərtlərə, məhdudiyət və ya sanksiyalara məruz qala bilər.

10(2)-ci Maddə Dövlətlərə müddəalarına müvafiq məhdudiyətlər tətbiq etməyə səlahiyyət verir, lakin onlardan bunu tələb etmir. Bu səbəbdən Dövlətlər Maddə 10(2)-də göstərilən müxtəlif maraqların qorunması üçün necə və hansı dərəcədə məhdudiyətlər tətbiq edəcəklərinə dair müstəqil mülahizə əsasında fəaliyyət azadlığına malikdirlər. Bunun ümumi bir tədbir olmasına baxmayaraq, əslində bu ərazidəki Avropa dövlətləri arasında, xüsusilə də əxlaqi qorunmanın olduğu ərazilərdə əhəmiyyətli fərqlər mövcuddur. Dövlətlər həmçinin yerli qanuni məhdudiyətlərin ifadə azadlığına nə zaman tətbiq ediləcəyinin qərarlaşdırılmasında məhkəmə hakimiyyətinin müstəqil mülahizəsindən istifadə etməlidirlər. Bir çox ölkədə, dövlət orqanları nifrət nitqini görməzdən gəlməyə meyillidir, çünki bu cür nitqə görə məsul olan şəxslərin təqib edilməsi xeyirdənsə, daha çox zərəre, məsələn irqçi nitqlərin yayılması üçün daha geniş platformaların təmin edilməsinə səbəb ola bilər.

10(2)-ci Maddə ifadə azadlığına qoyulmuş məhdudiyətləri qiymətləndirmək üçün aşağıdakı şəkildə üç hissəli test yaratmışdır:

1. Qanunla nəzərdə tutulmuş məhdudiyət.

---

⁹⁸ Permont Fransaya qarşı, 1995.

⁹⁹ Informationsverein Lentia və başqaları Avstriyaya qarşı, 1993.

¹⁰⁰ Centro Europa 7 S.R.L. və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012.

¹⁰¹ Qudvin Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996.

¹⁰² Roemen və Şmit Lüksemburqa qarşı, 2003.

¹⁰³ Petropavlovskis Latviyaya qarşı, 2008.

¹⁰⁴ Women on Waves və başqaları Portuqaliyaya qarşı, 2009.

¹⁰⁵ Gsell İsveçrəyə qarşı, 2009.

2. Məhdudiyyət 10(2)-ci Maddədə sadalanmış maraqlardan birini qorumalıdır.
3. Məhdudiyyət həmin marağı qorumaq üçün "demokratik cəmiyyətdə zəruri" olmalıdır.

Məhkəmə bu qaydaları ifadə azadlığına yalnız açıq-aydın əsaslandırılmış məhdudiyyətlərə icazə verilməsi baxımından dəqiq şərh etmək zərurəti olduğunu dərhal bəyan etmiş və qeyd etmişdir:

*Maddə 10-da (mad. 10) öz əksini tapdığı kimi ifadə azadlığı ətraflı şərh edilməli olan bir sıra ətraflı şərh edilməli olan istisnalara malikdir və hər hansı məhdudiyyət zərurəti inandırıcı şəkildə müəyyən olunmalıdır.*¹⁰⁶

Üç hissəli sınağa müvafiq olaraq, Dövlət ifadə azadlığına hər hansı məhdudiyyətin sınağın hissələrinin hər birinə uyğun olduğunu göstərməlidir. Bir hissədə uğursuzluq məhdudiyyəti qüvvədən salır. Bir çox hallarda Məhkəmə sınağın müəyyən hissələrini buraxır və yalnız göstərilmiş məhdudiyyətin açıq-aydın uyğun olmadığı hissəyə diqqət yönəldir. Digər hallarda isə Məhkəmə sınağın bir hissəsində uyğunsuzluq aşkar etdikdə, zəruri olmadığını əsas gətirərək növbəti hissələri nəzərdən keçirməkdən imtina edir.

Qanunvericilikdə göstərilənlər

İfadə azadlığına qoyulan məhdudiyyətlərin qanunla müəyyən edilməsinə dair tələb bu hüququn əhəmiyyətini və yalnız demokratik yolla seçilmiş orqan olan qanunvericiliyin bu fundamental hüququ məhdudlaşdıran tədbirlər görmək səlahiyyətinə malik olması fikrini əks etdirir. İlk qanunvericilik bu qanunla razılaşır və Məhkəmə ilk qanunvericilik tərəfindən səlahiyyətləndirilən qanun qüvvəli aktların tələb edilən standartlara cavab verməsini qərarlaşdırır. Məhkəmə sınağın bu hissəsi ilə razılaşmaq üçün həmçinin beynəlxalq hüquq qaydalarına etibar edilməli olduğunu qəbul edir.¹⁰⁷

Əvvəlki məhkəmə təcrübəsində Məhkəmə ümumi qanunların həmçinin qanunla müəyyən edilmiş tələbi qane edə biləcəyini qəbul edir. Məhkəmə bunu qəbul etməməyin (tanımamağın) ciddi nəticələri olacağından xəbərdardır və bildirir ki, ümumi hüquqa arxalanan ölkələr üçün bu tanımama halı " bu dövlətin hüquq sisteminin köklərini zədələyə bilər".¹⁰⁸ Glas Nadejda və Elenkov Bolqarıstana qarşı, 2007, məhkəmə işi yayım lisenziyası üçün bir-biri ilə rəqabət aparən ərizələrin dəyərləndirilməsi üçün yayım tənzimləyicisi tərəfindən müəyyənləşdirilən meyarlar və verilən ballar əleyhinə açılmışdı. Buna baxmayaraq sistem ilk qanunvericiliklə müəyyən olunmuşdu və Məhkəmə bu vasitənin qanuna uyğunluğunu sorğulamadı.

Məhkəmə öz işini Sanoma Vitgevers B.V Niderlanda qarşı, 2010, məhkəmə işinə əsaslanaraq aşağıdakı kimi yekunlaşdırdı:

---

¹⁰⁶ Observer və Guardian Birləşmiş Krallığa qarşı, 1991, § 59.

¹⁰⁷ Groppera Radio AG və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1990, § 68.

¹⁰⁸ Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, § 47.

Konvensiyanın 8-ci Maddəsindən 11-ci Maddəsinədək göstərilən "qanuna uyğun" və "qanunla müəyyən edilmiş" sözlərinə gəlincə isə, Məhkəmə bildirdi ki, o həmişə "qanun" terminini özünün "formal" mənasında deyil "substantiv" mənasında başa düşür (nəzərə alır); buraya həm aşağı dərəcəli qərarları və Parlamentin onlara verdiyi müstəqil qərar qəbul etmə səlahiyyəti əsasında peşəkar tənzimləyici orqanlar tərəfindən həyata keçirilən nizamlayıcı tədbirləri əhatə edən "yazılmış qanun", həm də "yazılmamış qanun" daxildir. "Qanun" həm qanunla müəyyən edilmiş hüququ, həm də hakimlərin verdiyi "hüquq" kimi anlaşılmalıdır. Bir sözlə, "qanun" məhkəmələrin onu şərh etdiyi kimi qüvvədə olan qərardır. [istinadlar buraxılıb]¹⁰⁹

Qanunla müəyyən edilmiş meyar yalnız məhdudluğun qanunda təsbit edilməsini nəzərdə tutmur. Qanun həmçinin bəzi keyfiyyət standartlarına cavab verməlidir. Bunlar Məhkəmənin hüquq sistemi vasitəsilə təkmilləşdirilmiş və Mərkəzi Avropa 7 S.R.L. və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, məhkəmə işində Böyük Palatanın qəbul etdiyi qərarla çox yaxşı əhatə olunmuşdu.

141. "Qanunla nəzərdə tutulmuş" ifadəsindən irəli gələn tələblərdən biri müəyyənlikdir. Buna görə də qərar vətəndaşların davranışlarını tənzimləmək üçün kifayət qədər dəqiqliklə hazırlanmadığı təqdirdə "qanun" kimi nəzərə alın bilməz; onlar əgər zərurət olarsa müvafiq məsləhət ilə müvafiq fəaliyyətin yaradacağı nəticələri əsaslı şəkildə öncədən görə bilməlidir. Belə nəticələrin tam dəqiqliklə əvvəlcədən müəyyən edilə bilməsi zərurəti yoxdur: təcrübə bunun mümkün olmadığını göstərir. Dəqiqlik olduqca arzu edilən olsa da, o yenidən olduqca sərt ola bilər və qanun dəyişən şəraitlərlə ayaqlaşa bilməlidir. Müvafiq olaraq, bir çox qanun az və ya çox dərəcədə qeyri-müəyyən olan və şərh və tətbiqi təcrübə məsələsi olan terminlərlə ifadə edilmişdir

142. Yerli qanunvericiliklə tələb edilən dəqiqlik səviyyəsi əhəmiyyətli dərəcədə sözügedən qanunun məzmununu, əhatə etməsi nəzərdə tutulan sahə və ünvanlandığı şəxsin nömrə və statusundan asılıdır.

143. Qayda, xüsusilə dövlət orqanları tərəfindən ixtiyari müdaxilələrə və hər hansı partiyanın zərərinə tətbiq edilən kəskin məhdudluqlərə qarşı müdafiə tədbirləri müəyyən edərək "təxmin edilə bilən" olur. [istinadlar buraxılıb]

Sunday Times (№1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979 işində Məhkəmə ümumi hüquq qaydalarının prinsipinə həmin işdə yolverilən qaydaların nəzərdə tutulmuş meyarla cavab verib-verməməsini qiymətləndirməklə testin qanunla nəzərdə tutulmuş hissəsinə uyğun ola bilməsi ilə bağlı ümumi qərarını davam etdirdi. Məhkəmə onlar nisbətən əhatəli şərh olunduqlarından belə qərara gəldi.¹¹⁰

---

¹⁰⁹ Sanoma Uitgevers B.V. Niderlanda qarşı, 2010, § 83.

¹¹⁰ Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, §§ 50-53.

Rekvensi Macarıstana qarşı, 1999, məhkəmə işi silahlı qüvvələr, polis məmurları və digər müvafiq təhlükəsizlik qüvvələrinin "hər hansı siyasi fəaliyyətlə məşğul ola bilməməsini" təmin edən konstitusiya müddəalarına edilən etirazla bağlı idi. Avropa Məhkəməsi qərara aldı: "Konstitusiya müddəalarının ümumi xarakteri səbəbindən, onlardan tələb olunan dəqiqlik səviyyəsi digər qanunvericiliklərə nəzərən daha aşağı ola bilər.¹¹¹ Bu müddəaları şərh etmək üçün qanunla müəyyənləşdirilən tələblərə cavab verən daha müfəssəl yerli qanunvericilik bazası mövcuddur.

Gaweda Polşaya qarşı, 2002, məhkəmə işində milli məhkəmələr başlıqlarının "həqiqəti əks etdirmədiyi" ni əsas göstərərək iki jurnalı qeydiyyatdan keçirməkdən imtina etdilər. Sosial və Siyasi Aylıq jurnalının iki başlığı - "Avropa Əxlaq Məhkəməsi" və "Almaniya Polşanın min illik düşməni" idi. Onlar qanunda öz əksini tapan qüvvədə olan qaydalarla və ya "real dövlət məsələləri" ilə uyğun olmadığı təqdirdə qeydiyyatı qadağan edən müddəaya istinad edirdilər. Avropa Məhkəməsi qeyd etdi ki, milli məhkəmələr

"həqiqətə zidd" anlayışına... başlığın həqiqəti əks etdirmədiyi, yəni, jurnalların təklif edilən başlıqlarının mahiyyətə yanlış mənzərə yaratdığı qənaətinə vardığında, qeydiyyatdan imtina etmə hüququndan çıxış edirdilər... Bu, ilk növbədə mətbuatın azadlığı nöqtəyi-nəzərindən uyğunsuzdur. Jurnalın başlığının funksiyası mahiyyət etibarilə həmin jurnalı mətbuatda faktiki və potensial oxuculara təqdim etmək olduğundan hər hansı başlıq öz-özlüyündə bəyanat deyildir. İkincisi, bu cür şərh məhkəmələrə bunu etmək üçün aydın şəkildə səlahiyyət verən qanunverici müddəa tələb edir. Qısaca desək, məhkəmələrin verdiyi şərh başlığın qeydiyyatının rədd edilə biləcəyi vəziyyətləri müəyyən edən mətnin əsasında nəzərdə tutulmayan yeni meyar yaradır.¹¹²

Nəticədə, bu məhdudiyət testin qanunla nəzərdə tutulmuş hissəsinə cavab vermir və buna görə də qanuni deyil (Məhkəmə həmin işdə testin digər hissələrinə baxmağa davam etmədi).

Yuxarıda Centro Europa 7 S.R.L və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 2012, işindən gətirilmiş sitatda eyham vurulan qanunun tətbiq edilməsində vəzifəli şəxslərin səlahiyyətinin məhdudlaşdırılması zərurəti kifayət qədər aydın mülahizələrə əsaslanır. Xüsusilə, vəzifəli şəxslərin qanunun tətbiqi ilə bağlı müstəqil mülahizə səlahiyyəti çox olarsa, qaydalar əvvəlcədən proqnozlaşdırıla bilməyəcək. Bundan başqa, onlara hədsiz səlahiyyətin verilməsi vəzifəli şəxslərə ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasına müvafiq olmayan kvazi-qanunvericilik səlahiyyəti verir. Glas Nadejda Eood və Elenkov Bolqarıstana qarşı, 2007, işində Avropa Məhkəməsi testin qanunla nəzərdə tutulmuş bu aspektini detallı şəkildə işləyib hazırlamışdır:

Yerli qanunvericilik həmçinin dövlət orqanlarının Konvensiya ilə təmin edilən hüquqlara özbaşına müdaxiləsinin əleyhinə hüquqi müdafiə tədbiri təmin etməlidir. Fundamental hüquqlara təsir edən məsələlərdə bu, demokratik

---

¹¹¹ Rekvényi Macarıstana qarşı, 1999, § 34.

¹¹² Gaweda Polşaya qarşı, 2002, § 43.

cəmiyyətin Konvensiyada təsbit edilmiş əsas prinsiplərindən biri olan qanunun aliliyinə zidd olacaq, qeyri-məhdud hakimiyyət baxımından ifadə edilməsi üçün icra hakimiyyətinə verilmiş qanuni səlahiyyət üçün. Beləliklə, qanun hər bir səlahiyyətin əhatə dairəsi və onun həyata keçirilməsi üsullarını kifayət qədər aydın şəkildə göstərməlidir. Bundan başqa o, sui-istifadə hallarına qarşı bəzi işlərdə məhkəmələrin səmərəli nəzarətini əhatə edə bilən adekvat və səmərəli təminatlar verməlidir. [istinadlar buraxılıb]¹¹³

Həmin işdə Məhkəmə qərar vermişdi ki, tənzimləyicinin yayım lisenziyası müraciətlərini qiymətləndirərkən istifadə etdiyi meyarların bəzisinin "olduqca subyektiv" olmasına baxmayaraq, bu sahədə tənzimləyiciyə müəyyən səlahiyyətin verilməsinin zəruri olduğunu nəzərə alaraq onlar qanunla nəzərdə tutulduğu kimi kifayət qədər əlçatan və dəqiq idi. Lakin bu qaydaların sərbəst şəkildə tətbiq edilməsinin qarşısının alınması üçün əsas vasitə tənzimləyicinin öz səlahiyyətindən istifadəsinin milli məhkəmələr tərəfindən səmərəli şəkildə nəzərdən keçirilməsinin mümkünlüyü idi. Tənzimləyicinin ərizəçinin gizli şəkildə həyata keçirilmiş qərar qəbulu prosesinə çıxışını və ya niyə lisenziya üçün müraciətin müvəffəqiyyətlə nəticələnmədiyi ilə bağlı tutarlı səbəblər təmin etməməsini nəzərə alsaq, effektiv qiymətləndirmə üçün yetərli imkan yaradılmamış və beləliklə də testin qanunla müəyyən edilmiş hissəsinin tələbləri ödənməmişdir.

Sanoma Uitgevers B.V Niderlanda qarşı, 2010, işində problem polisın ərizəçi media qrupunun məxfi mənbəsinin ifşa edilməsinə bərabər təsiri olan material müsadirəsi idi. Avropa Məhkəməsi əsas diqqətini bu cür müsadirəyə icazə verilməzdən əvvəl aparılmalı olan müstəqil qiymətləndirmə zərurətinə yetirmişdi.

Məhkəmə yaxşı başa düşür ki, təcili sifarişlər və ya sorğuların mürəkkəb səbəblərini şərh etmək cinayət təqibi orqanları üçün praktiki olaraq mümkün deyildir. Bu cür vəziyyətlərdə əldə edilmiş materiallara çıxışdan və onların istifadəsindən əvvəl həyata keçirilmiş müstəqil qiymətləndirmə məxfilik məsələsinin qaldırılıb-qaldırılmamasını müəyyən etmək üçün kifayət etməlidir və belə olduqda, məhkəmə işinin xüsusi halları zamanı istintaq və ya cinayət təqibi orqanları tərəfindən müraciət edilən ictimai maraq mənbənin müdafiəsi ilə bağlı ictimai marağı üstələyir. Məhkəmənin fikrincə aydındır ki, yalnız bu cür mənbələri üzə çıxara biləcək materialın çatdırılmasından sonra baş tutan müstəqil qiymətləndirmənin keçirilməsi məxfilik hüququnun mahiyyətini zədələyə bilər.¹¹⁴

Həmin işdə, prokurordan faktiki olaraq məsələ ilə bağlı məhkəmə rəyi istənilmişdi. Lakin bu prosedur diskresion idi və hakimın müsadirəyə mane olmaq səlahiyyəti yox idi, çünki onun rəyi daha çox məsləhət xarakterli idi. Bu cür vəziyyətdə, Məhkəmə qərar vermişdi ki, qaydalar qanunla nəzərdə tutulmuş standartda cavab verə bilməmişdi.

---

¹¹³ Glas Nadejda Eood və Elenkov Bolqarıstana qarşı, 2007, § 46.

¹¹⁴ Sanoma Uitgevers B.V. Niderlanda qarşı, 2010, § 91.

Legitim məqsədlər

İfadə azadlığının məhdudlaşdırılması sınağının ikinci hissəsi məhdudiyyətin qanuni məqsəd və ya maraqları izləməsidir. Həm 10(2)-ci Maddənin məzmunundan, həm də Məhkəmə təcrübəsindən aydındır ki, 10(2)-ci Maddədə müəyyən edilmiş maraqların siyahısı digərlərinin müvafiq hesab olunmaması baxımından müstəsnaadır.

10(2)-ci Maddədə sadalanmış xüsusi maraqlar aşağıdakı kimi təsnif edilə bilər:

- milli təhlükəsizlik və ərazi bütövlüyü;
- ictimai təhlükəsizlik və iğtişaş və ya cinayətin qarşısının alınması;
- sağlamlığın qorunması;
- mənəviyyatın qorunması;
- başqalarının nüfuzunun və hüquqlarının qorunması;
- məxfilikdə qəbul edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısının alınması və
- məhkəmə səlahiyyətinin və qərəzsizliyinin təmin edilməsi.

Qeyd etmək lazımdır ki, bu, olduqca geniş maraqlar siyahısıdır; məsələn, başqalarının hüquqları geniş potensial maraqları əhatə edir. Bundan başqa Məhkəmə bu maraqların əhatə dairəsini geniş şəkildə şərh etmək istəyirdi. Məsələn, Engel və başqaları Niderlanda qarşı, 1976, işində Məhkəmə "ictimai asayiş" anlayışının müxtəlif vəziyyətləri əhatə etdiyinə qərar vermişdir:

"Asayiş" anlayışı yalnız ictimai asayişə və ya "ümumi asayişə" aid edilmir... O, həmçinin xüsusi qrup daxilində hakim olmalı asayışı əhatə edir. Məsələn, silahlı qüvvələrlə bağlı məhkəmə işində olduğu kimi həmin qrupda baş verən nizamsızlıq bütün cəmiyyətə təsir edə bilər.¹¹⁵

Məhkəmə sınağın bu hissəsi əsasında 10-cu Maddəyə aid çox az məhkəmə işi ilə bağlı qərar çıxarmışdır, bu da onun ifadə azadlığının icazə verilən məhdudiyyətlərinin əhatə dairəsini məhdudlaşdıran vasitə kimi nəzərdə tutulan rolunu yerinə yetirə bilməməsinə səbəb olmuşdur. Bunun nümunəsi vəkillərin işləri üçün elan dərc etməsinə qadağanın qoyulduğu Casado Coca İspaniyaya qarşı, 1994, məhkəmə işidir. Müdaxilənin qanuni məqsədə xidmət edib-etmədiyini qiymətləndirərkən Məhkəmə qeyd etmişdir:

Məhkəmənin Vəkillər Kollegiyasının haqqında şikayət edilən qaydalarının Kollegiyanın üzvlərinə hörmət təmin etməklə ictimaiyyətin maraqlarının qorunması üçün nəzərdə tutulması ilə bağlı şübhələnməsi üçün səbəbi yoxdur. Bununla əlaqədar olaraq, Vəkillər Kollegiyasının üzvlərinin peşəsinin xüsusi təbiəti nəzərə alınmalıdır; məhkəmə əməkdaşları qismində onlar məhkəmədə işlərin şifahi təqdimatı ilə bağlı hüququ prosesdə eksklüziv çıxış etmək və toxunulmazlıq hüququndan faydalanır, lakin onların davranışı təmkinli, vicdanlı və şəərəfli olmalıdır.¹¹⁶

---

¹¹⁵ Engel və başqaları Niderlanda qarşı, 1976, § 98.

¹¹⁶ Casado Coca İspaniyaya qarşı, 1994, § 46.

Məhkəmə müxtəlif maraqlara istinad edir, lakin həmin maraqları müvafiq qaydada məhkəmə işi üzrə baxılan məsələ ilə əlaqələndirməkdə (reklamın vəkillərin düzgünlüyünə necə xələl gətirəcəyi ilə bağlı bütün detalları vermək) və ya onların 10(2)-ci Maddədə sadalanan məqsədlərə nə dərəcədə uyğun gəldiyini göstərməkdə çətinlik çəkir (burada "ictimai maraqlar" və 10(2)-ci maddəyə əsasən qorunanlar, yəni "digərlərinin hüquqları" arasında fərq var).

Demokratik cəmiyyətdə zəruri olan

Təcrübədə, Avropa Məhkəməsi tərəfindən qərar çıxarılan məhkəmə işlərinin böyük əksəriyyəti məhdudiyət üçün üç hissəli test əsasında, yəni bütün halları nəzərə alınmaqla, demokratik cəmiyyətdə məhdudiyətin zəruri olub-olmaması yolu ilə həll edilmişdir.

Hazırda, Məhkəmə zəruriliyin qiymətləndirilməsini tənzimləyən aşağıdakı prinsiplərin bəzi versiyalarını daxil edir, bunlar da onun erkən təcrübəsindən, bir çox qətnamələrindən çıxarılıb:

Məhkəmə Konvensiyanın 10 (2)-ci Maddəsi (mad. 10-2) mahiyyəti çərçivəsində, "zəruri" sifətinin "imtina edilməz" sözü ilə sinonim olmadığını, "münasib", "adi", "faydalı", "ağlabatan" və ya "arzu edilən " kimi ifadələr ilə uyğunluğunun olmadığını və "təxirəsalınmaz ictimai zərurət"-in mövcudluğunu nəzərdə tutduğunu qeyd edir.¹¹⁷

Tədbirlərin "təxirəsalınmaz ictimai zərurət" məsələsinin həlli üçün lazım olub-olmadığını qiymətləndirilməsi barədə məhkəmə həmişə qeyd etmişdir:

Xüsusən, Məhkəmə müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün milli hakimiyyət orqanlarının gətirdikləri səbəblərin "müvafiq və yetərli" olub-olmadığını və alınan tədbirlərin "mövcud qanuni məqsədə mütənasib" olub-olmadığını müəyyən etməlidir... Bu yolla, Məhkəmə milli hakimiyyət orqanlarının, müvafiq faktların məqbul qiymətləndirilməsinə əsaslanmasından, 10-cu Maddədə təsbit olunmuş prinsiplərə uyğun olan standartları tətbiq etməsindən əmin olmalıdır. [istinadlar buraxılıb]¹¹⁸

"Müvafiq" termini adətən, səbəblərin məntiqi cəhətdən məhdudiyətə bəraət qazandırma dərəcəsini qiymətləndirmək, "yetərli" termini isə onların bunun üçün kifayət qədər ölçüləbilən olduğunu qiymətləndirmək üçün istifadə olunur. Nəhayət, "mütənasiblik" tələbi alınan tədbirlərin, xüsusilə sanksiya və ya tətbiq edilən vasitənin ifadə azadlığına dəyən zərərin dərəcəsinə uyğun olub-olmadığını qiymətləndirmək üçün istifadə olunur.

Bundan əlavə, faydalı, son nəticədə isə ümumi bəyanatlar, demokratik cəmiyyətdə nəyin zəruri olaraq xarakterizə edilməsi məsələsi məhkəmə işinin bütün hallarından asılıdır. Bu

---

¹¹⁷ Məsələn, bax: Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, § 59.

¹¹⁸ Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, § 90

məsələ ilə bağlı daha ətraflı, aşağıda qeyd edildiyi kimi, ifadə azadlığı üzərində müxtəlif məhdudiyət sahələrinin nəzərə alınması yolu bəhs edilir.

Mülahizə sərbəstliyinin hüdudları

Avropa Məhkəməsi tərəfindən işlənib-hazırlanmış mülahizə sərbəstliyi doktrinası zərurət məsələsi ilə sıx bağlıdır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, doktrina Dövlətlərə təxirəsalınmaz ictimai ehtiyacın mövcud olub-olmaması barədə qərar vermək və mövcud olduğu halda, onu həll etmək üçün tədbirlər almaq üçün müəyyən dərəcədə diskresion səlahiyyət verir. Məhkəmə doktrinanı çox erkən presedent hüququ təcrübəsində işləyib-hazırlamışdır. Belə ki, Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976, mənəvi məsələ üzrə ədəbsizlik ittihamları ilə bağlı məhkəmə işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

Nəticə olaraq, Maddə 10 bənd 2 (mad. 10-2) İştirakçı Dövlətlərə mülahizə sərbəstliyi verir. Bu sərbəstlik yerli qanunverici orqana ("qanunla nəzərdə tutulmuş") və məhkəmə orqanları kimi, qüvvədə olan qanunları tətbiq etmək və şərh etmək səlahiyyəti verilən orqanlara verilir. [istinadlar buraxılıb]¹¹⁹

Doktrina bir sıra məqsədlərə xidmət edir, o cümlədən 10(2)-ci Maddədə əks olunan qanuni məqsədlər, xüsusilə əxlaqi məsələlərlə bağlı, Avropa Dövlətlərinin müxtəlif davranışlarına bəraət qazandıran bir-birindən fərqli əsas dəyərlərini tanıyır. Doktrina həmçinin Avropa ölkələrində bir çox fərqli hüquq sistemlərini, eləcə də eyni hüquq sisteminə malik ölkələrdə məsələlərin həllinə müxtəlif yanaşmaları nəzərə alır.

Mülahizə sərbəstliyinin əsas səbəbi budur ki, ən azı siyasi nitqin istisna olduğu hallarda, milli hakimiyyət orqanları zərərli hesab edilən nitqə müvafiq cavabın nə olduğuna dair daha doğru qərar verə bilərlər:

Bu cür hallarda, milli hakimiyyət orqanları prinsipə, öz ölkələrinin həyati qüvvələri ilə birbaşa və davamlı əlaqəsi səbəbiylə, qanuni, öncədən müəyyən edilmiş məqsədləri yerinə yetirmək üçün nəzərdə tutulan "məhdudiyət" və ya "cəzanın" zəruriliyinə dair beynəlxalq hakimdən daha yaxşı rəy verə bilər. [istinadlar buraxılıb]¹²⁰

Məhkəmənin qarşısında duran əsas məsələ dövlətlərin 10-cu maddənin öhdəliklərini yerinə yetirməsinin təmin edilməsi və eyni zamanda yerli amillərin nəzərə alınması arasında düzgün balansı saxlamaqdır:

Buna baxmayaraq Maddə 10 bənd 2 (mad. 10-2) İştirakçı Dövlətlərə qeyri-məhdud hakimiyyət vermir. Məhkəmə, Komissiya ilə birlikdə, dövlətlərin öz öhdəliklərini (Maddə 19) (mad. 19) yerinə yetirməsini təmin etmək üçün məsuliyyət daşıyır, Maddə 10 (mad. 10) ilə qorunan söz azadlığına uyğun "məhdudiyət" və ya "cəza" ilə bağlı yekun qərarı vermək səlahiyyətinə

---

¹¹⁹ Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976, § 48.

¹²⁰ Mouvement raëlien suisse İsveçrəyə qarşı, 2012, § 63.

*malikdir. Yerli təsdiq səlahiyyəti Avropa Şurasının nəzarəti ilə yanaşı addımlayır.*¹²¹

və

*Bu o demək deyil ki, məhkəmənin nəzarəti cavabdeh dövlətin öz səlahiyyətini məntiqlə, diqqətlə və vicdanla yerinə yetirib-yetirmədiyini araşdırmaqla məhdudlaşır. Hətta İştirakçı Dövlətin bu cür hərəkət etməyi öhdəsinə götürməsinə baxmayaraq, məhkəmə onun bu Konvensiya çərçivəsində üzərinə götürdüyü öhdəlikləri ilə davranışının uyğunluğuna nəzarət edir.*¹²²

Məhkəmə çox əvvəlcədən mülahizə sərbəstliyinin həcmnin bəzi sahələrdə daha çox, digər sahələrdə isə daha az olmasını qərarlaşdırıb. Belə ki, "Sunday Times" (№ 1) qəzetinin Birləşmiş Krallığa qarşı başladığı 1979- ci tarixli məhkəmə işi, Britaniya məhkəmələrində "Talidomid faciəsi" ilə doğulan körpələrin məsələsinə baxılarkən, qəzetin bu barədə məlumat verməsinə əsaslanaraq məhkəməyə hörmətsizliyə görə məhkəmə prosesinin başlandırılması ilə əlaqəlidir. Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir:

*Yenə də, yerli orqanların mülahizə sərbəstliyinin əhatə dairəsi Maddə 10 (2) (mad. 10-2)-də sıralanan məqsədlərin hər biri ilə eyniyyət təşkil etmir. Handyside məhkəmə işi "mənəviyyətin qorunması" məsələsinə əhatə edirdi. Məhkəmənin müşahidəsinə görə, İştirakçı Dövlətlərin "əxlaqi tələblər"lə bağlı baxışı "zamandan zamana, məkandan məkana, xüsusilə bizim erada fərqlənir" və "Dövlətlərin milli hakimiyyət orqanları prinsipcə, bu tələblərin dəqiq məzmunu ilə bağlı rəy vermək baxımından beynəlxalq hakimdən daha üstün mövqedədir" (m. 22, bənd. 48). Eyni sözü daha obyektiv anlayış olan məhkəmə "səlahiyyəti" haqqında demək olmaz. Razılığa gələn dövlətlərin daxili qanunvericiliyi və təcrübəsi bu sahədə ümumi zəmin üçün kifayət qədər əhəmiyyətli ölçü ortaya qoyur. Bu, Konvensiyanın "Əxlaqi tələblər"ə aid məsələlər ilə bağlı heç bir ekvivalenti olmayan, bir çox müddəalarında, o cümlədən, Maddə 6 (mad. 6)-da öz əksini tapır. Müvafiq olaraq, daha az diskresion təsdiq səlahiyyəti Avropanın daha geniş nəzarətinə mütənasibdir.*¹²³

Məhkəmə əxlaqi və dini həssaslıqların qorunması ilə bağlı sahələrdə dövlətlərə daha geniş mülahizə sərbəstliyi vermişdir. Beləliklə, Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996, işində Məhkəmə Xristianları təhqir edən qısa videonun qadağan edilməsi qərarını dəstəklədi və qeyd etdi: "Əxlaq və ya, xüsusilə dini sahədə şəxsi əqidələri təhqir etmək üzrə məsuliyyət ilə bağlı söz azadlığını tənzimləyərkən üzv dövlətlərə ümumən geniş mülahizə sərbəstliyi verilir."¹²⁴ Məhkəmə həmçinin kommersion nitqi ilə bağlı da geniş təsdiq səlahiyyəti müəyyən etmişdir. Markt Intern Verlag GmbH və Klaus Beermann

---

¹²¹ Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976, § 49.

¹²² Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, § 59.

¹²³ Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, § 59.

¹²⁴ Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996, § 58. Həmçinin baxın: Otto-Preminger-Institut Avstriyaya qarşı, 1994.

Almaniyaya qarşı, 1989, məhkəmə işi ərizəçi ticarət jurnalının konkret şirkətlə bağlı iddialarını təkrarlaması əleyhinə olan məhkəmə qadağasını əhatə edirdi. Məhkəmə qadağasını qüvvədə saxlayaraq, Məhkəmə mülahizə sərbəstliyini bu cür şərh etdi:

*Belə mülahizə sərbəstliyi kommertiya ilə bağlı məsələlərdə, xüsusilə haqsız rəqabət kimi mürəkkəb və dəyişkən sahədə olduqca mühümdür.*¹²⁵

Nəhayət, Məhkəmə üzv-dövlətlərin Maddə 10-a əsasən, qanuni şəkildə sanksiya tətbiq edilə bilən nitq ilə bağlı məsələlərdə zərərin səviyyəsini qiymətləndirmək üçün müəyyən manevr etmə qabiliyyətinə malik olmasını qəbul etmişdir:

*Səlahiyyətli milli hakimiyyət orqanları məsələni qiymətləndirmək baxımdan Avropa Məhkəməsindən üstün mövqeyə malikdir və onların bu məsələ ilə bağlı geniş mülahizə sərbəstliyi var.*¹²⁶

Digər tərəfdən, Məhkəmə ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı Sunday Times qəzeti (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, kimi məhkəmə işlərində mülahizə sərbəstliyini qüvvədə saxlamışdır. Giniewski Fransaya qarşı, 2006, işində Məhkəmə dinlərinə görə bir qrup insana qarşı diffamasiya iddiası ilə üzlaşmışdı. Avropa Məhkəməsi məhkəmə işinin dini həssaslıqlarla bağlı olmasını qəbul etmişdir və buna görə də geniş mülahizə sərbəstliyi verilmişdir. Eyni zamanda:

*Xüsusi doktrinanın ziyanlı təsirlərini nəzərə almaqla, müvafiq maddə Avropada Yəhudilərin qırğınının - demokratik cəmiyyətdə danılmaz ictimai maraq doğuran məsələnin -müxtəlif səbəblərinin müzakirəsinə imkan yaradır. Bu cür məsələlərdə, ifadə azadlığı ilə bağlı məhdudiyətlər ciddi şəkildə müzakirəyə qoyulmalıdır. Bu işdə qaldırılan məsələnin Katolik Kilsəsi tərəfindən dəstəklənən doktrina ilə bağlı olmasına və dini məsələ olmasına baxmayaraq, sözügedən məqalənin təhlili, onun bu kimi dini inanclara hücumları deyil, yalnız ərizəçinin jurnalist və tarixçi qismində ifadə etmək istədiyi baxışı ehtiva etdiyini göstərir. Bununla bağlı, Məhkəmə hesab edir ki, demokratik cəmiyyətdə insanlığa qarşı cinayətdə xüsusi ağırlığı olan hərəkətlərin səbəbləri üzrə müzakirənin sərbəst şəkildə aparılması mühüm məsələdir.*¹²⁷

Başqa sözlə, bu məsələdə, mülahizə sərbəstliyi hüdudlarının müəyyən edilməsi baxımından, ictimai maraq doğuran məsələlər haqqında açıq müzakirələr üçün ehtiyac dini həssaslıqlardan üstün oldu.

Mülahizə sərbəstliyinin hüdudları ilə bağlı maraqlı müzakirəyə TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti-nin Norveçə qarşı 2008-ci il tarixli, ödənişli siyasi xarakterli televiziya reklamlarına qoyulan qadağa üzrə məhkəmə işində rast gəlinir və bu məsələyə dair Avropa ölkələrinin təcrübəsində ciddi fikir ayrılıqları mövcuddur. Bu məsələ siyasi

---

¹²⁵ Markt Intern Verlag GmbH və Klaus Beermann Almaniyaya qarşı, 1989, § 33.

¹²⁶ Tolstoy Miloslavski Birləşmiş Krallığa qarşı, 1995, § 48.

¹²⁷ Giniewski Fransaya qarşı, 2006, § 51.

xarakterli reklamlarla bağlı olduğu üçün, Məhkəmə adətən kommersiya xarakterli nitqə tətbiq edilən geniş sərbəstliyi bura şamil etmədi. Məhkəmə hökumətin söz azadlığının və seçkilərin düzgün qaydada keçirilməsinin necə balanslaşdırılmalı olduğu haqqında qərar qəbul edərkən mülahizə sərbəstliyindən yararlandığına dair iddiasını rədd etdi və qadağanın seçkilər ərzində və onun xaricində tətbiq edildiyini qeyd etdi. Məhkəmə bununla bağlı, çoxşaxəli Avropa təcrübəsinin daha geniş mülahizə sərbəstliyinin lehinə olduğunu etiraf etmiş, lakin həmçinin qeyd etmişdir:

[Məhkəmə] Ali Məhkəmənin əksəriyyətinin hazırki işin Vgt-dan daha çox Murphy-ə daha yaxın olmasına dair fikrini paylaşa bilmir (Ali Məhkəmənin qərarının 60-61-ci bəndlərinə bax, yuxarıda 20-ci bənddə göstərilib). Əksinə, qadağan olunan siyasi xarakterli reklamların Məhkəmə tərəfindən daha ciddi tədqiq olunması və məhdudiyyətlərin zəruriliyi ilə bağlı milli səviyyədə mülahizə sərbəstliyinin müvafiq olaraq məhdudlaşdırılmasına dair azlığın fikri (Ali Məhkəmənin qərarının 80-81-ci bəndlərinə bax, yuxarıda 21-ci bənddə göstərilib) ilə razılaşır. [istinadlar buraxılıb]¹²⁸

Məhkəmənin mülahizə sərbəstliyi doktrinasından necə istifadə etdiyi haqqında, onun tətbiq dairəsinin geniş və ya məhdud hesab edildiyi sahələrin qeyd edilməsi xaricində, dəqiq qənaətə varmaq çətindir. Bəzən, məhkəmənin doktrinadan verilən məhkəmə işi ilə bağlı hansı qərarı çıxarmaq istəyindən asılı olaraq istifadə etdiyi görülür.

Sanksiyalar

Avropa Məhkəməsi qərar vermişdir ki, eksessiv sanksiyaların təkbaşına, hətta qanuni şəkildə nitqə qarşı 10(2)-cu Maddəyə müvafiq olaraq sanksiyanın qaldırılmasının ifadə azadlığı hüququnu poza bilər. Tolstoy Miloslavski Birləşmiş Krallığa qarşı, 1995, məhkəmə işi £1,500,000 məbləğində, əvvəlki qərardan üç dəfə yüksək kompensasiyanın ödənilməsinə səbəb olan ciddi böhtanı əhatə edirdi. Bəzi növ sanksiyaların müvafiq olduğu qəbul edilsə də, Məhkəmə "zərərlərə görə təzminatın ödənilməsinin və qadağanın ifadə azadlığı hüququna açıq-aydın müdaxilə təşkil etməsinə" qərar vermişdir.¹²⁹ Nəticədə onlara bu cür məhdudiyyətlər üçün üçhissəli testə uyğun olaraq bəraət qazandırılmalıdır.

Ehtiyac təhlili üçün uzun müddət mövcud olan yanaşmaya əsasən, Məhkəmə hesab edir ki, böhtana görə tətbiq edilən hər hansı sanksiya "vurulan zərər və reputasiyanın zədələnməsi arasında məqbul mütənasib əlaqəyə" malik olmalı və bu, diffamasiya haqqında milli qanunvericilikdə müəyyən edilməlidir.¹³⁰ Məhkəmə cavabdeh Dövlətin geniş səlahiyyətdən yararlanmasına baxmayaraq konkret zərəre görə ödənilən təzminatın xarakteri və yerli hüquqi sistemin eksessiv qərarları həll etmək mexanizminin yoxluğu səbəbindən qərarın zərurilik standartlarına cavab vermədiyini aşkarlamışdır.¹³¹

---

¹²⁸ TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti Norveçə qarşı, 2008, § 64.

¹²⁹ Tolstoy Miloslavski Birləşmiş Krallığa qarşı, 1995, § 35.

¹³⁰ Tolstoy Miloslavski Birləşmiş Krallığa qarşı, 1995, § 49.

¹³¹ Miloslavskinin məhkəmə işindən sonra, Məhkəmə Müstəqil Xəbərlər və Media və Müstəqil Qəzetlər Ireland Limited İrlandiyaya qarşı, 2005, məhkəmə işi üzrə IRE300,000 məbləğində

Avropa İnsan Hüquqları Komissiyası cavab vermək hüququnun böhtan bəyanatlara müvafiq və məhdud cavab olması ilə bağlı qərar vermişdir.¹³² Bu hüquq Avropa standartlarına¹³³ uyğun olaraq təmin edilmişdir və nisbətən müdaxiləedici olmayan və böhtan bəyanatlara qarşı tədbirlərin görülməsinin birbaşa yolu kimi görülə bilər. Məhkəmə bəzi hallarda fərdlərin şəxsi ifadə azadlığı hüquqlarının bir hissəsi kimi cavab vermək hüququna sahib olduğuna qərar verərək daha da irəli getmişdir.

Məhkəmə hesab edir ki, hazırki məhkəmə işində Dövlətin ilk növbədə ərizəçinin qəzetə dərc olunmaq üçün cavab təqdim etməklə, cavab vermək hüququndan istifadə etmək üçün məqbul imkanının və ikincisi isə, onun qəzetin imtinasına qarşı etiraz etmək imkanının olmasını təmin etməklə, ərizəçinin ifadə azadlığını qorumaq üzrə pozitiv öhdəliyi yaranmışdır (yuxarıda "Müvafiq beynəlxalq və yerli qanuna" baxın).¹³⁴

Cavab vermək hüququnun və analogi hüquq müdafiə vasitələrinin dəyəri jurnalın qurbanın cəsədinin şəklini dərc etməsini əhatə edən Hachette Filipachi Fransaya qarşı, 2007, məhkəmə işində vurğulanmışdır. Avropa Məhkəməsi Fransa məhkəmələrinin jurnaldan şəklin qurbanın ailəsinin razılığı olmadan paylaşılması və ailənin bunu onların şəxsi həyatlarına müdaxilə kimi qiymətləndirilməsi ilə bağlı bəyanat nəşr etməsini tələb edən qərarını qüvvədə saxladı. Bunu edərkən, Məhkəmə xüsusilə qeyd etmişdir ki, bu, ailənin qəzetin bütün nüsxələrinin müsadirə edilməsi tələbi ilə müqayisədə daha az müdaxiləedicidir.

Cinayət hüququ zərərə səbəb olan fikir izharına qarşı tədbirin görülməsi üçün daha müdaxiləedici vasitələrindən biridir, həm mahiyyətcə, həm də onun cəza sanksiyaları ilə nəticələnməsinin mümkünlüyünə görə. Castells İspaniyaya qarşı, 1992, məhkəmə işində eyni zamanda Basklar Ölkəsinin azadlığını dəstəkləyən Herri Batasuna siyasi qrupunun senatoru olan ərizəçi İspaniya Hökumətini kəskin şəkildə tənqid edən qəzet məqaləsi dərc etdirmişdi. İcraatın Ali Məhkəmə tərəfindən dayandırılmasına baxmayaraq, o, azadlıqdan məhrum edilmişdi. Cəza sanksiyası məsələsi ilə bağlı Məhkəmə qeyd etmişdir:

[H]ökumətin tutduğu dominant mövqe onun cinayət proseslərinə baxılan zaman, xüsusilə mediada rəqiblərinin əsassız hücumlarına və tənqidlərinə cavab vermək üçün digər vasitələr mövcud olduğu halda, təmkin nümayiş etdirməsini zəruri edir.¹³⁵

Başqa bir diffamasiya işi olan Lingsendə cinayət cəzası nisbətən kiçik cərimədən ibarət idi, lakin Məhkəmə hətta bu növ cəzanın ifadə azadlığına mənfi təsir göstərə biləcəyini qeyd etmişdir:

---

təzminatın, təzminatın ölçüsünə müxtəlif səviyyəli apellyasiya nəzarəti olduğuna görə, ifadə azadlığı hüququnu pozmadığı barədə qərar çıxardı.

¹³² Nümunə üçün baxın: Ediciones Tiempo S.A İspaniyaya qarşı, 1989.

¹³³ Baxın: 1974-cü il 2 iyul tarixində qəbul edilmiş Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin cavab vermək hüququ - mətbuatla bağlı fərdin mövqeyi ilə bağlı (74) 26 Qətnaməsi.

¹³⁴ Melniçuk Ukraynaya qarşı, 2005.

¹³⁵ Castells İspaniyaya qarşı, 1992, § 46.

Müəllifə tətbiq edilmiş cəza onun özünü ifadə etməsinə mane olmasa da, gələcəkdə bu cür tənqid bildirməkdən çəkindirə biləcək senzuranın bir növünü təşkil edir... Siyasi müzakirələr kontekstində bu cür cəza tədbiri böyük ehtimalla jurnalistlərin ictimaiyyətin həyatına təsir edən məsələlərin ictimai müzakirəsinə töhfə verməsinin qarşısını alır. Eyni zamanda bu cür sanksiya mətbuatın məlumat təminatçısı və ictimai nəzarətçi kimi öz vəzifələrini yerinə yetirməsinə maneə olur.¹³⁶

2004-cü ildə Böyük Palatanın haqqında qərar çıxardığı işdə Məhkəmə cinayət sanksiyalarının tətbiqinə daha sərt məhdudiyət qoymuş və bildirmişdir:

Hökm vermənin prinsipə milli məhkəmələrin işi olmasına baxmayaraq Məhkəmə hesab edir ki, mətbuat təhqirinə görə həbs cəzasının tətbiq edilməsi yalnız bəzi hallarda xüsusən digər fundamental insan hüquqlarının əhəmiyyətli şəkildə pozulduğu nifrət nitqi və ya zorakılığa çağırış zamanı jurnalistlərin Konvensiyanın 10-cu Maddəsi ilə təmin edilən ifadə azadlığı ilə bir araya sığır.¹³⁷

Oxşar olaraq, diffamasiya ittihamını əhatə edən Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

Cari məhkəmə işindəki - qanuni ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı müzakirə kontekstində klassik fərdi diffamasiya işində- hadisələr həbs cəzasının tətbiqinə heç bir bəraət qazandırmır.¹³⁸

Obuxova Rusiyaya qarşı, 2009, məhkəmə işində problem hakim və ərizəçi jurnalistin cəlb olunduğu avtomobil qəzası, həmçinin yaranmış hüquqi iş ilə bağlı hər hansı məlumatların yayılmasına qarşı məhkəmə qadağasının tətbiq edilməsi idi. Məhkəmə ərizəçiyə qarşı, onun məhkəmə işində məhkəmənin yanlış təsiri ilə bağlı nəşr edilmiş iddialarının əleyhinə diffamasiya işi başlatmışdı. Məhkəmə qərara gəlmişdir ki, məhkəmələrin qarşısındakı konkret təsir məsələsi ilə bağlı sonrakı rəyin məhdudlaşdırılması üçün bəzi arqumentlərin olmasına baxmayaraq, nə qəza, nə də məhkəmə işi ilə bağlı hər hansı hesabatın üzərinə bu qədər geniş məhdudiyətin tətbiq edilməsinə bəraət yoxdur.

Məhkəmə qərar vermişdir ki, nəşrlə bağlı qadağanın tətbiq edilməsi 10-cu Maddə ilə istisna edilməsə də, buna böyük şübhə ilə yanaşılmalıdır.

Məhkəmə vurğulamışdır ki, 10-cu Maddə nəşrə ilkin qadağaların tətbiq edilməsini qadağan etməsə də, ilkin qadağaya xas təhlükələr Məhkəmənin daha diqqətli araşdırma aparmasını tələb edir. Bu, xüsusilə ona görə belədir

---

¹³⁶ Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, § 44. Həmçinin baxın: Barthold Almaniya Federativ Respublikasına qarşı, 1985.

¹³⁷ Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, § 115.

¹³⁸ Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, § 116.

*ki, xəbərlər məhdud istifadə müddətli əmtəədir və onların nəşrinin hətta qısa müddət üçün gecikməsi, onun bütün dəyərini və marağını korlaya bilər.*¹³⁹

Dövrü nəşrlərin yaradılması üçün icazə rejimləri demokratiya üçün qəbul edilməzdir və bu cür rejimin 10-cu Maddə ilə uyğun ola biləcəyini təsəvvür etmək çətindir. Eyni sözü kütləvi informasiya vasitələrinin - çap və ya yayım mediasını - materialları nəşr etməzdən əvvəl senzuraya təqdim etməyi tələb edən rejimlər üçün demək olar.

Gaweda Polşaya qarşı, 2002, məhkəmə işində yuxarıda qeyd edildiyi kimi, iki dövrü jurnalın təklif edilmiş başlıqlara görə qeydiyyatdan alınmasından imtina edilmişdi. Qaydanın qanunvericiliklə təmin edilmədiyini nəzərə alaraq Məhkəmə qeyd etmişdir ki, başlıqların qeydiyyatdan keçirilməsinə imtina etmək senzuranın bir növünü təşkil edir və bəyan etmişdir:

*Məhkəmə hesab edir ki, Konvensiyanın 10-cu Maddəsinin nəşrlərin üzərinə qadağa tətbiq edilməsini qadağan etməməsinə baxmayaraq (yuxarıda bənd 35-ə baxın), müvafiq qanunvericilik bu cür qadağaların yol verildiyi halların və hazırki məhkəmə işində olduğu kimi, məhdudlaşdırılmasının aydın əlamətlərini təmin etməlidir. Bu, ona görə belədir ki, bu cür qadağalar öz təbiətinə görə 10-cu Maddə ilə təmin edilən ifadə azadlığı üçün potensial təhlükədir.*¹⁴⁰

Başqa sözlərlə desək, bu halda Məhkəmə ifadə azadlığı ilə bağlı məhdudlaşdırmanın yoxlanılması üçün qanunla nəzərdə tutulmuş qətimkan tədbirlərinin yüksək standartını tətbiq etmişdir.

İddiaçıların diffamasiya ilə ittiham olunduğu Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, məhkəmə işində yerli məhkəmələr ərizəçilərin üzərinə həbs cəzası tətbiq etmiş (yuxarıda bununla bağlı Avropa Məhkəməsinin qeydinə baxın) və həmçinin onların bir il jurnalist kimi işləmələrini qadağan etmişdir. Məhkəmə ilkin qadağa növü kimi gördüyü bu sanksiyanı tamamilə istisna etmişdi və qeyd etmişdi:

*Məhkəmə hesab edir ki, milli məhkəmələr müəyyən vaxt çərçivəsində olsa belə, qabaqlayıcı tədbir kimi ərizəçilərin jurnalist qismində fəaliyyətini məhdudlaşdırmaqla, mətbuatın demokratik cəmiyyətdə ictimai nəzarət funksiyasını yerinə yetirməsinin zəruriliyi prinsipini pozmuşdur.*¹⁴¹

Ekin Assosiasiyası Fransaya qarşı, 2001, işində Məhkəmə nazirin bütün Fransada ərizəçi assosiasiya tərəfindən nəşr edilmiş kitaba aid olan hər hansı xarici sənədin yayılmasına qadağa qoymaq üçün istifadə etdiyi geniş səlahiyyət ilə üzləşmişdi. Məhkəmə bunun 10-cu Maddənin pozulması olduğuna qərar vermiş və qeyd etmişdir ki, kitabın məzmununda bu əmələ haqq qazandıracaq heç bir şey yoxdur. Bu qənaətə gələrkən, Məhkəmə bu cür azadlığın həyata keçirilməsinə nəzarət etmək zəruriliyini vurğulamış və qeyd etmişdir ki,

---

¹³⁹ Mosley Birləşmiş Krallığa qarşı, 2011, § 117.

¹⁴⁰ Gaweda Polşaya qarşı, 2002, § 40.

¹⁴¹ Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 2004, § 119.

bunun qanuni olması üçün "həm qadağaların əhatə dairəsinə nəzarəti, həm də bu səlahiyyətdən sui-istifadənin qarşısını almaq üçün effektiv məhkəmə baxışını təmin edən hüquqi çərçivə tələb edilir".¹⁴² Bu halda məhkəmə baxışı qanunun əks gücü olduğu üçün o, avtomatik deyildi və həddindən çox vaxt aparmışdı (cari məhkəmə işində doqquz il) və bu səlahiyyətin həyata keçirilməsi üçün səmərəli nəzarəti təşkil etmək üçün nəzərdə tutulmamışdı.

Başqa bir məhkəmə işində Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004, işində problem jurnalist və keçmiş Fransa Prezidenti Mitteranın həkimi tərəfindən nəşr edilmiş "*Böyük Sırr*" (*Le Grand Secret*) kitabı idi. Kitab Mitteranın ölümündən sonra Fransada müzakirə mövzusu olan sağlamlıq problemləri haqqında idi. Məhkəmə mülki ziyanlarla yanaşı sonrakı nəşrə müvəqqəti məhkəmə qadağasının tətbiq edilməsinin qanuni olduğuna qərar vermişdi. Lakin daimi məhkəmə qadağası hədsiz idi:

*Konfidensiallıq məsul şəxsə qarşı cinayət (və inzibati) sanksiyalarının tətbiq edilməsinə səbəb olaraq pozulduqdan sonra kitabın qadağan edilməsi kimi ciddi tədbirin - bu məhkəmə işində ümumi və mütləq olan tədbirin - ifadə azadlığı ilə uyğun olub-olmamasının qiymətləndirilməsində vaxt amili nəzərə alınmalıdır.*¹⁴³

Beləliklə, vaxt amili kitabın məzmununun ictimai xarakterini nəzərə almaqla sonrakı nəşrə edilmiş qadağanı qüvvədən salmışdır.

6. Məhdudiyyətlər - xüsusi maraqlar

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi testin zərurilik hissəsində ifadə azadlığına məhdudiyyətlərin qoyulması ilə bağlı məhkəmə işlərinə qərar verilir. Buna baxmayaraq zəruriliklə bağlı yuxarıdakı bölmə üçhissəli testdən bəhs edən bölmələr arasında ən qıscasıdır. Buna səbəb, ehtiyac təhlilinin necə aparılması barədə bir sıra ümumi bəyanatlardan başqa, əsas ehtiyac təhlilinin ayrı-ayrılıqda aparılmasıdır. Bu bölmə 10(2)-ci Maddədə göstəriləndiyi kimi Məhkəmənin ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasına bəraət qazandıra biləcək müxtəlif maraqlarla bağlı necə qərar verdiyini təsvir edir.

Milli təhlükəsizlik

İfadə azadlığının məhdudlaşdırılmasına bəraət qazandıra biləcək, 10(2)-ci Maddədə sadalanan birinci maraq milli təhlükəsizlikdir. Millik təhlükəsizlik çətin sahədir, çünki əgər təhlükəsizlik həqiqətən də təhlükə altındadırsa, demokratiya və insan hüquqları daxil olmaqla bütün həyatımız təhlükə altındadır. Digər tərəfdən milli təhlükəsizlikdən tarixən kəskin şəkildə hökumətlər tərəfindən azad nitqin məhdudlaşdırılmasına bəraət qazandırmaq üçün sui-istifadə edilmişdir. Həmçinin məhkəmələr milli təhlükəsizlik üzrə öz bilik və təcrübələrinə daxil olmayan təhdidlərin qiymətləndirilməsində çətinlik çəkir. Bu, məhkəmələrin bu sahədə ehtiyatlı olmaq söyləri ilə daha da mürəkkəbləşir, çünki onlar milli təhlükəsizlik üzrə hər hansı risk yaratmaqdan çəkinməyə çalışırlar. Bu, adətən bu sahədə rəsmi iddialara qarşı məhkəmələr tərəfindən yüksək ehtiram səviyyəsi ilə

---

¹⁴² Ekin Assosiasiyası Fransaya qarşı, 2001, § 58.

¹⁴³ Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004, § 53.

nəticələnmişdir. Buna baxmayaraq Avropa Məhkəməsi hökumətlərin məhkəmə təcrübələri daxilində milli təhlükəsizlik üzrə təhdidlərlə bağlı iddialarına nəzarət edir.

Məhkəmənin haqqında qərar çıxardığı milli təhlükəsizliyə aid məhkəmə işlərinin böyük əksəriyyəti Türkiyədən daxil olur və bu işlərin böyük əksəriyyətində Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlamışdır. Lakin bir çox məhkəmə işləri həmçinin digər ölkələrdən daxil olur. Məhkəmənin milli təhlükəsizliklə bağlı qərar çıxardığı ilk məhkəmə işlərindən biri Observer və Guardian qəzetləri Birləşmiş Krallığa qarşı, 1991 idi. İddiaçı qəzetlər təqaüdə çıxmış kəşfiyyat agentləri Piter Raytın Britaniya kəşfiyyat xidmətinin və onun agentlərinin iddia edilən qeyri-qanuni fəaliyyətlərini ehtiva edən "Spyketcher" (Spycatcher) kitabından çıxarışlar nəşr etdirmək istədiyini elan etmişdi. Britaniya Baş Prokuroru kitabdan çıxarışların nəşr edilməsi əleyhinə daimi məhkəmə qadağasının tətbiq edilməsi üçün məhkəməyə müraciət etmişdi. 1986-cı ilin iyul ayında məhkəmələr daimi qadağaya qərar verənə qədər nəşrlə bağlı müvəqqəti qadağa çıxarmışdı. 1987-ci ilin iyulunda kitab Amerika Birləşmiş Ştatlarında nəşr edilmiş və kitabın nüsxələri Birləşmiş Krallıqda əlçatan olmuşdu. Kitabın nəşrinə müvəqqəti qadağa Birləşmiş Krallıqda 1988-ci ilin oktyabrına qədər, Britaniya məhkəmələri daimi qadağaya razılıq verməkdən imtina edənədək qüvvədə qalmışdı.

Avropa Məhkəməsi kitabın ABŞ-da nəşr edilməsinə qədər məhkəmə qadağalarına bəraət qazandırılmasına, lakin kitab hər kəs üçün əlçatan olduqdan sonra bu qadağaların saxlanılmasına heç bir bəraətin qazandırılmaması ilə bağlı qərar vermişdir. Məhkəmə qadağaların zəruriliyi ilə bağlı hökumətin tələblərinin dəyişməsindən şübhələnirdi:

Məhkəmə qeyd edir ki, bu baxımdan Baş Prokurorun məhkəmə işi Hakim Cənab Skotun "maraq dolu metamorfoz" sözlərini qəbul etməyə məruz qaldı... Məhkəmə qadağalarının məqsədi Təhlükəsizlik Xidmətinin effektivliyinin və nüfuzunun təşviq edilməsi ilə məhdudlaşır xüsusən: üçüncü tərəflərin həmin Xidmətə inamının qorunması; keçmiş üzvlərinin xatirələrini icazəsiz nəşr etdirməsinin bəyənilmədiyini izah etməsi və Cənab Raytın yolu ilə getmək istəyən şəxslərin qarşısının alınması yolu ilə.

Məhkəmə bu məqsədləri haqqında şikayət edilən müdaxilənin davam etdirilməsinə bəraət qazandırmaq üçün yetərli saymadı.¹⁴⁴

Məhkəmə işinin mövzusu ondan ibarətdir ki, əgər müəyyən məlumatın açıqlanması milli təhlükəsizliyə zərər gətirə bilərsə, mövcud risk həmin məlumat əlçatan olduqdan sonra artıq aradan qalxır.

Bənzər vəziyyət Hollandiyanın təhlükəsizlik xidmətlərinin digər məsələlərlə yanaşı kommunist partiyasının fəaliyyətlərinə və anti-nüvə hərəkatına toxunan daxili məsələlərlə bağlı altı illik məxfi hesabatını ehtiva edən həftəlik qəzetin müsadirə edilməsinə aid Vereniging Weekblad Bluf! Niderlanda qarşı, 1995, məhkəmə işində ortaya çıxmışdı. Müvafiq xidmətin rəhbəri etiraf etmişdir ki, hesabata daxil olan elementlər ayrılıqda Dövlət sirlərini üzə çıxarmır, lakin birlikdə onlar xidmətin fəaliyyətləri və əməliyyat

---

¹⁴⁴ Observer və Guardian Birləşmiş Krallığa qarşı, 1991, § 69.

metodlarını üzə çıxara bilər. Qəzet orijinal məruzə müsadirə edildikdən bir gün sonra gizləncə onun nüsxələrini yenidən çap etmiş və yaymışdır.

Məhkəmə bu cür materialın ilk növbədə məxfi saxlanılmasının zəruriliyindən əmin deyildi və qeyd edirdi:

Məruzədəki məlumatın onun yayılmasının qarşısının alınmasına bəraət qazandırmaq üçün kifayət qədər həssas olub-olmaması müzakirəyə açıq məsələdir. Sözügedən sənəd müsadirə edildiyi zaman altı illik idi. Bundan başqa, o, kifayət qədər ümumi xarakterli idi, təhlükəsizlik xidmətinin rəhbəri özü etiraf etmişdir ki, 1987-ci ilə aid müxtəlif məlumatlar ayrı-ayrılıqda götürüldükdə artıq Dövlət sirləri deyil (yuxarıda bənd 9-a baxın). Son olaraq, məruzə "Məxfi" olaraq qeyd edildi, bu da aşağı səviyyəli konfidensial məlumatlar hesab olunur.¹⁴⁵

İstənilən məhkəmə işində çoxsaylı nüsxələrin artıq yayılmış olması faktı artıq məlumatın öz həssaslığını itirməsi deməkdir.

Leroy Fransaya qarşı, 2008, işində karikaturist 2001-ci il 11 Sentyabr hücumlarını təsvir edən və həmin hadisələrdən cəmi bir neçə gün sonra "Hamımız bunun arzusundaydıq... Hamas isə bunu etdi" başlığı altında dərc edilmiş cizgi filmi vasitəsilə terrorizmi təbliğ etməkdə təqsirli hesab edilmişdi. (Fransız dilində: "Nous en avions tous rêvé ... le Hamas l'a fait") Məhkəmə ittihamı Fransa orqanlarının terrorizmlə mübarizəsini, həmçinin bədii ifadəni qiymətləndirərkən göstərməli olan xüsusi ehtiyatlılığın zərurətini nəzərə alaraq qiymətləndirmişdir. Məhkəmə karikaturanın vaxtını nəzərə almışdı, bu da onun zorakılığı qızıqsıra, bununla da ictimai asayışı poza biləcəyini göstərirdi, beləliklə ittiham hökmü 10-cu Maddəni pozmamışdı.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi Türkiyə əleyhinə olan milli təhlükəsizliklə bağlı işlərin böyük əksəriyyəti ifadə azadlığı hüququnun pozulmasının aşkarlanması ilə nəticələnmişdir. Bu işlərin əksəriyyəti Türk qanunvericiliyinə müvafiq olaraq separatçı təbliğatın və ya Dövlətin bölünməzliyi əleyhinə təbliğatın yayılması, nifrət nitqinin təşviq edilməsi (adətən Kürd həmrəyliyini və ya mədəniyyətini dəstəkləyən fəaliyyətlər üçün) və ya qeyri-qanuni təşkilatların təşviq edilməsi ilə bağlı ittihamları əhatə edirdi. Bəziləri isə digər növ ittihamları məsələn, hərbi xidmətdən yayınmaya təhriki əhatə edir.¹⁴⁶

Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarladığı məhkəmə işlərində bir sıra əsas amilləri vurğulamışdır. Bir sıra işlərdə Məhkəmə mübahisəli nitqin zorakılığa təhrik etmədiyini vurğulamışdır. Aşağıdakı sitatlar bəyanatların sərt növünü əhatə edən işlərdən götürülmüşdür:

Mübahisəli müsahibənin Türk hakimiyyət orqanlarına qarşı "əsl terrorist Türkiyə Respublikasıdır" bəyanatı kimi sərt tənqidi ehtiva etdiyi də doğrudur (yuxarıda bənd 13-ə baxın). Məhkəmənin fikrincə, bu, zorakılığa çağırışdan

---

¹⁴⁵ Vereniging Weekblad Bluf! Niderlanda qarşı, 1995, § 41.

¹⁴⁶ Nümunə üçün baxın: Ergin Türkiyəyə qarşı (No. 6), 2006.

*daha çox münaqişədə iştirak edən bir tərəfin pis münasibətinin təzahürüdür. ... Bütövlükdə, məqalələrin məzmunu gələcək zorakılığın qızıqdırılmasına səbəb ola bilməz.*¹⁴⁷

və

*Şeirlərin bəzi hissələrinin aqressiv olmasına və zorakılığa çağırmasına baxmayaraq, Məhkəmə hesab edir ki, onların xaraktercə bədii olması və məhdud təsirə malik olması faktı onları üsyana çağırışdan çox, mürəkkəb siyasi vəziyyət qarşısında dərin məyusluğun ifadəsi kimi səciyyələndirir.*¹⁴⁸

Məhkəmə bu işlərdəki mübahisəli bəyanatların zorakılığı qızıqdırmadığına qərar verərkən, bir sıra amilləri nəzərə almışdır. Buna bəyanatların dili, müəllifin açıq niyyəti, bəyanatların paylaşıldığı forum (məsələn, kitablar kütlənin qarşısında şifahi nitqə qarşı), bəyanatların verildiyi forma (məsələn, nəzm), bəyanatların ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı olub-olmaması və onları yayan şəxs (zorakılığı təhrik etmək istəyən əsas müəllif və ya ictimaiyyəti xəbərdar etməyə məsul olan media bukleti) daxildir.

Bir sıra işlərdə Məhkəmə vurğulamışdır ki, medianın terror qrupunun üzvlərindən müsahibə almaq və onların rəylərini təqdim etmək hüququ var, həmçinin ictimaiyyətin bu məlumatları qəbul etmək hüququ var. Beləliklə, Sürek və Özdemir Türkiyəyə qarşı, 1999 işi qeyri-qanuni təşkilat olan Kürd İşçi Partiyasının (PKK) rəhbəri ilə müsahibəni əhatə edirdi. Məhkəmə təkrar qeyd etmişdir ki, hökumətlə bağlı yol verilən tənqidin sərhədləri genişdir və nitqi məhdudlaşdırmaq üçün cinayət tədbirlərinə müraciət edərkən o, təmkinlilik göstərməlidir. Məhkəmə həmçinin PKK-nın üzvünün sorğusunun yol verilən olduğunu vurğuladı:

*Məhkəmə ilk növbədə qadağan olunmuş təşkilatın qabaqcıl üzvü tərəfindən verilən mübahisəli müsahibələrin ərizəçilərin ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasına bəraət qazandırması faktını; eyni dərəcədə müsahibələrin rəsmi siyasətin sərt tənqidini ehtiva etməsi və cənub şərq Türkiyədəki iğtişaşların mənşəyi və məsuliyyəti ilə bağlı birtərəfli rəyi nəzərə çatdırması faktını qeyd edir. Müsahibədəki sözlərdən mesajın PKK-nın məqsədlərinin təhlükəsizliyi təmin edilmədiyi müddətcə hakimiyyət orqanları ilə barışmazlığın və kompromisin rədd edilməsi aydın olsa da, bütövlükdə mətnin zorakılığa təhrik etdiyini hesab etmək olmaz. Müsahibələr ictimaiyyətə Türkiyənin cənub şərqində rəsmi siyasətə müxalif olanları zorakılığa həvəsləndirənlərin psixoloji vəziyyətinə baxmağa və münaqişədə iştirak edən maraqlı tərəfləri qiymətləndirməyə imkan verən mətbuatda işıqlandırmaya dəyən məzmunu malikdir. Verilmiş məhkəmə işində yerli hakimiyyət orqanları ictimaiyyətin cənub şərq Türkiyədəki vəziyyətlə bağlı fərqli perspektiv (bu perspektivin onlar üçün nə dərəcədə xoşagəlməz olmasından asılı olmayaraq) haqqında məlumat almaq hüququna kifayət qədər ehtiram göstərməmişdir.*¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Sürek Türkiyəyə qarşı (No. 4), 1999, § 58.

¹⁴⁸ Karataş Türkiyəyə qarşı, 1999, § 52.

¹⁴⁹ Sürek və Özdemir Türkiyəyə qarşı, 1999, § 61.

Digər işlərdə Məhkəmə Türkiyə kontekstində milli təhlükəsizlik əsası ilə cinayət ittihamlarını qüvvədə saxlamışdır. Zana Türkiyəyə qarşı, 1997 işində ərizəçi "PKK milli azadlıq hərəkatı"na öz dəstəyini ifadə etmiş və qırğınların lehinə olmamasına baxmayaraq, "Hər kəsin səhv edə biləcəyini və PKK-nın qadınları və uşaqları səhvən qətlə yetirməsini" qeyd etmişdir. Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulmadığına qərar vermiş və qeyd etmişdir:

Həmin işlərdə cənub şərq Türkiyənin ən mühüm şəhəri olan Diyarbakırın sabiq meri tərəfindən əsas milli gündəlik qəzetdə nəşr edilmiş mü sahibədə "milli azadlıq hərəkatı" kimi təsvir edilən PKK-ya dəstək verməsi həmin regionda artıq ağır olan vəziyyətin gərginləşdirilməsi kimi qəbul edilməlidir.¹⁵⁰

Eynilə, Sürek Türkiyəyə qarşı (№ 3), 1999 işində Məhkəmə qeyd etmişdir ki, məqalə özünü PKK ilə əlaqələndirir və birbaşa Kürdistanın müstəqilliyini təşviq etmək üçün silahlı qüvvələrə müraciətə çağırır. Bundan başqa, məqalə zorakılığı qızıqsıran separatçı halların çox olduğu cənub şərq Türkiyədə dərc edilmişdi, beləliklə, onun gələcək zorakılığa təhrik edə biləcəyini hesab etmək olar:

Əslində oxuyucuya çatdırılan mesaj zorakılığa əl atmanın təcavüzkarın gözündə özünümüdafiə üçün zəruri və əsaslandırılmış tədbir olmasıdır... Məhkəmə təkrar qeyd edir ki, "informasiya" və ya "ideyaların" təhqir etməsi, şoka salması və ya narahatlıq törətməsi faktı təkbəşinə müdaxiləyə bəraət qazandırmaq üçün kifayət deyil (yuxarıda bənd 36-ya baxın). Verilmiş işdəki problem zorakılığın qızıqsırılmasıdır.¹⁵¹

İddiəçinin şəxsən özünün ifadə edilmiş rəylərlə əlaqələndirməməsi faktı onun cinayətdə ittiham edilməsini qanuni qüvvədən salmaq üçün yetərli deyildi.

Məhkəməyə görə, pozuntunun olduğu və olmadığı məhkəmə işləri arasındakı əsas fərq, Məhkəmənin iddiaçının niyyətini qiymətləndirməsidir. Məqsədin həтта sərt və ya təkimsiz tərzdə olsa belə, ədalətsizliyə qarşı etiraz etmək və ya ictimaiyyəti vəziyyət barədə məlumatlandırmaq olduğu hallarda Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlamışdır. Əksinə məqsədin başqalarını zorakılığa təhrik etmək olduğu işlərdə Məhkəmə bu cür pozuntunu aşkarlamadı.

İctimai asayiş

Məhkəmə bir sıra hallarda nümayişlər kontekstində ifadə azadlığı problemini həll etmişdir. Çorher Avstriyaya qarşı, 1993 işində ərizəçi qırıqçı təyyarələrin alınması ilə bağlı referenduma çağıran bukletlər paylaşmış və müvafiq olaraq, İkinci Dünya Müharibəsinin və Avstriyanın bitərəfliyinin sonunun 50-ci və 40-ci ildönümü və yeni çağırışçıların qeydiyyatına alınması mərasimində böyük plakat daşımışdı. İddiəçinin daşdığı plakat bəzi izləyicilərin görüş sahəsini qapamış və qarışıqlıq yaratmışdı. Polis ərizəçini həbs etmiş,

---

¹⁵⁰ Zana Türkiyəyə qarşı, 1997, § 60.

¹⁵¹ Sürek Türkiyəyə qarşı (№ 3), 1999, § 40.

istintaqdan sonra isə onu azadlığa buraxmışdır. İddiaçı bildirdi ki, ondan plakatın yığışdırılmasını tələb etməkdən daha az məhdudlaşdırıcı yanaşma tətbiq edilməli idi. Lakin Məhkəmə bu işdə hakimiyyət orqanları tərəfindən seçilmiş vasitələrə hörmək nümayiş etdirmiş və ifadə azadlığı hüququnun pozulmadığına qərar vermişdir.

Məhkəmə sonrakı Vajnai Macarıstana qarşı, 2008, və Yılmaz Kılıç Türkiyəyə qarşı, 2008, işlərində hər iki məhkəmə işində qanun pozuntusunu aşkarlarkən daha sərt mövqe tutmuşdur. Birinci məhkəmə işində ərizəçiyə beynəlxalq işçilər hərəkatının qadağan olunmuş simvolu olan beşguşəli qırmızı ulduzu çıxarmağı əmr edilmişdi. Lakin, bundan sonra o, totalitar simvolu nümayiş etdirdiyi üçün mühakimə edilmişdir. 10-cu Maddənin pozulmasını aşkarlayarkən Məhkəmə ərizəçinin polis zabiti deyil, siyasətçi olması və zaman aşımının Avropa Birliyinin üzvlüyü ilə yanaşı Macar demokratiyasının güclənməsinə səbəb olması faktına əsasən Rekvényi Macarıstana qarşı, 1999, (yuxarı bax) işini fərqləndirmişdir.

Məhkəmə hökumətin ictimai asayiş iddialarından təsirlənməmişdi:

İğtişəşlərin qarşısının alınması məqsədinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, Hökumət Macarıstanda baş qaldırmış qırmızı ulduzun ictimai nümayişi tətbiqlədiyi, konkret və ya hətta uzaq iğtişəş təhlükəsinin olduğu hər hansı hadisəyə istinad etməmişdir. Məhkəmənin fikrincə təkcə spekulyativ təhlükənin qarşısının demokratiyanın müdafiəsi üçün profilaktik tədbir kimi ələ alınması "aktual sosial zərurət" kimi qiymətləndirilə bilməz. Hər halda, sözügedən qadağadan başqa istənilən hadisədə ictimai iğtişəşləri, hətta onlara qırmızı ulduzun istifadəsi səbəb olubsa da boğmaq məqsədi ilə Macarıstan qanunvericiliyi tərəfindən bir sıra (bax yuxarı bənd 15).¹⁵²

Məhkəmə həmçinin, hətta totalitarizmin simvollarını boğmağın zəruri olduğundan əmin deyildi.

Qırmızı ulduzun qadağan olunması və onun təhqiramiz, əsas, totalitar ideologiyası ilə əlaqəli olaraq Məhkəmə vurğulayır ki, xoşagəlməz nəticələri ola biləcək həmin ideologiyanın yayılması onun cinayət sanksiyası ilə məhdudlaşdırılması üçün yeganə səbəb ola bilməz.¹⁵³

Son olaraq, Məhkəmə nümayişlə bağlı başqalarının həssaslığının onun qadağan edilməsinə bəraət qazandırması ilə razılaşmamışdı.

Məhkəmə əlbəttə anlayırdı ki, bir sıra ölkələrdə, o cümlədən Macarıstanda Kommunist qaydanı möhkəmlətmək üçün tətbiq edilən sistemli terror Avropanın həm düşüncəsində, həm də qəlbində ciddi yara olaraq qalır. O anlayırdı ki, həmin rejimlərin hakimiyyəti dövründə hər yerdə mövcud olan simvolun nümayişi bunu haqlı olaraq hörmətsizlik kimi qəbul edə biləcək keçmiş qurbanlar və onların qohumları arasında narahatlıq yarada bilər.

---

¹⁵² Vajnai Macarıstana qarşı, 2008, § 55.

¹⁵³ Vajnai Macarıstana qarşı, 2008, § 56.

*Bununla belə, o hesab edir ki, bu cür həssaslıqlar təkbaşına ifadə azadlığının sərhədlərini müəyyən edə bilməz.*¹⁵⁴

Yılmaz və Kılıç Türkiyəyə qarşı, 2008, işində Məhkəmə qərar vermişdir ki, qeyri-qanuni nümayişdə iştirak etdikləri və qeyri-qanuni təşkilat olan PKK-nı dəstəklədikləri üçün uzun müddətli cəza almış ərizəçilərin cinayətdə ittiham edilməsinə bəraət qazandırıla bilməz. Nümayişdə heç bir zorakılıq olmamışdır, ərizəçinin fəaliyyətinin ictimai asayişə pozmasına dair heç bir əlamət yoxdur, nəticədə verilmiş sərt hökmlərə bəraət qazandırıla bilməz.

Janowski Polşaya qarşı, 1999, işi ərizəçi və polis arasındakı mübahisəni əhatə edirdi. İddiaçı polis zabitlərinin satıcılara satışı icazə verilməməsi əsası ilə ərazini tərk etməyə əmr etməsinin şahidi olmuş və bunun üçün qanuni əsasın olmamasını iddia edərək müdaxilə etmişdir. Daha sonra o, polis zabitlərini "kütbeyin" və "axmaq" adlandıraraq təhqir etməkdə günahlandırılmışdır. Məhkəmə iradlar meydana bildirildiyi və yalnız müşahidəçilər bunun şahidi olduğu üçün bunun ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı müzakirənin bir hissəsi olmadığına qərar vermişdir. Məhkəmə həmçinin, polis zabitlərinin fəaliyyətlərində ictimaiyyətin etimadının zəruriyyətini qeyd etmiş və müdaxiləyə bəraət qazandırılmasına qərar vermişdir.

Orban və başqaları Fransaya qarşı, 2009, işində Məhkəmə qərar vermişdir ki, üçüncü tərəfin Əlcəzair müharibəsində tətbiq edilmiş işgəncə və edamların qanuni olması ilə bağlı iddialarını ehtiva edən kitabın qadağan edilməsi, əslində açıq şəkildə ifadə azadlığı hüququnun pozulmasıdır. Aydın ictimai maraq doğuran məsələ və tarixi hadisələrin üçüncü tərəf şahidinin fikirlərinin yayılmasına sanksiyanın tətbiq edilməsi ümumi maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirəyə ciddi şəkildə zərər verir.¹⁵⁵

İctimai əxlaq

Məhkəmə ictimai mənəvi əxlaqla bağlı çox az məhkəmə işinə qərar vermişdir, bu da bunun güclü həssaslıqları yaradan məsələ olmasını nəzərə aldıqda təəccüblüdür. Yuxarıda göstəriləndiyi kimi, Məhkəmə siyasi nitqi əhatə edən işlərlə müqayisədə bu sahədə Dövlətlərə daha geniş diskresion səlahiyyət verir. Məsələn, Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı, 1976 işinin mövzusu gənc auditoriyaya ünvanlanan cins və narkotik məsələlərini səmimi və açıq şəkildə müzakirə edən nəşr idi. Məhkəmə qeyd etmişdir ki, nəşr gəncləri onlar üçün zərərli ola biləcək işlərdə iştirak etməyə inandırır və beləliklə, məqsədin gənclərin mənəvi dəyərlərinin qorunması olduğu qəbul edilmişdir. O, bir çox digər Avropa ölkələrində kitabın sərbəst yayılmasına baxmayaraq onun müsadirəsini və qadağasını ehtiva edən tədbirlərin zəruri olduğunu qəbul etmişdir.

Müller və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1988 işi ödənişsiz şəkildə və yaş məhdudiyəti olmadan ictimaiyyətə açıq olan sərgidə nümayiş etdirilən seksual xarakterli rəsmləri əhatə

---

¹⁵⁴ Vajnai Macarıstana qarşı, 2008, § 57.

¹⁵⁵ Orban və başqaları Fransaya qarşı, 2009, § 52. Fransız dilində: "Sanctionner un éditeur pour avoir aidé à la diffusion du témoignage d'un tiers sur des événements s'inscrivant dans l'histoire d'un pays entraverait gravement la contribution aux discussions de problèmes d'intérêt général et ne saurait se concevoir sans raisons particulièrement sérieuses.

edirdi. Məhkəmə Avropa ölkələri çərçivəsində nəyin mənəvi cəhətdən uyğun olmaması ilə bağlı heç bir vahid konsepsiyanın olmadığını qeyd etmiş, məhdudiyəti dəstəkləmiş və bildirmişdir:

Məhkəmə İsveçrə məhkəmələrinin bəziləri ən kobud şəkildə təsvir olunmaqla seksuallığı vurğulayan həmin rəsmlərin "adi insanların düzgün cinsi davranış hissini kobud şəkildə təhqir etməsi üçün məsul olmaları" ilə bağlı düşüncəsini səbəbsiz kimi qiymətləndirməmişdir. (bax: yuxarıda 18-ci paragraf). 10 (2)-ci Maddənin verdiyi sərbəstliyi nəzərə alaraq İsveçrə məhkəmələrinin mənəviyyatın qorunması üçün ərizəçilərə ədəbsiz material paylaşdıqları üçün cərimənin tətbiq edilməsini "zəruri" hesab etmək hüququ var.¹⁵⁶

Xaricdə abort xidmətləri barədə məlumatların təqdim edilməsini əhatə edən Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı, 1992-ci il işində Məhkəmə fərqli qərar qəbul etmişdir, bu da mənəvi dəyərləri əhatə edən məsələ kimi qəbul edilmişdir. İfadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlayarkən Məhkəmə xaricdə abortun təmin edilməsinin qanunsuz olmaması və abortun qadın həyatının müdafiəsində həlledici ola biləcəyi də daxil olmaqla, bir sıra amilləri nəzərə almışdır. Bununla bağlı olaraq, Məhkəmə qeyd etmişdir: "Mənəvi nəticələrinə baxmayaraq verilən məlumatlarla bağlı məhdudiyətlərə milli hakimiyyət orqanları tərəfindən yol verilib və verilməyə davam etdirilir və onların demokratik cəmiyyətin prinsiplərinə uyğunluğunun Konvensiya institutları tərəfindən diqqətlə yoxlanılması tələb edilir".¹⁵⁷ Məhkəmə həmçinin şəraitdən asılı olmayaq abortlarla bağlı məsləhətlərin verilməsinə mane olan qadağanın mütləq xarakterinə, həmçinin ərizəçilərin abortları tövsiyə etməməsi, sadəcə onlarla bağlı məlumatlar verməsi və bu cür məlumatın başqa mənbələrdən də əldə edilə biləcəyi faktlarına diqqət yetirib.

Mənəviyyatla bağlı ən son məhkəmə işi 2012-ci ildə Mouvement raëlien suisse İsveçrəyə qarşı işi olmuşdur və bu işdə Məhkəmənin Böyük Palatası Dövlətlərin mənəvi dəyərlərin qorumasındakı diskresion səlahiyyətinə əsaslanan digər məsələlərlə yanaşı, etiraz edən azlığın olmasına baxmayaraq, 10-cu Maddənin pozulmasını aşkarlayaraq Palatanın əvvəlki qərarını ləğv etmişdir. İş digər məsələlərlə yanaşı yadplanetlilər ilə təmasın mümkün olduğu güman edən qrupu əhatə edirdi. Qrup guya yadplanetlilərdən gələn mesajı elan edən plakat ilə plakat kampaniyasını aparmağa çalışmışdı lakin ona icazə verilməmişdi. Qrupun bəzi inancları o cümlədən ictimaiyyətə klonlaşma xidməti təklif etmələri və yüksək şüurlu insanların aliliyinə inanmaları faktı problemlə hesab edilirdi. Məhkəmə həmçinin azyaşlıların cinsi istismarı qrupunun bəzi üzvlərinə qarşı olan iddiaları nəzərə almışdı. Məhkəmə qəbul edirdi ki, bu, təkbaşına imtinaya bəraət qazandıra bilməz, lakin o, bu cür işlərdə yerli qərar qəbuluna görə məsul şəxslərə verilən diskresion səlahiyyəti nəzərə alaraq imtinanın ifadə azadlığı hüququnu pozulmasına qərar vermişdir.

---

¹⁵⁶ Müller və başqaları İsveçrəyə qarşı, 1988, § 36.

¹⁵⁷ Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı, 1992, § 72.

Birlikdə götürüldükdə Məhkəmənin mənəviyyatın qorunması sahəsindəki təcrübəsi onun bu sahədə milli hakimiyyət orqanlarına kifayət qədər yüksək diskresion səlahiyyət verməyə hazır olduğunu göstərir.

Nüfuz

Əksər ölkələrdən Avropa Məhkəməsinə daxil olmuş işlərin böyük əksəriyyəti nüfuzun qorunmasına aiddir, lakin milli təhlükəsizliklə bağlı işlərin çoxluq təşkil etdiyi Türkiyə istisnadır. Bu, demokratiyada mürəkkəb problemlər və adekvat tənqidin nədən ibarət olması ilə bağlı olduqca mübahisəli məsələ haqqında müzakirənin təşviqində ifadə azadlığının, xüsusilə mətbuatın rolunu əks etdirir.

Əsasında nüfuzun qorunması olan qanunlar müxtəlif ölkələrdə müxtəlif şəkildə şərh olunur. "Diffamasiya", "təhqir", "böhtan" və "iftira" terminləri ümumi istifadədir, lakin başqa terminlər də istifadə edilir. Bütün bu qanunlar nüfuzun qorunması kateqoriyası altında öz əksini tapmışdır.

Artıq qeyd edildiyi kimi Məhkəmə ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı bəyanatların, o cümlədən onlar siyasətçilərin, hökumətin, rəsmilərin və ya cəmiyyətin adı üzvlərinin tənqidini əhatə edəndə də qorunmasını təmin edir. Bu kimi işlərdə tənqidin sərhədləri genişdir, lakin mütləq deyil.

Bu işlərin qiymətləndirilməsində Məhkəmə bir sıra prinsiplər müəyyən etmiş və həmçinin nəzərə alınmalı bir sıra amilləri vurğulamışdır. Onlar aşağıda göstərilib. İlk məsələ kimi Məhkəmənin nüfuzu qorumaqla bağlı işlərin üzərinə bəzi məhdudiyətləri qoymuşdur. Dyuldin və Kislov Rusiyaya qarşı, 2007 işində ittihamlar aşağıdakı cümləni ehtiva edən bəyanata əsaslanırdı: "regional hakimiyyət orqanları müstəqil mediaya qarşı təzyiqlər tədbirlərini başladıb". Məhkəmə digər şeylərlə yanaşı ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlamışdır, çünki bu cümlə diffamasiya ittihamını dəstəkləmək iqtidarında deyil.

Məhkəmə qeyd edir ki, diffamasiya qanunvericiliyinin fundamental tələbi odan ibarətdir ki, iddianı başlatmaq üçün diffamasiya bəyanatı konkret şəxsə istinad etməlidir. Əgər bütün Dövlət məmurlarına Dövlət işlərinin idarəsi ilə bağlı hətta məmurun adının qeyd edilmədiyi və ya əksinə tanındığı vəziyyətlərdə hər hansı tənqidi bəyanatlarla əlaqədar olaraq diffamasiya ilə bağlı məhkəmə işi qaldırmağa icazə verilsəydi, jurnalistlər məhkəmə işlərinə qərq olardılar. Bu, yalnız medianın üzərinə onların resurslarını gərginləşdirərək və ardi-arası kəsilməyən məhkəmə işlərinə cəlb olunaraq sət və qeyri-münasib yükün qoyulması ilə nəticələnmir, həmçinin mətbuatın informasiya təminatçısı və ictimai nəzarətçi kimi öz vəzifələrini yerinə yetirməsinə istər-istəməz mənfi təsir edir.¹⁵⁸

Həqiqətin Sübutu

Məhkəmə böhtan sayıla biləcək bəyanatların doğruluğunun sübut edilməsi məsələsi ətrafında geniş təcrübə formalaşdırıb. Diffamasiya ilə bağlı ilk Lingens Avstriyaya qarşı,

---

¹⁵⁸ Dyuldin və Kislov Rusiyaya qarşı, 2007, § 43.

1986 işində Məhkəmə ərizəçi jurnalistin Federal Kansleri tənqid etmək üçün kobud ifadə istifadə etdiyi o cümlədən onu "rəzil opportunizm", "mənəviyyatsız" və "ləyaqətsiz" davranışda ittiham etdiyi vəziyyətlə üzləşmişdi. Avstriya məhkəmələri ərizəçini bəyanatlarının həqiqiliyini sübut edə bilmədiyi üçün təqsirli hesab etmişdir.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, faktlarla bağlı bəyanatlar və rəylərlə bağlı bəyanatlar və ya subyektiv dəyərləndirmələrdə fərq mövcuddur:

Məhkəmənin fikrincə faktlar və obyektiv qiymətləndirmələr diqqətli şəkildə fərqləndirilməlidir. Faktların mövcudluğu göstərilə bilər, halbuki obyektiv qiymətləndirilmələrin həqiqiliyi sübut etməyə həssas deyil. ...

Cinayət Məcəlləsinin 111-ci Maddəsinin 2-ci bəndi ilə əlaqəli şəkildə baxılan 3-cü bəndinə müvafiq olaraq bu kimi məhkəmə işindəki ərizəçilər bəyanatlarının həqiqiliyini sübut etməyə qədər 1-ci bənddə müəyyən edilmiş məsələlərlə bağlı ittihamlardan yayına bilməzlər (yuxarıda bənd 20-yə baxın).

Subyektiv baxımdan bu tələbi yerinə yetirmək mümkün deyil və o, Konvensiyanın 10-cu Maddəsi ilə təmin edilən (mad. 10) hüququn mühüm hissəsi olan fikir azadlığını pozur.¹⁵⁹

Bənzər olaraq silsilə saxtakarlıqlar haqqında məqaləni əhatə edən Dalban Rumıniyaya qarşı, 1999 işində Məhkəmənin Böyük Palatası qeyd etmişdir:

Jurnalistin tənqidi fikirlərinin həqiqiliyini sübut etmədən onları ifadə etməsini qadağan etmək yolverilməz olardı.¹⁶⁰

Məhkəmə ardıcıl olaraq milli hüququ sistemlərinin faktları və rəyləri fərqləndirməsinin və sonuncunun həqiqiliyinin sübutunu tələb etməməsinin zərurətini vurğulamışdır. Nisbətən yaxın zamanların məhkəmə işi olan Qorelişvili Gürcüstana qarşı, 2007 işində Məhkəmə diffamasiya işində ifadə azadlığı hüququnun pozulduğunu aşkarlamışdır, çünki yerli hüquq sistemi "eyni "məlumat" (cnobebi) istinadən, subyektiv fikirlər və faktların bəyan edilməsi arasında heç bir fərq qoymamışdı və cavabdeh tərəfin istənilən bu cür "məlumatın" həqiqiliyini sübut etməsini tələb etmişdi".¹⁶¹

Məhkəmənin ümumi yanaşması rəy və ya subyektiv mülahizəni nəyin təşkil etdiyini müəyyən etmək, bununla da jurnalistlərin bəyanatlarının həqiqiliyini sübut etmək məsuliyyətini azaltmaq olmuşdur. Bir sıra işlərdə Məhkəmə yerli məhkəmələrin fakt haqqında bəyanatlar kimi böhtan xarakterli nəşrləri yanlış şərh etdiyinə qərar vermişdir. Məsələn Feldek Slovakiyaya qarşı, 2001 işində Məhkəmə ərizəçinin etdiyi "faşist keçmiş" ifadəsinin şəxsin faşist ideallarını təbliğ edən fəaliyyətlərdə iştirak etməsi

---

¹⁵⁹ Lingens Avstriyaya qarşı, 1986, § 46. Həmçinin baxın: Dichand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002, § 42.

¹⁶⁰ Dalban Rumıniyaya qarşı, 1999, § 49.

¹⁶¹ Gorelişvili Gürcüstana qarşı, 2007, § 38.

faktının qeyd edilməsi kimi anlaşılması ilə razılaşmamışdı. O, terminin geniş mənalı olduğunu, şəxsin faşist təşkilatının üzvü kimi iştirak etməsi də daxil olmaqla müxtəlif anlayışları əhatə etdiyini izah etmişdir.

Eyni zamanda diffamasiyada təqsirləndirilənlər bəyanatlarının həqiqiliyini sübut etmək imkanından məhrum edilməməlidir. Bu, yerli məhkəmələrin ərizəçiyə hökumətin separatçı hərəkətdə iştirak etməkdə günahlandırılan şəxslərin qətlərinin araşdırılmasını bilərəkdən həyata keçirməməsi ilə bağlı iddiasının həqiqiliyini sübut etmək imkanının verilmədiyi Castells İspaniyaya qarşı, 1992 işindəki problem idi. Məqalənin rəy izharı, həmçinin faktı əhatə etdiyini qəbul etməsinə baxmayaraq, Məhkəmə, yerli məhkəmələrin ərizəçinin öz bəyanatlarını sübut etməsi üçün hər hansı dəlil təqdim etməsini istisna etməsi faktına diqqət yetirmişdir:

Ali Məhkəmənin ərizəçinin sübut gətirməyə çalışdığı dəlili qəbul edəcəyi təqdirdə, məhkəmə araşdırmalarının nəticəsinin nə olacağını müəyyənləşdirmək mümkün deyil; lakin Məhkəmə sözügedən cinayətlər üçün bu cür dəlilin qəbul edilməz elan edilməsi faktına əhəmiyyət verir.¹⁶²

Eynilə, Csánics Macarıstana qarşı, 2009 işində yerli məhkəmələr ərizəçini bəyanatlarının "doğru və ya yalan olmasından asılı olmayaraq S.K-nın şəxsiyyət hüququnun pozulmasına səbəb olan kəskin və şişirdilmiş şəkildə" ifadə edilməsi əsası ilə günahlandırmışdır.¹⁶³ Avropa Məhkəməsi bu yanaşmanı rədd etmiş və qeyd etmişdir:

Məhkəmə hesab edir ki, yerli hakimiyyət orqanları ərizəçini öz bəyanatlarını sübut etmək imkanı ilə təmin etməlidir. Əsaslandırılmış bəyanatların dilə gətirilməsini yalnız onların ifadə edilmə şəklinə görə məhdudlaşdırılması 10-cu Maddənin ideyasına zidd olardı. Prinsipcə həqiqi bəyanatları cəmiyyətdə tonundan və ya əlaqəli olduqları şəxslərə göstərə biləcəkləri mənfəi nəticələrindən asılı olmayaraq vermək mümkün olmalıdır.¹⁶⁴

Rumyana İvanova Bolqarıstana qarşı, 2008 işində Məhkəmə təsdiq etmişdir ki, ümumiyyətlə, sübut etmə öhdəliyinin böhtan xarakterli bəyanat verməkdə təqsirləndirilən şəxslərə aid edilməsi məqbuldur.

Diffamasiya ilə bağlı məhkəmə baxışında təqsirləndirilən şəxslərin öz iddialarının mahiyyətcə doğru olduğunu əsaslı şəkildə sübut etmək tələbi Konvensiyaya zidd deyil. [istinadlar buraxılıb]¹⁶⁵

Lakin aşağıda qeyd edildiyi kimi bu tələb sərt deyil ən azından ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı bəyanatları əhatə edən məhkəmə işlərində.

Məqbul Nəşr

---

¹⁶² Castells İspaniyaya qarşı, 1992, § 48.

¹⁶³ Csánics Macarıstana qarşı, 2009, § 38.

¹⁶⁴ Csánics Macarıstana qarşı, 2009, § 43.

¹⁶⁵ Rumyana İvanova Bolqarıstana qarşı, 2008, § 39.

Bir çox ölkədə milli məhkəmələr medianın müdafiəsinə imkan verən və ya tənqidi bəyanatların nəşrində peşəkar etikasına müvafiq olan doktrinalar hazırlamışdır. Heç vaxt bu cür doktrinaya açıq şəkildə müraciət etməməsinə baxmayaraq, Avropa Məhkəməsi analoji standartlar müəyyən etmişdir. Fakt haqqında bəyanatlarda bağlı olaraq Məhkəmə mediaya "səhv buraxmaq imkanı" verməklə həqiqiliyin sübut edilməsi üzrə ciddi tələblə müqayisədə daha rahat qaydalar qəbul etmişdir. Məsələn, Dalban Rumıniyaya qarşı, 1999 işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

Məqalədə verilmiş hadisələrin təsvirinin tamamilə yalan olması və G.S və Senator R.T əleyhinə diffamasiya kampaniyasını qızıqdırmaq üçün nəzərdə tutulması ilə bağlı heç bir sübut yoxdur. Cənab Dalban R.T-nin şəxsi həyatının aspektləri haqqında deyil, millətin seçilmiş nümayəndəsi qismində davranış və münasibətləri haqqında yazmışdır (bax yuxarı: bənd 13 və 14).¹⁶⁶

Bu baxımdan yuxarıda qeyd edildiyi kimi Məhkəmə jurnalistlərin vaxtlı-vaxtında məlumat verməsi (reportaj aparması) ilə bağlı təzyiqli qəbul edir.¹⁶⁷

Məhkəmə həmçinin jurnalistlərin ən azından bəzi hallarda ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı reportaj apararkən şayiələrə inana biləcəyini qəbul edir:

Qısaca ərizəçi başqalarının polis qəddarlığı barədə dediklərini məruzə etmişdir. O, şəxsi iddialarına, yəni Reykjavik polisinin qeyri-müəyyən üzvlərinin qurbanlarının hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına səbəb olan bir sıra ciddi zorakılıq aktlarını həyata keçirməsi, həmçinin saxtəkarlıq və digər cinayət xətaları ilə bağlı iddialarına bəraət qazandıra bilmədiyini üçün Reykjavik Cinayət Məhkəməsi tərəfindən Cinayət Məcəlləsinin 108-ci Maddəsinə əsasən cinayətdə ittiham edilmişdir (yuxarıda 9(9)-(10), 10(15) və 24-cü bəndlərə baxın). İddiaçıdan bəyanatların doğruluğunu təmin etmək tələb edilirdi, Məhkəmənin fikrincə o, əsassız və ya qeyri-mümkün öhdəliklə üzləşmişdi.¹⁶⁸

Subyektiv fikir baxımından Məhkəmə qərar vermişdir ki, bunun müəyyən formalı faktoqrafik əsası olmalıdır:

Hətta bəyanatın subyektiv fikrə əsaslandığı hallarda məhdudiyyətin mütənəşiblyi mübahisəli bəyanat üçün kifayət qədər faktoloji əsasın olub olmamasından asılı ola bilər, çünki hətta faktoloji əsası olmayan subyektiv fikir üçün bu ifrat səciyyə dşarıya bilər.¹⁶⁹

Lakin məhkəmə bu tələbi təcrübədə daha güzəştlə tətbiq etmişdir. Məsələn, Nilsen və Johnsen Norveçə qarşı, 1999 işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

---

¹⁶⁶ Dalban Rumıniyaya qarşı, 1999, § 50.

¹⁶⁷ Observer və Guardian Birləşmiş Krallığa qarşı, 1991, § 60.

¹⁶⁸ Thorgeir Thorgeirson İslandiyaya qarşı, 1992, § 65.

¹⁶⁹ Jerusalem Avstriyaya qarşı, 2001, § 43.

*Norveç məhkəmələri ərizəçinin işi (bax yuxarı: bənd 25 və 27) ilə bağlı hökm çıxaran zaman polis qəddarlığı ilə bağlı yanlış və saxta iddiaların qaldırılması ilə bağlı bəyanatlar üçün bəzi faktoloji əsaslar vardı.*¹⁷⁰

Flux və Samson Moldovaya qarşı, 2007 işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

*Məhkəmə hesab edir ki, "keçmiş Dövlət məmuru özünə qəsrlər tikir" və "səbiq G.C Tikinti Naziri başqalarının bədbəxtliyi üzərində varlanmağa qərar verib" cümlələri qəzetin G.C-nin tikinti fəaliyyətləri və onun qonşuları üzərindəki təsirləri haqqında rəyində olduğu kimi subyektiv fikri ifadə edir. Bundan başqa fikirlər həqiqətə uyğun olmadığı sübut edilməmiş faktlara əsaslanırdı, bəziləri isə məqalənin özündə qeyd edilmişdi (bax yuxarı: bənd 10) və bəzilərinə isə məhkəmə araşdırması zamanı istinad edilmişdi (bax yuxarı: bənd 14). Bu cür hallarda Məhkəmə hesab edir ki, qəzetin subyektiv fikirlərinin həqiqiliyini sübut etməsini gözləmək olmaz və bundan başqa onun fikirlərinin faktiki əsasları mövcuddur.*¹⁷¹

Eyni işdə Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulduğunu dəstəkləməklə, qəzetin peşəkarcasına hərəkət etdiyini qeyd etmişdir:

*Məhkəmə həmçinin məqalənin balanslaşdırılmış tonunu nəzərə alırdı. Bir tərəfin fikrini təqdim edərkən o həmçinin oxucunu digərin tərəfin hekayəsi ilə də tanış etmiş və ikinci ərizəçinin də həmçinin hüquqi öhdəlikləri pozmasını göstərən bəzi sənədlərə müraciət etmişdir (bax yuxarı: bənd 10). Bunları nəzərə alaraq, qəzetin vicdanı və onun məsul jurnalistikanın prinsiplərinə uyğun olaraq hərəkət etməsi Məhkəməni qane edir. [istinadlar buraxılıb]*¹⁷²

"Aquilina və başqaları Maltaya qarşı, 2011" məhkəmə işində ərizəçi hüquqsünasın məhkəməyə qarşı hörmətsizlikdən təqsirli hesab edildiyini irəli sürsə də, əslində o, təqsirli hesab edilməmişdir. 10-cu Maddənin pozulmasını aşkarlayarkən Avropa Məhkəməsi yerli məhkəmələrdəki icraatların qarışıq olduğunu və ərizəçinin iddiasının həqiqiliyini doğrulamağa çalışdığını bildirmiş və qeyd etmişdir:

*Məhkəmənin fikrincə, hadisənin bu cür gedişatı ən yaxşı jurnalistlik təcrübələri ilə uyğunlaşır. İndiki məhkəmə işinin vəziyyətində ikinci ərizəçinin hər hansı növbəti addımlar atmasını gözləmək məqbul olmazdı...*¹⁷³

Məhkəmə həmçinin ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat verənlərə bunu necə etmək istəmələri ilə bağlı qərar vermələrində azadlıq verməyə meyilli olduğunu göstərmişdir. Məsələn, Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 1999 işi suiti oву, o cümlədən qeyri-qanuni davranış ilə bağlı ciddi iddiaları ehtiva edən məqalələri əhatə edirdi. İddiaçıları qismən rəsmi lakin nəşr edilməmiş hesabatla, qismən isə digər mənbələrə

---

¹⁷⁰ Nilsen və Johnsen Norveçə qarşı, 1999, § 51.

¹⁷¹ Flux və Samson Moldovaya qarşı, 2007, § 24.

¹⁷² Flux və Samson Moldovaya qarşı, 2007, § 26.

¹⁷³ Aquilina və başqaları Maltaya qarşı, 2011, § 50.

güvənirdilər. İddiaçıların mühakiməsinin onların ifadə azadlığı hüququnun pozulması olduğuna qərar verərkən, Məhkəmə qeyd etmişdir:

Obyektiv və balanslaşdırılmış reportajın metodları sözügedən mühitdən asılı olaraq dəyişə bilər; jurnalistlərin hansı məlumat vermə üsullarından istifadə etməsi ilə bağlı şəxsi fikirlərini dəyişmək Məhkəmənin deyil, daha çox milli məhkəmələrin işidir. [istinadlar buraxılıb]¹⁷⁴

Həmin işdə Məhkəmə qərar vermişdi ki, qəzet Norveçdə gərgin müzakirə mövzusu olan suiti ovçuları əleyhinə, onların rəyini almamasına baxmayaraq ciddi iddialar qaldırmaq hüququna sahibdir.¹⁷⁵ Eynilə Krone Verlag GmbH & Co. KG Avstriyaya qarşı, 2002 işində Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçi əvvəlcə tənqid edilən şəxsin fikirlərini almamışdır, lakin o, bunu işdə həlledici hesab etməmişdir.

Digər məhkəmə işlərində Məhkəmə medianın rəsmi məlumatlara onların dəqiqliyini yoxlamadan güvənə biləcəyinə qərar vermişdir. Məsələn, Colombani Fransaya qarşı, 2002 işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

Məhkəmənin fikrinə görə mətbuat qanuni məsələlərlə bağlı ictimai müzakirələrə töhfə verərkən müstəqil araşdırma aparmadan rəsmi hesabatların məzmununa güvənmək hüququna sahib olmalıdır. Əks təqdirdə medianın mühüm ictimai nəzarətçi rolu pozula bilər. Məhkəmə Le Mondedinin OGD hesabatına onun məlumatlarının dəqiqliyini yoxlamadan güvənməsini məqbul hesab etmişdir. [istinadlar buraxılıb]¹⁷⁶

Məhkəmə həmçinin jurnalistlərin başqalarının nəşr etdiyi potensial böhtan iddiaları təkrarladıkları üçün məsuliyyət daşmadıqlarına qərar vermişdir. Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001 işində radio jurnalisti Lüksemburqdakı meşə təsərrüfatı idarəsinin səksən rəsmisindən yalnız birinin rüşvət almadığı iddiasının olduğu qəzet məqaləsindən sitat gətirmişdir. Məhkəmə qərar vermişdir ki, ərizəçinin mühakiməsi onun ifadə azadlığı hüququnun pozulmasıdır və qeyd etmişdir:

"Jurnalistin başqasının verdiyi bəyanatları yaymağa kömək etdiyi üçün cəzalandırılması mətbuatın ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələrə imkan yaratmasına ciddi şəkildə əngəl törədəcək və əsaslı səbəb olmadığı təqdirdə belə bir cəza verilməməlidir".¹⁷⁷

Məhkəmə həmçinin jurnalistin ictimaiyyəti qəzet müsahibəsindən sitat gətirməsi ilə bağlı xəbərdar etməklə özünü rəsmi şəkildə iddiadan ayırmalı olduğu fikrini rədd etdi:

Jurnalistlərin özlərini başqalarını təhqir edə və ya təhrik edə biləcək və ya onların nüfuzuna zərər gətirəcək sitatlardan sistematik və rəsmi şəkildə

---

¹⁷⁴ Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 1999, § 63.

¹⁷⁵ Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 1999.

¹⁷⁶ Colombani Fransaya qarşı, 2002, § 65.

¹⁷⁷ Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, § 62.

ayırmaları üçün ümumi tələb mətbuatın cari hadisələr, fikirlər və ideyalarla bağlı məlumatlar təmin etmək rolu ilə uyğun gəlmir.¹⁷⁸

Məhkəmə həmçinin hətta çox kobud ifadələrin tənqidi 10-cu Maddə ilə qorunan hədlərdən uzaqlaşdırmadığını təsdiqləyir. Buna baxmayaraq Məhkəmə qərar vermişdir:

10-cu Maddə yalnız ifadə edilən ideya və məlumatların mahiyyətini deyil, eyni zamanda onların çatdırılma formasını da qoruyur. Jurnalist azadlığı həmçinin şişirtmə və ya təxribatın da müəyyən həddə mümkünliyünü əhatə edir. [istinadlar buraxılıb]¹⁷⁹

Media hər hansı mesajı çatdırmaq üçün mübaliğə, satira və bədiilikdən istifadə etməkdə azaddır. ¹⁸⁰Oberschlick Avstriyaya qarşı (№ 2) 1997, işində Məhkəmə siyasətçinin təxribatçı bəyanatına cavab olaraq ərizəçinin onu idiot adlandırmasını qanuni hesab etdi:

Məhkəmənin fikrincə ərizəçinin məqaləsi və xüsusən, "Trotte" [axmaq] sözü polemik ola bilər, lakin onlar əsassız şəxsi hücum təşkil etmirlər, çünki müəllif onlarla Cənab Hayderin provokativ nitqindən irəli gələn anlaşıqlı izahat vermişdir.¹⁸¹

Eynilə, Lopes Gomes da Silva Portuqaliyaya qarşı, 2000, işində Məhkəmə qeyd etmişdir:

Cənab Resendeyenin ifadə etdiyi və mübahisəli məqalədə kəskin, provokativ və ən azı polemik şəkildə əks olunmuşdur. İddiaçının məqaləsinin Cənab Resendeyenin üslubundan təsirləndiyinə qərar verilməsi əsassız deyildi.¹⁸²

İfadənin formasının seçilməsi mediadan asılıdır. Məsələn, Məhkəmə tənqidin satirik karikatura şəklində dilə gətirilməsini qanuni hesab etmişdir. ¹⁸³Bodrožić və Vujin Serbiyaya qarşı, 2009, işində Məhkəmə məqalənin xaraktercə yumoristik olması faktını nəzərə almışdı:

İkinci ərizəçinin mətni bütünlükdə məzmunca yumoristik olmaqla və qəzetin "Əyləncə" sütununda dərc edilməklə Məhkəmənin fikrincə, istehzalı şəkildə S.K.-nin ləyaqətinin təhqir edilməsinə yönəlmiş birbaşa bəyanatdan çox zaraflat kimi başa düşülməlidir.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ Thoma Lüksemburqa qarşı, 2001, § 64.

¹⁷⁹ Dichand və başqaları Avstriyaya qarşı, 2002, § 41

¹⁸⁰ Baxın: Karataş Türkiyəyə qarşı, 1999, §§ 50-54.

¹⁸¹ Oberschlick Avstriyaya qarşı (No. 2), 1997, § 33.

¹⁸² Lopes Gomes da Silva Portuqaliyaya qarşı, 2000, § 35.

¹⁸³ Nümunə üçün baxın: Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 1999, § 63 və Bergens Tidende və başqaları Norveçə qarşı, 2000, § 57.

¹⁸⁴ Bodrožić və Vujin Serbiyaya qarşı, 2009, § 33.

Məhkəmə həmçinin əlbəttə ki, bir çox işlərdə əsaslı faktlara istinad edilmədən verilmiş diffamasiya bəyanatlarının və onların nəticəsində yerli hakimiyyət orqanları tərəfindən tətbiq edilən sanksiyalara bəraət qazandırıldığına qərar vermişdir.¹⁸⁵

İmtiyazlar

Məhkəmə azad nitqin qanunverici məclislərin və ya parlamentlərin daxilində qorunmasının vacibliyini qəbul etmişdir və bu cür imtiyazların məqsədinin

*bu üzvlərin əhəmiyyətli müzakirələrdə iştirak etməsinə və ictimai maraq doğuran məsələlərdə müşahidələrini məhdudlaşdırmaq məcburiyyətində olmadan və ya məhkəmə yaxud digər bu cür səlahiyyətli orqanların qarşısında cavab vermək təhlükəsi üzündən fikirlərini dəyişdirmədən seçicilərini təmsil etməsinə imkan vermək olduğunu qeyd etmişdir.*¹⁸⁶

Çünki parlament müzakirələri müasir demokratiyaların mahiyyətidir, parlamentdə edilmiş çıxışlar haqlı olaraq mütləq toxunulmazlığı cəlb edə bilər. Jerusalem Avstriyaya qarşı, 2001 işində problem siyasətçinin yalnız məhdud toxunulmazlıqdan istifadə etdiyi forumda verdiyi bəyanatlar idi. Pozulmanı aşkarlayarkən Məhkəmə seçilmiş nümayəndənin söz azadlığının əhəmiyyətini vurğulamış və ərizəçi bəyanatlarını başqa forumda versəydi, onların mütləq toxunulmazlığa sahib olacağını qeyd etmişdir.

Nikula Finlandiyaya qarşı, 2002 işində Məhkəmə məhkəmə icraatlarının gedişatında verilmiş bəyanatların eyni yüksək dərəcəli qorumadan istifadə etməli olduğuna qərar vermişdir və qeyd etmişdir:

*Buna görə də yalnız müstəsna işlərdə müdafiəçinin söz azadlığının məhdudlaşdırılması - hətta yumşaq cinayət cəzası vasitəsilə - demokratik cəmiyyətdə zəruri olaraq qəbul edilə bilər.*¹⁸⁷

Məhkəmədə hüquqşünasların verdiyi bəyanatlar xüsusilə, mühafizə edilməlidir, çünki hüquqşünaslar "ictimaiyyət və məhkəmələr arasında vasitəçi" kimi mühüm rol oynayır və onlar müştərilərini bacarıqları ən yaxşı şəkildə müdafiə etməkdə azad olmalıdırlar:

*Cinayət prosesinin digər tərəfinin vəkil tərəfindən tənqid edilməsi ilə bağlı əks təsir təhlükəsini - dövlət ittihamçısı bunu şübhəsiz olaraq nəzərə almalıdır - müdafiəçinin öz müştərilərinin maraqlarını qorumaq vəzifəsi ilə tənzimləmək çətinidir. Beləliklə, məhkəmə kollegiyası tərəfindən nəzarətinin mövcudluğu şərti ilə, hətta yüngül cinayət sanksiyasının və ya zərərə yaxud çəkilmiş xərclərə görə kompensasiya ödəmək öhdəliyinin "mənfi təsiri" olmadan müdafiə arqumentinin aktuallığını və məqsədəuyğunluğunu qiymətləndirmək ilk növbədə müdafiəçinin özünün vəzifəsi olmalıdır.*¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ Son nümunələrlə bağlı baxın: Gaşior Polşaya qarşı, 2012 və Palomo Sánchez və başqaları İspaniyaya qarşı, 2011.

¹⁸⁶ A. Birləşmiş Krallığa qarşı, 2002, § 75.

¹⁸⁷ Nikula Finlandiyaya qarşı, 2002, § 55.

¹⁸⁸ Nikula Finlandiyaya qarşı, 2002, § 54.

Juppala Finlandiyaya qarşı, 2008 işində ərizəçi uşaq zorakılığı ilə bağlı şübhələrini həkimə bildirmişdir, bu da sonda onun diffamasiyada günahlandırılmasına səbəb olmuşdur. Məhkəmə tərəddüdsüz şəkildə bu cür çıxışın qorunmasının lehinə qərar verdi, çünki o, vicdanla edilmişdi:

Müvafiq hesabat prosedurları kontekstində vicdanlı şəkildə uşaq zorakılığı ilə bağlı şübhələri səsləndirmək imkanı istənilən şəxs üçün cinayət ittihamının və ya zərərə yaxud çəkilmiş xərclərə görə kompensasiya ödəmək öhdəliyinin "mənfi təsiri" olmadan əlçatan olmalıdır.¹⁸⁹

Rəqəmsal

Avropa Məhkəməsi rəqəmsal dövrdə diffamasiya məsələlərinin öyrənilməsi üçün böyük imkanlara sahib olmamışdır, lakin bu cür məhkəmə işlərinin sayının getdikcə artmasını gözləmək olar. Məhkəməyə nəşrin qəzetin İnternet versiyası ilə bağlı diffamasiya məqsədi ilə nə vaxt həyata keçirildiyini öyrənməsi üçün müraciət edilən Times Newspapers Ltd (№ 1 və 2) Birləşmiş Krallığa qarşı, 2009 işi istisna idi. Britaniya məhkəmələri aksiyaların yeni səbəbinin hər dəfə İnternet versiyasına giriş əldə edilən zaman baş verməsinə qərar vermişdir, bu da məhkəmə işində ərizəçinin əsas müdafiəsini məğlub etmişdir. Britaniya məhkəmələri qeyd etmişdir ki, İnternetdə arxivləşdirilmiş materiala onun böhtan xarakterli olmasını müəyyən etmək məqsədilə bildirişin əlavə edilməsi heç bir məsuliyyəti azaltmır.

Məhkəmə arxiv materiallarının qorunub saxlanması və məlumatlara çıxışın genişləndirilməsi baxımından İnternet nəşrinin əhəmiyyətini qəbul edib. Lakin, mübahisəli mülahizələr də mövcud idi:

Dövlətlərə rəqib hüquqlar arasında kompromis əldə etmək üçün verilən diskresion səlahiyyət aktual problemlərlə bağlı məlumat verən xəbərlərdən çox keçmiş hadisələrin xəbər arxivləri ilə əlaqəli olan hallarda genişdir. Xüsusilə, mətbuatın nəşr edilmiş davamsız məlumatlardan daha çox tarixi məlumatların dəqiqliyini təmin etməklə məsul jurnalistikanın prinsiplərinə müvafiq olaraq hərəkət etmək öhdəliyi materialın dərci təxirəsalınmaz səciyyəli olmadıqda daha sərtidir.¹⁹⁰

Məhkəmə həmçinin qərar vermişdi ki, İnternet versiyalarına bildirişin əlavə edilməsi həddindən artıq çətin deyildi. Son olaraq Məhkəmə verilmiş konkret işin faktlarının üzərindəki iddia edilmiş sonsuz məsuliyyət problemini rədd etsə də, onu başqa bir hadisə üçün qoruyub saxlamışdır:

Eyni zamanda birinci iddia ilə bağlı məhkəmə icraatı davam edərkən, ikinci iddia qaldırılmışdı. İddiaçıya İnternet nəşri baxımından vaxt aşımına görə böhtanla bağlı cinayət prosesində müdafiəsinə imkan verilməməsinə dair heç bir əlamət yox idi. Bu şəraitdə böhtana görə fasiləsiz məsuliyyət ilə əlaqəli

---

¹⁸⁹ Juppala Finlandiyaya qarşı, 2008, § 43.

¹⁹⁰ Times Newspapers Ltd (№ 1 və 2) Birləşmiş Krallığa qarşı, 2009, § 45.

problemlər yaranmur. Məhkəmə qeyd edir ki, zərərçəkmiş ərizəçiyə nüfuz hüququnu müdafiə etmək üçün real imkan verilməlidir, lakin mühüm zaman kəsiyindən sonra qəzet əleyhinə başlatılmış böhtan cinayəti ilə bağlı işlər müstəsna halların yoxluğu zamanı 10-cu Maddə çərçivəsində mətbuat azadlığına qeyri-mütənasib müdaxiləyə rəvac verir.¹⁹¹

Digərlərinin hüquqları: şəxsi həyatın toxunulmazlığı

İndiyə qədər sadalanan digər maraqlardan fərqli olaraq şəxsi həyatın toxunulmazlığı Avropa Konvensiyasının 8-ci Maddəsində insan hüququ kimi birbaşa qoruma əldə edir: "Hər kəs şəxsi və ailə həyatına, mənzil və yazışma sirlirinə hörmət edilməsi hüququna sahibdir". Bu hüququn üzərindəki məhdudiyətlər ifadə azadlığının üzərindəki məhdudiyətlərlə eyni sətirli nəzərdə tutur.

Buna baxmayaraq, məhkəmənin qarşısına əsas etibarilə şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququna əsaslanan, ifadə azadlığına müdaxilə hallarına aid çox az iş çıxarılmışdır. Bunun səbəblərindən biri şəxsi həyatla bağlı işlərin çoxuna aydın şəkildə şəxsi həyatla sıx əlaqəsi olan təhqir və ya diffamasiya işi kimi baxılmasıdır. Tammer Estoniyaya qarşı, 2001 məhkəmə işi bunun yaxşı nümunəsidir. Həmin işdə ərizəçi fərdin davranışını təsvir etmək üçün çox tənqidi terminlərdən istifadə etmişdir və Məhkəmə bunun onun şəxsi həyatının əhatə dairəsinə daxil olduğunu hesab etmişdir. Məhkəmə bəyanatların ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı olmadığını və beləliklə, ərizəçinin təhqirdə ittiham edilməsinin onun ifadə azadlığı hüququnun pozmadığını aşkarlayarkən həmin faktı nəzərə almışdı.

Şəxsi həyatın toxunulmazlığının qorunması üçün söz azadlığına məhdudiyətlərin tətbiq edilməsi ilə bağlı Məhkəmə təcrübəsinin mərkəzi mövzusu mübahisəli bəyanatların (qanuni) ictimai maraq doğuran məsələyə toxunub-toxunmamasıdır. Beləliklə, Tammer işi sabiq Fransa Prezidenti Mitteranın sağlamlığı haqqında təfərrüatların onun keçmiş həkimi tərəfindən dərc edilməsini əhatə edən Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004-cü il işindəki hökm ilə ziddiyyət təşkil edə bilər. Məhdudiyətin qanuni məqsəd güddüyünə qərar verərkən Məhkəmə qeyd etmişdi ki, o, "mərhum Prezidentin şərafətini, nüfuzunu və şəxsi həyatını qorumağa və milli məhkəmələrin 'başqalarının hüquqlarının' onun vəfatı ilə bağlı ailəsinə keçməsinin istənilən halda əsassız və ya ixtiyari olmamasını qiymətləndirməyə" yönəlmişdi.¹⁹²

Məhkəmə qərar vermişdir ki, informasiyanın yayılması əleyhinə müvəqqəti qadağanın tətbiq edilməsi qanunidir, çünki buna onun ölümündən cəmi on gün sonra - nəşrin "Prezidentin son zamanlardakı və acılı ölümünün onun varislərinin kədərini daha da artırma biləcəyi" bir vaxtda qərar verilmişdi.¹⁹³ Lakin daha sonra verilən daimi qadağa proporsional deyildi. Bir tərəfdən bu məlumatın nəşri ilə üzləşməyin doğurduğu ağrının onun ölümündən doqquz ay yarım sonra azalmasını gözləmək olardı. Digər tərəfdən:

---

¹⁹¹ Times Newspapers Ltd (№ 1 və 2) Birləşmiş Krallığa qarşı, 2009, § 48.

¹⁹² Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004, § 34.

¹⁹³ Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004, § 47.

Bundan əlavə nə qədər vaxt keçsə də, Prezident Motterranın iki illik hakimiyyətinin müzakirəsindəki ictimai maraq da bir o qədər Prezidentin tibbi məxfilik ilə bağlı hüquqlarının qorunması tələbəni üstələyir.¹⁹⁴

Almaniyadan daxil olmuş Monako kral ailəsinə aid iki məhkəmə işi Von Hannover Almaniya qarşı, 2004 və Von Hannover Almaniya qarşı (№ 2), 2012, ifadə azadlığı və şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququ arasında münaqişə yaranan zaman nəzərə alınmalı olan əsas balanslaşdırma meyarını ətraflı şəkildə müəyyən etmişdir. Birinci iş Monako Şahzadəsi Karolinanın at belində, xizək tətildə və özəl çimərlikdəki gəzintisini əks etdirən bir sıra şəkilləri əhatə edirdi. Şəkillər Almaniyanın müxtəlif jurnallarında dərc edilmişdi.

Alman məhkəmələri, əsasən şəkillərin nəşrini dəstəkləmişdi (şahzadənin şəxsi həyatına hörmətin gözlənilməli olduğu yerlərdə çəkilmiş və onun uşaqlarının bəzi şəkillər istisna olmaqla). Avropa Məhkəməsi bir tərəfdən şəkillərin yayılmasının ərizəçinin şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnun pozulması olduğuna qərar vermişdir. Məhkəmə bir daha ifadə azadlığının əhəmiyyətini vurğulamış və qeyd etmişdir:

Şəxsi həyatın mühafizəsini ifadə azadlığı əleyhinə balanslaşdırmalı olduğu işlərdə Məhkəmə hər zaman mətbuatda yayılmış şəkillərin və ya məqalələrin ümumi marağın müzakirəsinə verdiyi töhfəni vurğulamışdır.¹⁹⁵

Məhkəmə şəkillərin ifadə azadlığının qorunan forması olduğunu qəbul etmişdir. Eerikäinen və başqaları Finlandiyaya qarşı, 2009-cu il işində Məhkəmə qeyd etmişdir.

Məhkəmənin fikrincə şəklin dərc edilməsi ümumilikdə şəxsi həyata hörmət hüququna müdaxilənin şəxsin adının bildirilməsi ilə müqayisədə daha əsaslı forması hesab edilməlidir.¹⁹⁶

Honnover işində ictimai marağın müzakirəsini və şəxsi həyatın toxunulmazlığının qorunmasını fərqləndirərkən Məhkəmə müəyyən etdi:

Məhkəmə hesab edir ki, demokratik cəmiyyətdə siyasətçilərin öz funksiyalarının istifadəsi ilə bağlı müzakirə yaratmaq imkanı olan reportaj faktları - hətta mübahisəli olanlar və bu işdə olduğu kimi öz rəsmi funksiyalarından istifadə etməyən fərdin şəxsi həyatı ilə bağlı reportaj detalları arasında fundamental fərq qoyulmalıdır.¹⁹⁷

Yerli məhkəmələr Şahzadə Karolinanın müasir cəmiyyətin "ən yaxşı" xadimi olduğuna və buna görə də o, ictimaiyyətin gözündən uzaq olana qədər məxfilik hüququna sahib deyil. Avropa Məhkəməsi bu standartın rəsmi funksiyalarını icra edən siyasətçilər üçün

---

¹⁹⁴ Éditions Plon Fransaya qarşı, 2004, § 53.

¹⁹⁵ Von Hannover Almaniya qarşı, 2004, § 60.

¹⁹⁶ Eerikäinen və başqaları Finlandiyaya qarşı, 2009, § 70. Həmçinin baxın: Verlagsgruppe News GmbH Avstriyaya qarşı, 2006, və Österreichischer Rundfunk Avstriyaya qarşı, 2006.

¹⁹⁷ Von Hannover Almaniya qarşı, 2004, § 63.

münasib olmasına baxmayaraq, bu işdə yol verilən olmadığına qərar vermişdir. İddiaçı ilə bağlı Məhkəmənin qeyd etdiyi kimi "ümumi ictimaiyyətin və mətbuatın marağı yalnız onun hakimiyyətdə olan ailənin üzvü olmasına əsaslanır, özü isə heç bir rəsmi funksiyadan istifadə etmir".¹⁹⁸

Vəziyyət ikinci məhkəmə işində də əsasən eyni idi, lakin sözügedən şəkillərin daha çox hakimiyyətdə olan Monako Şahzadəsi Şahzadə Rainerin xəstəliyinə və ailəsinin bu xəstəlik zamanı onun qayğısına necə qalması məsələsinə yönəlməsi istisna haldır. Məhkəmə ilkin məqsədi də daxil olmaqla şəxsi həyatın toxunulmazlığı ilə bağlı əsas prinsiplərinin əksəriyyətini bir daha təsdiqləmişdir.

Şəxsi həyatın toxunulmazlığı anlayışı şəxsin adı, şəkli və ya fiziki və mənəvi toxunulmazlıq kimi şəxsi kimliklə bağlı aspektləri əhatə edəcək qədər genişdir; Konvensiyanın 8-ci Maddəsi ilə verilən təminat ilk növbədə hər bir fərdin digər insanlarla münasibətində kənar müdaxilə olmadan şəxsiyyətinin inkişaf etdirilməsini təmin etməlidir. Hətta ictimai kontekstdə şəxsin başqaları ilə qarşılıqlı ünsiyyət zonası var ki, bu da şəxsi həyatın toxunulmazlığının əhatə dairəsinə daxil ola bilər. Şəklin yayımlanması şəxsin hətta ictimai xadim olduğu hallarda onun şəxsi həyatına müdaxilə edə bilər. [İstinadlar buraxılıb]¹⁹⁹

Məhkəmə, həmçinin, ifadə azadlığı və şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüquqları arasındakı mümkün iyerarxiya, işlərin Məhkəmənin qarşısına gətirilə biləcəyi müxtəlif yollar, onların diskresion səlahiyyətinə necə təsir edə biləcəyi və bu hüquqların hər biri üçün müvafiq qoruma məsələsinə müraciət etmiş və bəyan etmişdir:

Sözü gedən məhkəmə işi kimi şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququnun ifadə azadlığı hüququ ilə balanslaşdırılmasını tələb edən işlərdə Məhkəmə hesab edir ki, müraciətin nəticəsi nəzəriyyədə onun Məhkəməyə Konvensiyanın 8-ci Maddəsinə əsasən məqalənin obyektinə olan şəxs tərəfindən və ya 10-cu Maddəyə əsasən nəşir tərəfindən verilməsindən asılı olaraq fərqlənməməlidir. Əslində prinsip etibarilə bu hüquqlar bərabər hörmətə layiqdir. Müvafiq olaraq nəzəri baxımdan diskresion səlahiyyət hər iki işdə eyni olmalıdır. [İstinadlar buraxılıb]²⁰⁰

Məhkəmə ifadə azadlığının və şəxsi həyatın toxunulmazlığının qorunmasının balanslaşdırılmasında nəzərə alınmalı olan bir sıra prinsipləri işləyib hazırlamışdır. Bunlardan birincisi nəşrin ictimai maraq doğuran məsələyə nə dərəcədə töhfə verməsidir. Bu mühüm məsələ ilə bağlı Məhkəmə qeyd etmişdir:

İlkin əsas meyar mətbuatdakı şəkil və ya məqalələrin ümumi marağın müzakirəsi üçün verdiyi töhfədir (bax: yuxarıda göstərilən Von Hannover, § 60; Leempoel & S.A. ED. yuxarıda göstərilən Ciné Revue, yuxarıda

---

¹⁹⁸ Von Hannover Almaniyaya qarşı, 2004, § 72.

¹⁹⁹ Von Hannover Almaniyaya qarşı (No. 2), 2012, § 95.

²⁰⁰ Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2), 2012, § 106.

göstərilən, § 68; və Standard Verlags GmbH, § 46). Ümumi marağın predmetini nəyin təşkil etməsi məhkəmə işinin hallarından asılı olacaq. Bununla belə Məhkəmə onun bu cür marağın mövcudluğunu yalnız nəşrin siyasi məsələləri və ya cinayətləri əhatə etdiyi hallarda deyil (yuxarıda qeyd edilən White § 29; Egeland və Hanseid Norveçə qarşı, № 34438/04, § 58, 16 Aprel 2009; və Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue, yuxarıda qeyd edilən, § 72), həmçinin idman məsələlərini və ya sənətçiləri əhatə edən hallarda (Nikowitz və Verlagsgruppe News GmbH Avstriyaya qarşı, № 5266/03, § 25, 22 Fevral 2007; Colaço Mestre və SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. Portuqaliyaya qarşı, № 11182/03 və 11319/03, § 28, 26 Aprel 2007; və Sapan Türkiyəyə qarşı, № 44102/04, § 34, 8 İyun 2010 baxın) tanıdığını qeyd etməyin faydalı olacağını hesab edir. Lakin Respublikanın prezidentinin şayiələrə səbəb olan ailə çətinlikləri və ya məşhur müğənninin maliyyə problemləri ümumi maraq doğuran məsələlər hesab edilmir (bax: yuxarıda göstərilən Standard Verlags GmbH, § 52 və yuxarıda göstərilən Hachette Filipacchi Associés (ICI PARIS), § 43). [istinadlar saxlanılıb]²⁰¹

Məhkəmə tərəfindən istinad edilən, daha çox birinci, ictimai maraq meyarının dəqiqləşdirilməsinə xidmət edən digər amillərə aşağıdakı daxildir:

- çətdirilan məlumatın aid olduğu şəxsin məşhurluq dərəcəsi və xəbərin mövzusu (§ 110);
- sözügedən şəxslərin əvvəlki davranışı (§ 111);
- nəşrin məzmunu, forması və nəticələri (§ 112); və
- şəkillərin çəkildiyi şərait (§ 113).

Sətirlər arasını oxuyarkən Məhkəmənin ifadələrə ictimai maraq doğuran məsələ ilə bağlı müzakirəyə çox kiçik töhfə verən şəkillər forması daxil olmaqla geniş imkan verməyə hazır olduğu göründü. Birinci işdə bu cür elementin olmaması faktı (bunun ən yaxşı örnəyi yəqin ki, Şahzadə Karolinanın çimərlikdəki şəklidir) Məhkəmənin şəxsi həyatın toxunulmazlığı iddiasını dəstəkləməsinə səbəb oldu. İkinci işdə isə əksinə Məhkəmə "həmin vaxt Monako Knyazlığının Şahzadəsi III Rainierə təsir edən xəstəlik və həmin xəstəlik zamanı onun ailə üzvlərinin davranışı haqqında məqalələrin" ictimai maraq kəsb etdiyini müəyyən etdi.²⁰²

Bənzər meyar Böyük Palatanın Hannover № 2 ilə eyni gündə qərar verdiyi Axel Springer AG Almaniyaya qarşı, 2012-ci il işində müəyyən edilmişdi. Axel işi məşhur aktyorun eyni cinayətə görə əvvəl də mühakimə edilməsinin ardınca, üzərində narkotik maddə tapıldığı üçün həbs edilməsi barədə məlumat verən qəzeti əhatə edirdi. Məhkəmənin ifadə azadlığının və şəxsi həyatın toxunulmazlığının balanslaşdırılması ilə bağlı qeyd etdiyi prinsiplər aşağıdakı kimidir:

- ümumi maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə imkan yaratmaq (§ 90);
- şəxs nə dərəcədə tanınır və xəbərin mövzusu (§ 91);
- sözügedən şəxslərin əvvəlki davranışı (§ 92);

---

²⁰¹ Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2), 2012, § 109.

²⁰² Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2), 2012, § 117.

- məlumatların əldə edilməsi metodu və onların həqiqiliyi (§ 93);
- nəşrin məzmunu., forması və nəticələri (§ 94); və
- sanksiyaların ağırlığı (§ 95).

Məhkəmə ictimaiyyətin cinayət araşdırması ilə bağlı məlumatlandırılmaqda marağını qəbul edir:

İctimaiyyətin təqsirsizlik prezumpsiyasına ciddi şəkildə əməl etməsinə baxmayaraq prinsipcə cinayət işləri ilə bağlı məlumatlanmaqda - özlərini məlumatlandırma bilməkdə - marağı var. Bu maraq tədricən məhkəmə araşdırmalarının gedişində - bəzən həbs müddətində - müxtəlif amillərə, məsələn şəxsin hansı səviyyədə tanınmasına, məhkəmə işinin hallarına və məhkəmə icraatı zamanı yaranan hər hansı irəliləyişə müvafiq olaraq dəyişəcək. [istinadlar buraxılıb]²⁰³

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, aktyor mühüm ictimai xadim idi, əks halda qəzet məlumatı dərc etməzdi və "o fəal şəkildə diqqət mərkəzində olmağa can atmışdır, beləliklə, cəmiyyətin onu nə dərəcədə tanımasını nəzərə alaraq, buna görə də onun şəxsi həyatının toxunulmazlığının effektiv surətdə qorunacağı ilə bağlı "qanuni gözləntisi" məhdudlaşmışdı.²⁰⁴ Digər mülahizələr ondan ibarət idi ki, informasiya vəzifəli şəxslər tərəfindən verilmişdi və bu da onu digər kütləvi informasiya vasitələri üçün əlçatan edirdi, ictimaiyyətin diqqətini cəlb etmək üçün nəzərdə tutulmuş məqalələrin əsasən faktoloji olması və sanksiyaların mülayim olmasına baxmayaraq ərizəçi qəzetə mənfi təsir göstərə bilərdi. Bununla belə Məhkəmə qəzetin aktyorun şəxsi həyatına müdaxilə etdiyi üçün qəzetə tətbiq olunan sanksiyanın ifadə azadlığı hüququnu pozması barədə qərar vermişdir.

Məşhur modelin narkomaniyadan müalicəsi ilə bağlı məlumat verən qəzeti əhatə edən MGN Limited Birləşmiş Krallığa qarşı, 2011, işində əks qərar çıxardarkən, Məhkəmə modelin özünün bu məsələni ictimaiyyətdə müzakirə etdiyini nəzərə almaqla bunun məhdud ictimai maraq doğurduğunu qəbul etmişdir, lakin qeyd etmişdir ki:

Şəkillərin və məqalələrin yeganə məqsədi konkret oxucu auditoriyasının ictimai xadimin şəxsi həyatı ilə bağlı marağını ödəmək olan dərcinin şəxsin ictimaiyyət tərəfindən tanınmasına baxmayaraq ümumi maraqla bağlı hər hansı müzakirəyə töhfə verdiyini hesab etmək olmaz... Sarı mətbuatda dərc edilmiş şəkillər adətən şəxsin həyatına güclü müdaxiləyə səbəb olan davamlı izləmə və ya hətta təqib şəraitində çəkilir.²⁰⁵

Məhkəmə Britaniya məhkəmələrinin ərizəçi qəzetin şəxsi həyatın toxunulmazlığının pozulmasına görə məsul olduğunu hesab etməklə onun ifadə azadlığı hüququnun pozulmamasını aşkarlayarkən məlumatın uzaqməsafəli linzadan istifadə edərək gizli

---

²⁰³ Axel Springer AG Almaniyaya qarşı, 2012, § 96. Həmçinin baxın: Verlagsgruppe News GmbH Avstriyaya qarşı, 2006, və Österreichischer Rundfunk Avstriyaya qarşı, 2006.

²⁰⁴ Axel Springer AG Almaniyaya qarşı, 2012, § 101.

²⁰⁵ MGN Limited Birləşmiş Krallığa qarşı, 2011, § 143.

şəkildə əldə edildiyini, bunun modelin müalicə proqramına zərər verdiyini və qəzetin əsas hekayəni təqdim etməsi üçün fotoların tələb olunmadığını qeyd etmişdi.

Son vaxtların işi olan Mosley Birləşmiş Krallığa qarşı, 2011-ci il işində Məhkəmə medianın planlaşdırılan nəşrin şəxsi həyatına təsir edə biləcəyi şəxslərə əvvəlcədən bildiriş təqdim etməsi tələbini qəbul edilməz iddia kimi rədd etmiş və qeyd etmişdir:

İlkin bildirişin təqdim edilməsi tələbi risklərinin səbəb olduğu mənfi təsirləri, hər hansı ilkin bildirişin təqdim edilməsinin səmərəliliyi ilə bağlı əhəmiyyətləri şübhələri və bu sahədəki geniş diskresion səlahiyyəti nəzərə alaraq, Məhkəmə 8-ci Maddənin hüquqi baxımdan məcburi olan ilkin bildiriş tələb etmədiyini düşünür.²⁰⁶

Digərlərinin hüquqları: nifrətə çağırış

İrqi nitqlə bağlı sanksiyaları əhatə edən bir sıra işlərdə Avropa Məhkəməsi ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlamaqdan imtina etmişdir. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi bu kimi işlərdə əsaslandırmanın bir xəttini sözügedən nitqin Konvensiya ilə qorunan hüquqların pozulmasına yönəlmiş əməllər haqqında 17-ci Maddənin əhatə dairəsinə daxil olduğu üçün 10-cu Maddə ilə qorunmaması təşkil edir. Digər işlərdə Məhkəmə davranışın 17-ci Maddənin tətbiq edilməsini təmin edəcək qədər sərt olduğunu hesab etməmişdi, lakin əvəzində məhdudiyyətin 10(2)-ci Maddəyə əsasən icazə verilən olduğunu aşkarlamışdır. Digər işlərdə Məhkəmə bu məhdudiyyətlərin ifadə azadlığı hüququnun pozduğunu müəyyən etmişdir.

Balsytė-Lideikienė Litvaya qarşı, 2008, məhkəmə işi cərimə və Avropa Məhkəməsinin "ağressiv millətçilik və etnosentrizm" ifadə edən material və "Polyaklar və Yəhudilərə qarşı nifrətə təhrik edən" material kimi təsvir etdiyi Litva təqviminin tirajının müsadirəsini əhatə edirdi. Avropa Məhkəməsi məhdudiyyətin Litvada yaşayan etnik azlıqların hüququnu müdafiə etməyə yönəldiyinə və təqvimin "mülki cəmiyyətin birləşməsinə əngəl törətdiyinə və milli nifrəti təşviq etdiyinə" qərar vermişdi.²⁰⁷ Məhkəmə nitqin xaraktercə siyasi olduğunu və hökumətin nitqi məhdudlaşdırmaq üçün cinayət tədbirlərinə müraciət edən zaman təmkin nümayiş etdirməli olduğunu qəbul edir. Məhkəmə müsadirəni olduqca sərt, cərimənin isə daha mülayim tədbir hesab etmişdir. Ümumiyyətlə Məhkəmə toqquşan maraqların əhəmiyyətini nəzərə alaraq məhdudiyyətin qanuni olmasını qəbul etmişdir.

Willem Fransaya qarşı, 2009, işində Məhkəmənin nifrətə çağırışa görə milli səviyyədə ittiham hökmünün 10-cu Maddəni pozmadığına qərar vermişdir. Həmin işdə Fransa şəhərinin meri İsrail hökumətinin Fələstinlilərə qarşı yönəlmiş siyasətlərinə etiraz etmək üçün bələdiyyədə İsrail məhsullarını boykot edəcəyini elan etmişdi. Avropa Məhkəməsi ərizəçinin qorunan siyasi bəyanatları (məsələn, İsrail Baş Nazirinə qarşı) və ərizəçinin İsrail təchizatçılara qarşı milli zəmində ayrı-seçkiliyə təhrikdən ibarət boykotla bağlı bəyanatlarını fərqləndirmişdi. Məhkəmə həmçinin ərizəçinin mer kimi xüsusi

---

²⁰⁶ Mosley Birləşmiş Krallığa qarşı, 2011, § 132.

²⁰⁷ Balsytė-Lideikienė Litvaya qarşı, 2008, § 80.

öhdəliklərini və onun şəhərin büdcəsi ilə bağlı olaraq ayrı-seçkiliyə cəlb olunmamasının zəruriliyini qeyd etmişdi.

Vejdeland İsveçrəyə qarşı, 2012, məhkəmə işinin mövzusu ərizəçiyə qarşı məktəbin yanında homoseksuallara qarşı sərt hücum ehtiva edən buklet paylaması ilə bağlı, şərti cəza və kiçik cərimə ilə nəticələnən ittiham idi. Məhkəmə bəyanatların zəruri şəkildə "şəxslərə mənfur əməllər törətməyi tövsiyə" etmədiyini, lakin bunun müvafiq standart olmadığını qəbul etmişdir:

Məhkəmə nifrətin qızışdırılmasının mütləq şəkildə zorakılığa və ya digər cinayət əməllərinə səbəb olmadığını təkrar qeyd edir. Təhqir, istehza və ya əhalinin müəyyən qruplarına böhtan atmaq yolu ilə şəxslərə hücumların edilməsi kifayət edə bilər.²⁰⁸

Məhkəmə, həmçinin, bukletlərin tez təsirlənən və həssas yaşda olan tələbələrə yönəldiyini və onların ərizəçinin çıxış hüququnun olmadığı qıfıllı şkaflara qoyulduğunu qeyd etmişdi. Son olaraq tətbiq edilən yüngül cəzaları nəzərə alaraq Məhkəmə 10-cu Maddənin pozulmadığına qərar verdi.

Başqa işlərdə Məhkəmə irqçi çıxışlara görə ittiham hökmlərinin ifadə azadlığı hüququnu pozduğuna qərar vermişdir. Türkiyə ilə bağlı bir sıra işlərdə ərizəçilər nifrətin qızışdırılmasına görə Türkiyə qanunvericiliyinə əsasən mühakimə edilmişdir, halbuki onların bəyanatlarının çox azını nifrət hissi oyadan bəyanat hesab etmək olar (bəziləri isə Kürd mədəniyyəti ilə qürur hissini ifadə edir). Bunun yaxşı nümunəsi ərizəçinin Kürdlərin özlərini müdafiə etmələri üçün qonşuluq komitələri qurmasına çağıran bukletlərin yayılması üçün nifrət çağırışlarında ittiham edildiyi Incal Türkiyəyə qarşı, 1998-ci il məhkəmə işidir. Incal da daxil olmaqla bu işlərin çoxunda Məhkəmə nəzərdə tutulan qanuni məqsədin iğtişaşın (başqalarının hüquqlarını deyil) qarşısının alınması olduğuna qərar vermişdir. Bu işlərin əksəriyyətində Məhkəmə ifadə azadlığı hüququnun pozulduğunu müəyyən etmişdi.

Avropa Məhkəməsinin barəsində qərar çıxardığı irqçi nitqi əhatə edən mühüm məhkəmə işi irqçi ekstremistlərin (ekstremistlər özləri də ayrı-ayrılıqda ittiham edilmişdi) nifrət dolu irqçi çıxışlarını ehtiva edən televiziya proqramı ilə əlaqədar olaraq jurnalistə qarşı yönəldilmiş nifrət nitqinə görə ittiham hökmü ətrafında Jersild Danimarkaya qarşı, 1994, işidir.

Böyük Palatanın qərarında Məhkəmə ərizəçinin mühakiməsinin onun irqçi rəylərin yayılmasına kömək etməsinə baxmayaraq ifadə azadlığı hüququnun pozulması olduğuna qərar vermişdir. Məhkəmə bəyanatların məlumatlı auditoriya üçün nəzərdə tutulan və sosial və siyasi problemləri müzakirə edən ciddi proqram kontekstində verilməsi faktını nəzərə almışdı. O, həmçinin, proqramın məqsədinin, onun xüsusilə irqçiliyi təşviq etmək olub-olmamasının əhəmiyyətini vurğulamış və qeyd etmişdir:

---

²⁰⁸ Vejdeland İsveçə qarşı, 2012, § 55.

Verilmiş məhkəmə işinini əsas xüsusiyyəti ərizəçinin arzuolunmaz bəyanatları şəxsən verməməsi, sadəcə olaraq Danmarks Radionun məsul televiziya jurnalisiti kimi onların yayılmasına kömək etməsidir... Məhkəmənin qiymətləndirməsindəki əsas amil sözügedən elementin məqsədinin bütövlükdə götürüldükdə obyektiv nöqtəyi-nəzərdən irqçi fikir və ideyaları təşviq edib-ətməməsidir.²⁰⁹

Məhkəmə məqsədin aydın şəkildə irqçiliyi təşviq etmək olmadığını, əksinə onu ifşa və təhlil etmək olduğuna qərar vermişdi. "Mübahisəlidir ki, sözügedən verilişi tərtib etməkdə ərizəçinin məqsədi irqçilik olmamışdı".²¹⁰

Məhkəmə hətta ərizəçinin konkret olaraq bəyanatları təkzib etməsə belə birmənalı şəkildə özünü onlardan ayırdığını qeyd edərək, təkzib faktının yoxluğuna böyük diqqət ayırmamışdır. Məhkəmə, həmçinin, tez-tez bəyan etdiyi fikrini təkrarladı:

Jurnalistin başqasının mü sahibədə verdiyi bəyanatları yaymağa kömək etdiyi üçün cəzalandırılması mətbuatın ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə töhfə verməsinə ciddi şəkildə mane ola bilər və bunu etmək üçün güclü səbəblər olmadığı müddətcə nəzərdə tutulmamalıdır.²¹¹

Böyük Palatanın Lehideux və Isorni Fransaya qarşı, 1998, işindəki qərarı həmçinin nifrət nitqinə görə mühakimənin ifadə azadlığı hüququnu pozduğunu müəyyən etmişdir. Məhkəmə işi ərizəçilərin İkinci Dünya Müharibəsi zamanı Fransız lideri Marşal Pétainin düşmənlə sövdələşdiyi üçün (bu, Fransada cinayətdir) ittiham edilməsinin qanuniliyinə narazılıqlarını bildirdikləri üçün təqib edilməsini əhatə edirdi. Məhkəmə Fransa məhkəmələrinin Fransa tarixinin həmin səhifəsinin "hər kəsin yaddaşında çox ağır" qaldığını qeyd etməsini, 40 il əvvəl baş vermiş hadisələri və bu cür nitqin kriminallaşdırmasından çəkinmənin "hər bir ölkənin öz tarixini açıq və qərəzsiz müzakirə etmək üçün göstərdiyi səylərin bir hissəsi" olduğunu qeyd edərək diqqəti tarixi məsələlərlə bağlı açıq ictimai müzakirə zərurətinə yönləndirmişdi.²¹²

Məhkəmə həmçinin sözügedən bəyanatların "inkarı və müzakirəsinin 17-ci Maddə ilə 10-cu Maddənin müdafiəsindən çıxarıldığı birmənalı şəkildə müəyyən edilmiş tarixi faktlar kateqoriyasına- məsələn, Holokosta aid olmadığını" qeyd etmişdi.²¹³ Məhkəmə həmçinin bəyanatların məqsədinin ictimai müzakirəni təşviq etmək olduğunu və onların faktiki olaraq irqçi olmadığını və hətta dolayısıyla, hər hansı xüsusi qrupu müəyyən etmədiyi faktını vurğulamışdır.

---

²⁰⁹ Jersild Danimarkaya qarşı, 1994, § 31.

²¹⁰ Jersild Danimarkaya qarşı, 1994, § 36.

²¹¹ Jersild Danimarkaya qarşı, 1994, § 35.

²¹² Lehideux və Isorni Fransaya qarşı, 1998, § 55.

²¹³ Lehideux və Isorni Fransaya qarşı, 1998, § 47.

Digərlərinin hüquqları: dini etiqad

Bir sıra əvvəlki işlərdə Avropa Məhkəməsi dini həssaslıqları qorumaq üçün ifadə azadlığının məhdudlaşdırılmasının ifadə azadlığı hüququnu pozmadığına qərar vermişdir. Məsələn, Otto-Preminger Institutu Avstriyaya qarşı, 1994, işi bir sıra dindarlar üçün təhqiredici ola biləcək materialı ehtiva edən filmi əhatə edirdi. İddiaçı assosiasiya filmi nümayiş etdirmək istədiyini elan etdikdən sonra, Roma Katolik Kilsəsinin yeparxiyası şikayət etmiş və yerli məhkəmə filmin nümayişinə mane olaraq onun müsadirəsinə icazə vermişdir.

Məhkəmənin qarşısında hökumət filmin Konvensiyanın 9-cu Maddəsi ilə qorunan dini hisslərə hörmət hüququnu pozduğunu iddia etmişdir. Məhkəmə qeyd etmişdir:

*Dinini icra etmək hüququnu seçmiş şəxslər bunu dini çoxluğun və ya azlığın üzvü olaraq edib-etməmələrindən asılı olmayaraq bütün tənqidlərdən azad olmağı gözləyə bilməzlər. Onlar başqalarının onların dini inanclarını rədd etməsini və hətta onların inancına düşmən olan doktrinaları təbliğ etməsinə dözməli və qəbul etməlidir.*²¹⁴

Eyni zamanda:

*Dini inancların və doktrinaların hansı şəkildə rədd edildiyi və ya etirazla qarşılandığı Dövlətin məsuliyyətini, xüsusilə 9-cu Maddəyə müvafiq olaraq təmin edilən hüququn həmin inancların və doktrinaların sahibləri tərəfindən sülh yolu ilə həyata keçirilməsini təmin etmək məsuliyyətini əhatə edən məsələdir. Əslində ekstremal hallarda dini inancların rədd edilməsi və ya onlar əleyhinə çıxışların xüsusi üsullarının təsiri bu cür inancların sahiblərini öz hüquqlarını saxlamaq və onları ifadə etməkdən çəkindirmək ola bilər... 9-cu Maddə ilə təmin edildiyi kimi dindarların dini hisslərinə hörmət qanuni çərçivəsində dini sitayiş obyektlərinin provokativ təsvirləri ilə pozula bilər.*²¹⁵

10(2)-ci Maddədəki öhdəlik və məsuliyyətlərə istinadla bağlı Məhkəmə qeyd etmişdir:

*Onlar arasında - dini fikirlər və inanclar kontekstində - başqaları üçün təhqiramiz ifadələrdən və onların hüquqlarının pozmaqdan mümkün qədər yayınmaq öhdəliyi daxil edilə bilər, bu da insan münasibətlərində inkişaf yarada biləcək hər hansı müzakirə formasına imkan vermir.*²¹⁶

Müsadirənin ifadə azadlığı hüququnu pozmadığına qərar verərkən Məhkəmə

Roma Katolik dininin tirolluların böyük əksəriyyətinin dini olması faktını görməzdən gələ bilməyəcəyini qeyd etmişdir. Filmə müsadirə edərkən Avstriya hakimiyyəti həmin regionda dini sülhü təmin etmək və bəzi insanların özlərini

---

²¹⁴ Otto-Preminger Institut Avstriyaya qarşı, 1994, § 47.

²¹⁵ Otto-Preminger Institut Avstriyaya qarşı, 1994, § 47.

²¹⁶ Otto-Preminger Institut Avstriyaya qarşı, 1994, § 49.

*dini inanclarına əsassız və təhqiramiz şəkildə edilmiş hücumların obyektini kimi hiss etmələrinin qarşısını almaq üçün hərəkət etmişdi.*²¹⁷

Yenə də bəziləri üçün təhqiramiz hesab edilə biləcək filmi əhatə edən Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996 işindəki qərarında Məhkəmə bənzər əsaslandırma qəbul etmişdir. Filmə həmin vaxt cinayət olan seksual və dini obrazların kombinasiyasının küfr olması səbəbi ilə Birləşmiş Krallıqda təsnifatı rədd edilmişdi.

Məhkəmə küfrlə bağlı qanunlarda problemlərin olmasını qəbul etmişdir, lakin onları ifadə azadlığı hüququ ilə müvafiq olmadığı üçün kənara qoymağı rədd etmişdir.

*Küfrlə bağlı qanunların ləğv edilməsi lehinə güclü dəlillər məsələn, bu cür qanunların ərizəçinin irəli sürdüyü kimi müxtəlif inanclar və məzhəbləri fərqləndirə bilməsi və ya hüquqi mexanizmlərin Daxili İşləri Nazirliyinin Nazirinin 4 iyul 1989-cu il tarixli məktubunda (bax: yuxarıda bənd 29) qəbul etdiyi kimi inam və ya fərdi əqidə məsələlərini müzakirə etmək üçün qeyri-adekvat olması irəli sürülmüşdür. Lakin Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinin hüquqi və sosial əməllərində Dövlətin müvafiq olaraq materialın küfr olması əsası ilə təbliğatının məhdudlaşdırılması sisteminin, özlüyündə demokratik cəmiyyətdə lazımsız olması və beləliklə Konvensiyaya uyğun gəlməməsi ilə bağlı qərar vermək üçün kifayət qədər ümumi əsasın olmaması faktı fakt olaraq qalır. [istinadlar buraxılıb]*²¹⁸

Məhkəmə ifadə azadlığına tətbiq edilmiş çox ciddi məhdudiyyəti tanıyarkən həmçinin bu cür işlərdə diskresion səlahiyyətin yerli qərar qəbuluna görə məsul şəxslərə uyğunlaşdırılmalı olduğuna istinad etmişdir.

On il sonra Giniewski Fransaya qarşı, 2006 işində Məhkəmə fərqli mövqe tutmuşdu. Həmin iş ərizəçinin Holokost soyqırımına səbəb olan anti-semintizm toxumlarını ehtiva edən Katolik doktrinasını tənqid edən məqaləni əhatə edirdi. Məqalənin məqsədi Katolikləri ləkələmək idi və ərizəçiyə cərimə ödəmək və milli qəzetdə məhkəmə işi ilə bağlı bəyanat dərc etmək əmr edilmişdi. Məhkəmə qərar vermişdir ki, məqalə səbəbsiz yerə təhqirə yol vermədən ictimai əhəmiyyət kəsb edən məsələ ilə bağlı müzakirələrə töhfə vermişdir:

50. Məhkəmə xüsusən hesab edir ki, ərizəçi ilk növbədə konkret doktrinanın əhatə dairəsi və onun Holokost qırğınının mənşəyi ilə mümkün əlaqələri haqqında arqument yaratmağa çalışmışdır. Bu zaman o, əsassız və ya müasir düşüncənin reallığından uzaq olan hər hansı münaqişə doğurmadan, mahiyyət etibarilə müzakirəyə, geniş miqyaslı və davam edən debata (yuxarıda bənd 24-ə baxın) açıq olan töhfə vermişdir.

51. Xüsusi doktrinanın ziyanlı təsirlərini nəzərə almaqla, müvafiq maddə Avropada Yəhudilərin qırğınının - demokratik cəmiyyətdə danılmaz ictimai

---

²¹⁷ Otto-Preminger Institut Avstriyaya qarşı, 1994, § 56.

²¹⁸ Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı, 1996, § 57.

maraq doğuran məsələnin -müxtəlif səbəblərinin müzakirəsinə imkan yaradır. ... Verilmiş məhkəmə işində qaldırılmış məsələnin Katolik Kilsəsinin dəstəklədiyi doktrina ilə bağlı olmasına baxmayaraq, sözügedən məqalənin təhlili göstərir ki, o, bu cür dini inanclara hücumları deyil, əksinə ərizəçininjurnalist və tarixçi kimi ifadə etmək istədiklərini ehtiva edir.²¹⁹

Giniewski işinin faktları Otto-Preminger Institut və Wingrove işindən fərqlənirdi. Eyni zamanda ötən illərdən bəri Avropa təcrübəsindən müxtəlif irəliləyişlər baş vermişdir. Wingrove işinin əsasında duran küfr cinayəti məsələni, hazırda Birləşmiş Krallıqda ləğv edilib və 2011-ci ilin sentyabrında BMT-nin İnsan Haqları Komitəsi 19-cu Maddə ilə bağlı Ümumi Rəy vermişdir, bu da Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Paktın 10-cu Maddəsnə analoji müddədir və Məhkəmə bəyan etmişdir:

Küfr qanunu da daxil olmaqla din və ya digər inanc sisteminə hörmət çatışmazlığının göstərilməsinin qadağan edilməsi Paktın 20-ci maddəsinin 2-ci bəndi ilə nəzərdə tutulmuş xüsusi hallar istisna olmaqla Pakta ziddir. ... Hər hansı belə qanunun hər hansı dinin və ya inam sistemlərinin və ya onların ardıcılarının, yaxud da dindarların və dinə inanmayanların lehinə və ya əleyhinə ayrı-seçkiliyə yol verməsi qəbul edilməz olardı. Bu cür qadağaların dini liderlərin və ya dini doktrinalar və etiqad prinsipləri ilə bağlı şərhlərin tənqidinin qarşısının alınması və ya cəzanlandırılması üçün istifadə edilməsi də yolverilməzdir.²²⁰

Məxfi qaydada əldə edilmiş informasiya

Avropa Konvensiyanın 10(2)-ci Maddəsi ifadə azadlığına tətbiq edilmiş məhdudiyyətlərə "məxfi qaydada qəbul edilmiş məlumatın açıqlanmasına" mane olmaq zəruriyyətinə istinadən bəraət qazandırılma biləcəyini bildirir. Bu baxımdan bu, məxfiliyə açıq istinadı əhatə etməyən Mülki və Siyasi Hüquqlar Haqqında Beynəlxalq Paktdan fərqlənir, bəzi işlərdə bu, digər maraqlardan (məsələn, milli təhlükəsizliyin qorunması) yarana bilər.

Bu məsələ ilə bağlı ilk iş Fressoz və Roire Fransaya qarşı, 1999, məhkəmə işi idi, iş Peugeot şirkətinin sədri ilə bağlı məxfi vergi məlumatlarını ehtiva edən məqaləni əhatə edirdi, məqalə sənaye iğtişası zamanı onun əmək haqqını əhəmiyyətli dərəcədə artırdığını ifşa edirdi. Vergi ilə bağlı məlumat anonim şəkildə ərizəçilərdən birinə göndərilmişdir. Fransız məhkəmələri ərizəçiləri təqsirli hesab etmiş və onlara cərimə ödəməyi əmr etmişdir.

Avropa Məhkəməsi qərar vermişdir ki, məqalə ictimai maraq doğuran məsələ, davam edən sənaye konfliktinə bağlıdır. Bundan başqa Məhkəmə qeyd etmişdir ki, Fransız məhkəmələri əsas şirkətlərin rəhbərlərinin əmək haqlarının məxfi hesab edilməsinə

---

²¹⁹ Həmçinin baxın: Paturel Fransaya qarşı, 2005, Klein Slovakiyaya qarşı, 2006 və Aydın Tatlav Türkiyəyə qarşı, 2006 bütün bu işlərdə Məhkəmə möminlərin və ya dini müəssisələrin nüfuzdan salınmasına görə verilən milli ittiham hökmlərinin 10-cu Maddəni pozduğunu aşkarlamışdır.

²²⁰ Ümumi Rəy № 34, 12 Sentyabr 2011, CCPR/C/GC/34, § 48.

qərar vermişdir. Məhkəmə, həmçinin, qeyd etmişdir ki, ərizəçilər materialın məxfi olduğunu bilirdilər və "jurnalistlər 10-cu Maddənin onları qorumasına əsasən adı cinayət hüququna tabe olmaq vəzifələrindən yayına bilməzlər".²²¹ Məhkəmə üçün mühüm amil Sədrin əmək haqqı ilə bağlı məlumatın ictimai olması idi və vergi haqqında məlumatların dərc edilməsi qeyri-qanuni olsa da, bu cür məlumatlara Fransa qanunlarına müvafiq çıxış üçün bir sıra yollar var idi. Ərizəçilər məqalələrinin etibarlılığını gücləndirmək və Sədr barəsində hər hansı əlavə açıqlamaya yol verməmək üçün vergi haqqında məlumatları dərc etmişdilər. Nəticədə ittiham hökmü ifadə azadlığı üzərində qanuni məhdudiyət deyildi.

Böyük Palatanın haqqında qərar çıxardığı Stoll İsveçrəyə qarşı, 2007-ci il məhkəmə işi İsveçrə bankları və Dünya Yəhudi Konqresi arasında Holokost soyqırımından xilas olanlara İsveçrə banklarının saxladığı sahibsiz aktivlər ilə təminatın ödənilməsi ilə bağlı danışıqlarla bağlı İsveçrə hökumətinin strategiyası haqqında qeyri-qanuni yolla sızmış xəbərə əsaslanan məqalələrin nəşrini cəlb edirdi. Ərizəçi cinayətdə ittiham olunmuş və ona kiçik cərimə ödəmək əmr edilmişdi.

Məhkəmə bu işdə mətbuatın xüsusi əhəmiyyətini vurğulamışdır:

*Mətbuat azadlığı Dövlət fəaliyyəti və qərarlarının konfidensial və ya məxfi xarakterli olması hesabına demokratik və ya məhkəmə nəzarətindən yayındıqda daha böyük əhəmiyyət kəsb edir.*²²²

Məhkəmə bu işi əvvəlkilərindən fərqləndirmişdi, çünki bu məhkəmə işində məlumat ərizəçi onu nəşr edənə qədərə tamamilə məxfi olmuşdur. Məhkəmə işi sadəcə şəxsi maraqları deyil, çox mühüm ictimai maraqları əhatə edir.

*Verilmiş məhkəmə işində digər bənzər işlərdən fərqli olaraq ictimaiyyətin səfirin fikirləri barədə məlumat əldə etməkdəki marağı şəxsi marağa deyil - çünki məlumatda səfirə fərdi şəxs kimi yanaşılmırdı - başqa bir ictimai marağa münasibətdə qiymətləndirilməli idi. Böyük məbləğdə pulun ortaya qoyulduğu adsız fondlar məsələsinin məqbul həllinin tapılması yalnız hökumətin və İsveçrə banlarının maraqlarında deyildi, Holokost qurbanlarının kompensasiyası ilə əlaqəli olduğu üçün onlar həmçinin İkinci Dünya Müharibəsindən sağ çıxmışların və onların ailələrinin və nəvələrinin marağında idi. Cəlb edilmiş əhəmiyyətli maliyyə maraqlarına əlavə olaraq məsələnin həmçinin mühüm mənəvi ölçüsü də vardı, bu da onun hətta geniş beynəlxalq icmanın da marağında olması demək idi. [istinadlar buraxılıb]*²²³

Bundan başqa, problem ictimai marağın bölündüyü və İkinci Dünya Müharibəsi zamanı İsveçrənin rolu ilə bağlı sualların qaldırıldığı İsveçrədə böyük ictimai maraq doğuran məsələ idi. Eyni zamanda Məhkəmə diplomatik məxfiliyin qorunmasında, xüsusilə

---

²²¹ Fressoz və Roire Fransaya qarşı, 1999, § 52.

²²² Stoll İsveçrəyə qarşı, 2007, § 110.

²²³ Stoll İsveçrəyə qarşı, 2007, § 115.

haqqında söhbət gedən diplomatın əmək stajının böyüklüyünü nəzərə alaraq, güclü ictimai marağı qəbul etmişdir:

*Məhkəmə diplomatik xidmətlər və diplomatların beynəlxalq münasibətlərinin rahat şəkildə fəaliyyət göstərməsi üçün məxfi və ya gizli məlumatları mübadilə etmək imkanının mühüm olması ilə bağlı Hökumət və üçüncü tərəf vasitəçiləri ilə razılaşıır.*²²⁴

Bununla bağlı Məhkəmə xüsusi materialın hökumətin cəlb olunduğu həssas danışıqları və məsələn, İsveçrənin danışıqlardakı tərəfdarlarının etibarlı şəxslər olmamasını irəli sürən reportajın işəedici xarakterini nəzərə alaraq olduqca həssas olduğunu qeyd etmişdi. Bu həssas hadisənin əksinə olaraq məqalənin dili kobuddur (bəzilərinə görə "aqrəssiv") və müzakirələri pozmaq potensialına malikdir.

Eyni zamanda Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçi məlumatın sızmasına görə məsuliyyət daşımır.

142. Qeyd etmək lazımdır ki, ərizəçi aydın şəkildə sənədin sızmasına görə məsul olan şəxs deyil. Hər halda İsveçrə orqanları tərəfindən bu əsasla heç bir məhkəmə istintaqı başlanılmamışdır.

143. Bundan başqa, öz xidmətlərini təşkil etmək və heç bir məxfi məlumatın üzə çıxmasını təmin edəcək heyətin hazırlanması dövlətlərdən asılıdır. Bu baxımdan hökumət orqanları sənədin sızmasına görə məsul olan şəxsin üzə çıxarılması üçün istintaq başlanmada bilər. [istinadlar buraxılıb]

Məhkəmə bəzən mövzudan kənar reportajdan müəllifin materialları onların mahiyyətini nəzərə alaraq münasib olmayan sensasion şəkildə təqdim edən antisemit olduğu təəssüratını yaradan və hadisələrin vaxtını kifayət qədər dəqiq göstərmədiyi üçün yanlışlığa gətirən çıxarışları sitat gətirən məqalələrin üslubunu tənqid edirdi.

Son olaraq Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçiyə tətbiq edilən sanksiya kiçik olmuşdur. Bütün bu səbəblərdən, o qərar vermişdir ki, məhdudiyət ifadə azadlığı hüququnun pozulması demək deyildi.

Mətbuatın məxfi məlumatları dərc etməsi ilə bağlı digər bir sıra işlərdə Məhkəmə bütün şərtlərdən asılı olaraq bəzən ifadə azadlığı hüququ pozuntusunun olduğu və olmadığı halları aşkarlayarkən hər iki tərəfdə qərar tutmuşdur.²²⁵

Məxfiliklə bağlı Böyük Palatanın qərar verdiyi çox mühüm işlərdən biri olan Guja Moldovaya qarşı, 2008 əvvəlki işlərdən fərqlənirdi, çünki o, vaxtilə prokurorluqda işləyən ərizəçi tərəfindən məlumatın açıqlanmasını əhatə edirdi. İddiaçı mətbuata məxfi olaraq

---

²²⁴ Stoll İsveçrəyə qarşı, 2007, § 126.

²²⁵ Məsələn, Dammann İsveçrəyə qarşı 2006 və Radio Twist a.s. Slovakiyaya qarşı, 2006 məhkəmə işində pozuntular aşkarlandığı halda, Leempoel & S.A. ED. İşində heç bir pozuntu aşkarlanmamışdır. Ciné Revue Belçikaya qarşı. Həmçinin baxın: Poyraz Türkiyəyə qarşı, 2010.

qeyd edilməyən iki məktub göndərmişdir. Məktublar prokurorluqda siyasi müdaxilənin olması iddialarını dəstəkləyirdi. Ərizəçi daha sonra məktublarnın açıqlanması nəticəsi olaraq işdən çıxarılmışdı.

Məhkəmə bu işin onun üçün yeni məsələ qaldırdığını qeyd etmiş və qəbul etmişdir ki, dövlət qulluqçularının məxfiliyə riayət öhdəliyi böyükdür:

Demokratik cəmiyyətdə dövlət qulluqçularının missiyası hökumətə öz funksiyalarını yerinə yetirməkdə kömək etmək olduğu üçün və dövlətin onların demokratik yolla seçilmiş hökumətə kömək edəcəyini və əngəl törətməyəcəyini gözləmək hüququ olduğu üçün sədaqət və qoruma öhdəliyi onlar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Həmçinin mövqelərinin xarakteri baxımından dövlət qulluqçularının hökumətin müxtəlif qanuni səbəblərdən məxfi və ya gizli saxlamaq marağının olduğu informasiyaya çıxışı olur. Bununla belə, dövlət qulluqçularının sahib olduğu səlahiyyət ümumiyyətlə güclüdür. [istinadlar buraxılıb]²²⁶

Lakin Məhkəmə, həmçinin, ictimaiyyətin daxili məlumatlara çıxış marağının güclü ola biləcəyindən dolayı toqquşan maraqların mövcudluğunu da qeyd etmişdir:

Bu baxımdan Məhkəmə qeyd edir ki, dövlət məmuru işinin gedişatında yayılması və ya dərci güclü ictimai marağa cavab verə biləcək gizli məlumatlar daxil olmaqla təşkilat daxili məlumatlardan xəbərdar ola bilər. Buna görə də Məhkəmə hesab edir ki, dövlət sektorunun dövlət məmuru və ya işçisi tərəfindən iş yerində qanunsuz davranış və qanun pozuntusu barədə xəbər verilməsi müəyyən hallarda qorumadan yararlanmalıdır.²²⁷

Burada, balanslaşdırma testinin bir hissəsi kimi Məhkəmə qeyd edir:

Yuxarıda göstərilən məxfiliyin qorunması öhdəliyi nəzərə alınaraq, açıqlama ilk növbədə şəxsin ali və ya digər səlahiyyətli orqanına edilməlidir. Aydınır ki, yalnız bu mümkün olmadıqda, informasiya son çarə kimi ictimaiyyətə açıqlana bilər.²²⁸

Məhkəmə, həmçinin, məxfiliyin müvafiq əhəmiyyətini ifşaya qarşı qiymətləndirərkən nəzərə alınmalı olan bir sıra amilləri, o cümlədən cəlb edilən ictimai marağın xarakteri, məlumatın doğruluğu, ifşanın səbəb olduğu zərərdən əziyyət çəkən dövlət orqanı, işçinin məlumatı ifşa etmək üçün əsaslandığı motiv və tətbiq edilən sanksiyanı dəqiqləşdirmişdi. Məhkəmə işinin konkret amilləri baxımından Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçinin bu məsələni qaldırması üçün hər hansı real daxili vasitələr yoxdur, yəni səlahiyyətlərin bölünməsi böyük ictimai marağ doğuran məsələ idi, informasiya tamamilə mötəbər idi, ictimaiyyətin prokurorluğun məmuruna göstərilmiş yanlış təzyiqlə bağlı məlumat almaqda marağı həmin məmurun nüfuzunun qorunmasına olan maraqdan daha böyük idi,

---

²²⁶ Guja Moldovaya qarşı, 2008, § 71.

²²⁷ Guja Moldovaya qarşı, 2008, § 72.

²²⁸ Guja Moldovaya qarşı, 2008, § 73.

ərizəçi vicdanla hərəkət etmişdi və işdən azad etmə sanksiyası olduqca sərt tədbir idi. Nəticə etibarilə bu, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququnun pozulması idi. Məhkəmə işi ifadə azadlığı rəsmi pozuntunu ifşa etmək üçün istifadə edildi zaman Məhkəmənin tutmaq istədiyi sərt mövqeyə işıq salır.

Məhkəmənin nüfuzu və qərəzsizliyi

Məhkəmənin nüfuzu və qərəzsizliyi ifadə azadlığı üzərində məhdudiyətə bəraət qazandıra biləcək 10(2)-ci Maddədə sadalanan əsaslardan sonuncusudur. Aydınır ki, bu böyük əhəmiyyət kəsb edən ictimai maraqlardır və onların həqiqətən təhlükə altında olduğu yerlərdə ifadə azadlığı hüququnun məhdudlaşdırılması qanuni ola bilər. Eyni zamanda bir çox ölkədə ədliyyə sisteminin, dövlət institutlarının tənqidinə qarşı hədsiz müdafiənin təmin edilməsi tarixi tendensiyadır, vəziyyət hakimlərin özlərinin bu məsələni qoruması faktı ilə gərginləşir. Bu kateqoriyada olan məhkəmə işləri iki qrupa bölünə bilər: ədliyyə administrasiyasının qərəzsizliyini qorumağa çalışanlar və ədliyyənin nüfuzunu qorumağa çalışanlar, bunlar da hakimlərin tənqidi ilə bağlı məsələləri əhatə edir.

Məhkəmənin bu sahədə qərar verdiyi ilk iş olan Sunday Times Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979 həmçinin onun ilk işlərindən biri idi. Həmin işdə Britaniya məhkəmələri bir çox uşağın ciddi qüsurlarla doğulmasına səbəb olan talidomid dərmanının istifadəsi ilə bağlı qəzetin məqalə dərc etməsi əleyhinə qadağa tətbiq etmişdi. Valideynlər və dərmanı istehsal edən şirkət arasındakı danışıqlar davam edirdi, iddianın məhkəmə tərəfindən təsdiq olunması tələb olunurdu, beləliklə, hələ *məhkəmə tərəfindən baxılmaqda idi*. Məhkəmə məhkəmələrə münasibətdə səmimiyyətin əhəmiyyətini qeyd etmişdir.

Məhkəmələrin vakuumda fəaliyyət göstərə bilməməsi hamı tərəfindən tanınan faktıdır. Onların münaqişələrin həlli üçün forum olmalarına baxmayaraq, bu, o demək deyil ki, münaqişələr başqa heç bir yerdə, istər ixtisalaşdırılmış jurnallarda, istər ümumi mətbuatda, istərsə də ümumilikdə cəmiyyətdə müzakirə edilə bilməz. Bundan başqa, kütləvi informasiya vasitələrinin düzgün ədalət mühakiməsinin maraqları çərçivəsində tətbiq edilmiş sərəhədləri aşmamalı olmasına baxmayaraq, ictimai maraq doğuran digər sahələrdə olduğu kimi məhkəmənin qarşısına gətirilmiş informasiya və ideyaları da yaymaq onlara tapşırılır. Bu cür informasiyanın və ideyaların yayılması yalnız medianın öhdəliyi deyil: həmçinin cəmiyyətin onları almaq hüququ var. [istinadlar buraxılıb]²²⁹

Məhkəmə, həmçinin, məsələ ilə bağlı mübahisəsiz ictimai marağa və faciədə iştirak edən ailələrin, həmçinin ümumilikdə cəmiyyətin məsələ ilə bağlı məlumat almaq hüququna istinad etmişdir. Məhkəmə məqalənin məhkəmə işinin tərəflərinin hüquqi mövqeyinə təsir edə biləcəyini qəbul etmişdir, lakin geniş ictimai marağın məsələ barədə açıq müzakirə tələb etdiyinə qərar vermişdi.

İddiaçının cinayət işində təqsirləndirilən şəxsin günahkar olması ilə bağlı fikirləri ifadə edən məqaləsi ətrafında Worm Avstriyaya qarşı, 1997 işində fərqli nəticə əldə edilmişdi.

---

²²⁹ Sunday Times Birləşmiş Krallığa qarşı, 1979, § 65.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, yerli məhkəmələr ərizəçinin cəmiyyətdə məhkəmənin roluna və ictimai xadimlərin cəmiyyətin digər üzvləri kimi eyni dərəcədə ədalətli məhkəmə baxışı hüququna malik olduğuna toxunmağa çalışdığını aşkarlamışdı. 10-cu Maddənin pozulmadığını aşkarlayarkən Məhkəmə məqalənin ictimaiyyətin məhkəmələrə olan etimadını zəiflədə biləcəyini düşünmüşdü:

*Cəmiyyətin xəbər mediasındaki yalançı məhkəmələrin daimi mənzərəsinə öyrəşməsinin uzunmüddətli perspektivdə cinayətdə ittiham olan şəxsin təqsirli olub-olmamasının müəyyən edilməsi üçün məhkəmələrin düzgün forum kimi qəbul edilməsi baxımından mənfə nəticələrinin ola biləcəyini istisna etmək olmaz.*²³⁰

Məhkəmə proseslərinə təsir edən digər məhkəmə işlərində Avropa Məhkəməsi ifadə azadlığı lehinə daha sərt mövqe tutmuşdur. Foglia İsveçrəyə qarşı, 2007 işində Məhkəmə hüquqşünasın həllini gözləyən məhkəmə işi ilə bağlı bəyanatları və məhkəmə sənədlərini əlçatan etdiyi üçün mühakimə edildiyi işə baxmışdır. İfşa məhkəmə işi əleyhinə mətbuat kampaniyasının başlamasına səbəb olmaqda ittiham edilirdi. Yerli məhkəmələr bu işin nəticəsinə təsir etməyə yönəlmiş media kampaniyasını məhkəmə işinə paralel proses kimi təsvir etmişdir. Avropa Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, həm region, həm də dövlət səviyyəsində tanınan cinayətin qurbanın üzə çıxarılması ilə bağlı məhkəmə işinin faktları təbii olaraq medianın marağını cəlb etmişdir. O, həmçinin ərizəçinin məsuliyyət daşımadığı müştərisinin əksinə olaraq mətbuat ilə məhdud əlaqəsini və sənədlərin üzə çıxarılmasının yerli qanunverciliyə müvafiq olaraq qanunsuz olmadığını qeyd etmişdir. İddiaçı həmçinin medianın digər materiallarla yanaşı onun bəyanatlarını istifadə etdiyinə, xüsusilə media kampaniyası və onun məhkəmə işlərinə mümkün təsirinə görə məsuliyyət daşır.²³¹

Hakimlərin tənqidi ilə bağlı məhkəmə işləri də həmçinin Məhkəmənin ilk günlərinə gedib çıxır. De Haes and Gijssels Belçikaya qarşı, 1997 işində ərizəçi jurnalistlər məhkəmədə həllini gözləyən işlə bağlı qəzətdə məlumat vermiş, boşanma işində boşanmış ailənin iki uşağının atası ilə qalmasına qərar vermiş Apelyasiya Məhkəməsinin hakimlərini sərt tənqid etmişdir. Tanınmış notarius olan ata daha əvvəl keçmiş həyat yoldaşı və onun valideynləri tərəfindən iki uşağını cinsi istismar etməkdə ittiham edilmişdi. Üç hakim və prokuror ərizəçiləri diffamasiyada günahlandırmışdır və yerli məhkəmələr onların hakimlərin qərəzsizliyi ilə bağlı güclü şübhə doğurduqlarını müəyyənləşdirərək onları ittiham etmişdir.

Məhkəmə ədliyyənin üzvlərinin ictimai etimaddan yararlanmalı olduqlarını qəbul etmiş və qeyd etmişdir:

Qanunun aliliyi prinsipinə əsaslanan Dövlətdə fundamental rola malik olan məhkəmələr - ədalətin təminatçıları - ictimai etimaddan istifadə etməlidir. Onlar müvafiq olaraq əsassız, destruktiv hücumlardan qorunmalıdırlar,

---

²³⁰ Worm Avstriyaya qarşı, 1997, § 54.

²³¹ Həmçinin baxın: Dupius Fransaya qarşı, 2007.

*xüsusilə hakimlərin tənqiddə cavab vermək hüququnu istisna edən məxfiliyin qorunması öhdəliyi nəzərə alındıqda.*²³²

Eyni zamanda, Məhkəmə uşaq istismarı ilə bağlı iddiaları nəzərə alaraq, məqalələr və medianın bu işdə yüksək olan ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat vermək vəzifəsi ilə bağlı aparılmış ətraflı araşdırmanı qeyd etmişdir. Maraqlısı budur ki, Məhkəmə yerli məhkəmələrin nüfuzunun zədələnilib-zədələnməməsi ilə bağlı məsələnin dərinliyinə getməmişdir, əvəzində məhkəmə işinə diffamasiya qanunu ilə bağlı məsələ kimi baxmışdır.

Məhkəmənin Böyük Palatasının qərar verdiyi Kyprianou Kiprə qarşı, 2005 işi hüquqşünasın hakimləri ona qulaq asmamaqda və kağızları bir-birlərinə ötürməkdə ittiham etdikdən sonra məhkəməyə hörmətsizliyə görə məruz qaldığı həbs hökmü ilə bağlı idi. Məhkəmə ədalət mühakiməsində hüquqşünasların xüsusi rolunu qeyd edərək bu sahədə müəyyən etdiyi prinsipləri təkrar qeyd etmişdir:

174. Hüquqşünasların xüsusi mövqeyi dövlət və məhkəmələr arasında vasitəçi kimi onlara ədalət mühakiməsində mərkəzi yer verir. Bu mövqe adətən Vəkillər Kollegiyasının üzvlərinin davranışlarına tətbiq edilən məhdudlaşdırıcı izah edir. Hüquqşünasların bu sahədəki əsas roluna gəldikdə? onların ədalət mühakiməsinə öz töhfəsini verməsini və beləliklə, ictimai etimadı təmin etmələrini gözləmək qanunidir.

175. Vəkillərin cəmiyyətdə ədalət mühakiməsi ilə bağlı rəy bildirmək hüququna sahib olmasına baxmayaraq, onların tənqidi müəyyən sərhədləri aşmamalıdır. Bundan başqa hüquqşünasların məhkəmə zalında ifadə azadlığı hüququ qeyri-məhdud deyil və müəyyən maraqlar, məsələn, ədliyyənin nüfuzu bu hüququn məhdudlaşdırılması üçün kifayətdir. Bununla belə, prinsipcə hökm vermə milli məhkəmələrin işi olsa belə, Məhkəmə müdafiəçisinin ifadə azadlığının qorunmasının məhdudlaşdırılmasının - hətta yüngül cəza ilə - yalnız müstəsna hallarda demokratik cəmiyyətdə zəruri olaraq qəbul edilə biləcəyi ilə bağlı presedent hüquqa müraciət edir. [istinadlar və qeydlərin bir hissəsi buraxılıb]

Qarşısındakı məhkəmə işinə bu prinsipləri tətbiq edərkən Məhkəmə ərizəçiyə tətbiq edilmiş həb cəzasının qeyri-münasib olduğuna qərar vermiş və bildirmişdir:

*İddiəçinin davranışı Assize Məhkəməsinin hakimlərinə müəyyən hörmətsizlik kimi qiymətləndirilə bilərdi. Bununla belə, kobudluğuna baxmayaraq, onun müştərisini cinayət ittihamına qarşı müdafiə edən zaman xüsusilə qarşı tərəfin şahidi dindirməsi ilə bağlı ifadə etdiyi rəylər hakimlərin işə baxma şəklinə ünvanlanmışdı və bununla məhdudlaşdırdı.*²³³

---

²³² De Haes və Gijssels Belçikaya qarşı, 1997, § 37.

²³³ Kyprianou Kiprə qarşı, 2005, § 179.

Steur Niderlanda qarşı, 2003 işi ərizəçinin sosial təhlükəsizlik faylları üzərində işləyən polis zabiti müştərisinə yanlış şəkildə təzyiq göstərməkdə günahlandırılmasını əhatə edirdi, bu da onun əleyhinə inzibati proseslərin başladılmasına səbəb olmuşdu. Məhkəmə aşağıdakılar da daxil olmaqla bu cür məhkəmə işlərində müvafiq prinsipləri qeyd etmişdir:

Məhkəmə həmçinin Vəkillər Kollegiyasının üzvlərinin peşəsinin xüsusi xarakterinin nəzərə alınmalı olduğunu qeyd etmişdir. Məhkəmə məmuru kimi onların davranışları məhdudiyətlərə məruz qalır və onlar ehtiyatlı, vicdanlı və ləyaqətli davranış nümayiş etdirməlidirlər, lakin onlar həm də yurisdiksiyadan asılı olaraq dəyişən müstəsna hüquq və imtiyazlardan - adətən məhkəmədə istifadə edilən dəlillərlə bağlı müəyyən imtiyazlardan - yararlanırlar. [istinadlar buraxılıb]²³⁴

Məhkəmə iddianın polis zabitinə mənfi təsir göstərə biləcəyini qəbul etmişdir, lakin həmçinin qeyd etmişdir ki, iddianın məqsədi ərizəçinin məlumat aldığı müştərisini qorumaq olmuşdur. Bu cür bəyanatlar xüsusi müdafiəyə zəmanət verir:

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçinin məhkəmə işi ilə bağlı tənqidi həbsdə olan müştərisini cinayət işi ilə əlaqədar dindirmək üçün öz səlahiyyətindən istifadə edən müstəntiqin dəlili əldə etmə tərzinə ünvanlanırdı. Məhkəmənin dövlət ittihamçılarına istinadən qeyd etdiyi kimi təqsirləndirilən və müstəntiq arasındakı mövqe fərqi təqsirləndirilənin bu cür zabiti tənqid etdiyi bəyanatlar üçün daha yüksək müdafiənin təmin edilməsini tələb edir. Bu, dəlilin mülki məhkəmə icraatında istifadə üçün əldə edilmə şəklinin tənqid edildiyi bu məhkəmə işinə də bərabər dərəcədə şamil olunur. [istinadlar buraxılıb]²³⁵

İfadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlayarkən Məhkəmə qeyd etmişdir ki, inzibati orqanlar nə iddiaların doğruluğunu qiymətləndirməyə, nə də ərizəçinin vicdanla hərəkət edib-etmədiyini aydınlaşdırmağa cəhd etmişdir.

Kudeşkina Rusiyaya qarşı, 2009, işi namizədin seçilmiş vəzifə ilə bağlı hakim olduğu dövrə əsaslanan bəyanatları ilə bağlı olduğu üçün maraqlıdır, belə ki bu, ifadə azadlığı ilə bağlı mübahisəli standartların yaranmasına səbəb olmuşdur. Məsələdəki xüsusi bəyanatlarla bağlı Məhkəmə qeyd etmişdir:

Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi olduqca həssas məsələ, xüsusilə onun hakim vəzifəsində çıxış etdiyi məhkəmə işində böyük miqyaslı korrupsiya ilə məşğul olan müxtəlif məmurların davranışı ilə bağlı ictimai tənqid bildirib. Əslində onun mü sahibləri vəziyyətin utancvericiliyinə yönəlmişdi və hakimlərə təzyiqin tətbiq edilməsi ilə bağlı nümunələrin geniş yayıldığını və bu problemin ədliyyə sisteminin öz müstəqilliyini təmin etməsi və ictimai inamdan yararlanma bilməsi üçün ciddi şəkildə müzakirə edilməli olduğunu

---

²³⁴ Steur Niderlanda qarşı, 2003, § 38.

²³⁵ Steur Niderlanda qarşı, 2003, § 39.

*təsdiq ediridi. Şübhəsiz ki, bu zaman o, ictimai maraq doğuran ciddi bir məsələ qaldırmışdır ki, bu da demokratik cəmiyyətdə azad müzakirə üçün açıq olmalıdır.*²³⁶

İddiəçinin bu bəyanatları verməsinin səbəbi ilə bağlı olaraq Məhkəmə qeyd etmişdir:

*İddiəçinin mübahisəli bəyanatlar verməsi üçün göstərdiyi səbəb nə qədər müvafiq olsa da, Məhkəmə təkrar qeyd edir ki, şəxsi narazılıq və ya şəxsi antoqonizmin doğurduğu və ya maddi mənfəət də daxil olmaqla şəxsi mənfəət üçün atılmış addımlar xüsusi güclü qorumaya bəraət qazandırmır.*²³⁷

Bəyanatların seçki kampaniyasının bir hissəsi kimi verilməsinə baxmayaraq Məhkəmə onların böyük ictimai əhəmiyyət kəsb edən məsələ ilə bağlı ədalətli rəy hesab edir. Məhkəmə üçün mühüm amil məhkəmə işindəki problemlə prosedurlar idi, çünki ərizəçinin tənqid etdiyi məhkəmə onun əleyhinə olan inzibati məsələ ilə bağlı məhkəmə işində məsul olmuşdur:

*Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin Moskva Şəhər Məhkəməsinin qərəzsizliyi ilə bağlı qorxusuna onun həmin Məhkəmənin Sədri ilə bağlı iddialarını nəzərə almaqla haqq qazandırılmışdır. Lakin bu arqumentlərə diqqət yetirilməyib və bu səhv ciddi prosedur nöqsanıdır. Buna görə də, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçiyə tətbiq edilmiş inzibati sanksiya mühüm prosessual təminatlara uyğun gəlmir.*²³⁸

Bu qənaətin məhkəmələrə və çox vaxt tənqiddə məruz qalmış hakimlər tərəfindən dinlənən müvafiq məhkəmə araşdırmalarına hörmətsizliyə mühüm mənfə təsirləri var. Nəhayət, ifadə azadlığı hüququnun pozulmasını aşkarlayan zaman Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçi öz peşəsi ilə məşğul olmaq hüququndan məhrum edilib, bu isə çox ağır sanksiyadır.

---

²³⁶ Kudeşkina Rusiyaya qarşı, 2009, § 94.

²³⁷ Kudeşkina Rusiyaya qarşı, 2009, § 95.

²³⁸ Kudeşkina Rusiyaya qarşı, 2009, § 96.

İstinad edilən məhkəmə işlərinin əlifba sırası ilə siyahısı

- A. Birləşmiş Krallığa qarşı*, 17 Dekabr 2002, Ərizə № 35373/97
Albayrak Türkiyəyə qarşı, 31 Yanvar 2008, Ərizə № 38406/97
Appleby Birləşmiş Krallığa qarşı, 6 May 2003, Ərizə № 44306/98
Aquilina və başqaları Maltaya qarşı, 14 İyun 2011, Ərizə № 28040/08
Autronic AG İsveçrəyə qarşı, 22 May 1990, Ərizə № 12726/87
Axel Springer AG Almaniyaya qarşı, 7 Fevral 2012, Ərizə № 39954/08
Aydın Tatlav Türkiyəyə qarşı, 2 May 2006, Ərizə № 50692/99
Balsytė-Lideikienė Litvaya qarşı, 4 Noyabr 2008, Ərizə № 72596/01
Barthold Almaniya Federativ Respublikasına qarşı, 25 Mart 1985, Ərizə № 8734/79
Bergens Tidende və başqaları Norveçə qarşı, 2 May 2000, Ərizə № 26132/95
Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı, 20 May 1999, Ərizə № 21980/93
Bodrožić və Vujin Serbiyaya qarşı, 23 İyun 2009, Ərizə № 38435/05
Casado Coca İspaniyaya qarşı, 24 Fevral 1994, Ərizə № 15450/89
Castells İspaniyaya qarşı, 23 Aprel 1992, Ərizə № 11798/85
Centro Europa 7 S.R.L. və Di Stefano İtaliyaya qarşı, 7 İyun 2012, Ərizə № 38433/09
Chorherr Avstriyaya qarşı, 25 Avqust 1993, Ərizə № 13308/87
Cihan Öztürk Türkiyəyə qarşı, 9 İyun 2009, Ərizə № 17095/03
Colaço Mestre və SIC – Sociedade Independente de Comunicação, S.A. Portuqaliyaya qarşı, 26 Aprel 2007, Ərizə № 11182/03 və 11319/03
Colombani Fransaya qarşı, 25 İyun 2002, Ərizə № 51279/99
Csánics Macarıstana qarşı, 20 Yanvar 2009, Ərizə № 12188/06
Cumpănă və Mazăre Rumıniyaya qarşı, 17 Dekabr 2004, Ərizə № 33348/96
Dalban Rumıniyaya qarşı, 28 Sentyabr 1999, Ərizə № 28114/95
Dammann İsveçrəyə qarşı, 25 Aprel 2006, Ərizə № 77551/01
De Becker Belçikaya qarşı, 27 Mart 1962, Ərizə № 214/5
De Haes və Gijssels Belçikaya qarşı, 24 Fevral 1997, Ərizə № 19983/92
Dichand və başqaları Avstriyaya qarşı, 26 Fevral 2002, Ərizə № 29271/95
Dink Türkiyəyə qarşı, 14 Sentyabr 2010, Ərizə № 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 və 7124/09
Dupius Fransaya qarşı, 7 İyun 2007, Ərizə № 1914/02
Dyuldin və Kislov Rusiyaya qarşı, 7 İyun 2007, Ərizə № 1914/02

- Ediciones Tiempo S.A. İspaniyaya qarşı*, 12 İyul 1989, Ərizə № 13010/87
- Éditions Plon Fransaya qarşı*, 18 May 2004, Ərizə № 58148/00
- Eerikäinen və başqaları Finlandiyaya qarşı*, 10 Fevral 2009, Ərizə № 3514/02
- Egeland və Hanseid Norveçə qarşı*, 16 Aprel 2009, Ərizə № 34438/04
- Ekin Assosiasiyası Fransaya qarşı*, 17 İyul 2001, Ərizə № 39288/98
- Engel və başqaları Niderlanda qarşı*, 8 İyun 1976, Ərizə № 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 və 5370/72
- Ergin Türkiyəyə qarşı (№ 6)*, 4 May 2006, Ərizə № 47533/99
- Ernst və başqaları Belçikaya qarşı*, 15 İyul 2003, Ərizə № 33400/96
- Éva Molnár Macarıstana qarşı*, 7 Oktyabr 2008, Ərizə № 10346/05
- Ezelin Fransaya qarşı*, 26 Aprel 1991, Ərizə № 11800/85
- Fáber Macarıstana qarşı*, 24 İyul 2012, Ərizə № 40721/08
- Fətullayev Azərbaycanaya qarşı*, 22 Aprel 2010, Ərizə № 40984/07
- Feldek Slovakiyaya qarşı*, 12 İyul 2001, Ərizə № 29032/95
- Flux və Samson Moldovaya qarşı*, 23 Oktyabr 2007, Ərizə № 28700/03
- Foglia İsveçrəyə qarşı*, 13 Dekabr 2007, Ərizə № 35865/04
- Frankowicz Polşaya qarşı*, 16 Dekabr 2008, Ərizə № 53025/99
- Fressoz və Roire Fransaya qarşı*, 21 Yanvar 1999, Ərizə № 29183/95
- Fuentes Bobo İspaniyaya qarşı*, 29 Fevral 2000, Ərizə № 39293/98
- Garaudy Fransaya qarşı*, 24 İyun 2003, Ərizə № 65831/01
- Gąsior Polşaya qarşı*, 21 Fevral 2012, Ərizə № 34472/07
- Gaskin Birləşmiş Krallığa qarşı*, 7 İyul 1989, Ərizə № 10454/83
- Gaweda Polşaya qarşı*, 14 Mart 2002, Ərizə № 26229/95
- Gillberg İsveçə qarşı*, 3 Aprel 2012, Ərizə № 41723/06
- Giniewski Fransaya qarşı*, 31 Yanvar 2006, Ərizə № 64016/00
- Glas Nadezhda Eood və Elenkov Bolqarıstana qarşı*, 11 Oktyabr 2007, Ərizə № 14134/02
- Goodwin Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 Mart 1996, Ərizə № 17488/90
- Gorelişvili Gürcüstana qarşı*, 5 İyun 2007, Ərizə № 12979/04
- Groppera Radio AG və başqaları İsveçrəyə qarşı*, 28 Mart 1990, Ərizə № 10890/84
- Gsell İsveçrəyə qarşı*, 8 Oktyabr 2009, Ərizə № 12675/05
- Guerra və başqaları İtaliyaya qarşı*, 19 Fevral 1998, Ərizə № 14967/89
- Guja Moldovaya qarşı*, 12 Fevral 2008, Ərizə № 14277/04
- Hachette Filipacchi Fransaya qarşı*, 14 İyun 2007, Ərizə № 71111/01

- Hadjianastassiou Yunanıstana qarşı*, 16 Dekabr 1992, Ərizə № 12945/87
- Handyside Birləşmiş Krallığa qarşı*, 7 Dekabr 1976, Ərizə № 5493/72
- Heinisch Almaniyaya qarşı*, 21 İyul 2011, Ərizə № 28274/08
- Hertel İsveçrəyə qarşı*, 25 Avqust 1998, Ərizə № 25181/94
- Incal Türkiyəyə qarşı*, 9 İyun 1998, Ərizə № 22678/93
- Independent News and Media və Independent Newspapers Ireland Limited İrlandiyaya qarşı*, 16 İyun 2005, Ərizə № 55120/00
- Informationsverein Lentia və başqaları Avstriyaya qarşı*, 24 Noyabr 1993, Ərizə № 13914/88, 15041/89, 15717/89, 15779/89 və 17207/90
- Janowski Polşaya qarşı*, 21 Yanvar 1999, Ərizə № 25716/94
- Jersild Danimarkaya qarşı*, 23 Sentyabr 1994, Ərizə № 15890/89
- Jerusalem Avstriyaya qarşı*, 21 Fevral 2001, Ərizə № 26958/95
- Juppala Finlandiyaya qarşı*, 2 Dekabr 2008, Ərizə № 18620/03
- K. Avstriyaya qarşı*, 2 İyun 1993, Ərizə № 16002/90
- Karataş Türkiyəyə qarşı*, 8 İyul 1999, Ərizə № 23168/94
- Kazakov Rusiyaya qarşı* 18 Dekabr 2008, Ərizə № 1758/02
- Kenedi Macarıstana qarşı*, 26 May 2009, Ərizə № 31475/05
- Xurşid Mustafa və Tarzibaçı İsveçə qarşı*, 16 Dekabr 2008, Ərizə № 23883/06
- Klein Slovakiyaya qarşı*, 31 Oktyabr 2006, Ərizə № 72208/01
- Kosiek Almaniyaya qarşı*, 28 Avqust 1986, Ərizə № 9704/82
- Krone Verlag GmbH & Co. KG Avstriyaya qarşı*, 26 Fevral 2002, Ərizə № 34315/96
- Kudeşkina Rusiyaya qarşı*, 26 Fevral 2009, Ərizə № 29492/05
- Kühnen Almaniyaya qarşı*, 12 May 1988, Ərizə № 12194/86
- Kyprianou Kiprə qarşı*, 15 Dekabr 2005, Ərizə № 73797/01
- Leander İsveçə qarşı*, 26 Mart 1987, Ərizə № 9248/81
- Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue Belçikaya qarşı*, 9 Noyabr 2006, Ərizə № 64772/01
- Lehideux və Isorni Fransaya qarşı*, 23 Sentyabr 1998, Ərizə № 24662/94
- Leroy Fransaya qarşı*, 2 Oktyabr 2008, Ərizə № 36109/03
- Lingens Avstriyaya qarşı*, 8 İyul 1986, Ərizə № 9815/82
- Lopes Gomes da Silva Portuqaliyaya qarşı*, 28 Sentyabr 2000, Ərizə № 37698/97
- Manole və başqaları Moldovaya qarşı*, 17 Sentyabr 2009, Ərizə № 13936/02
- Markt Intern Verlag GmbH və Klaus Beermann Almaniyaya qarşı*, 20 Noyabr 1989, Ərizə № 10572/83

- Marônek Slovakiyaya qarşı*, 19 Aprel 2001, Məhkəmə işi № 32686/96
- McGinley və Egan Birləşmiş Krallığa qarşı*, 9 İyun 1998, Məhkəmə işi № 10/1997/794/995-996
- Melniçuk Ukraynaya qarşı*, 5 İyul 2005, Ərizə № 28743/03
- Meltex Ltd və Mesrop Movsesyan Ermənistanına qarşı*, 17 İyun 2008, Ərizə № 32283/04
- MGN Limited Birləşmiş Krallığa qarşı*, 18 Yanvar 2011, Ərizə № 39401/04
- Mosley Birləşmiş Krallığa qarşı*, 10 May 2011, Ərizə № 48009/08
- Mouvement raélien suisse İsveçrəyə qarşı*, 13 İyul 2012, Ərizə № 16354/06
- Müller və başqaları İsveçrəyə qarşı*, 24 May 1988, Ərizə № 10737/84
- Nikowitz və Verlagsgruppe News GmbH Avstriyaya qarşı*, 22 Fevral 2007, Ərizə № 5266/03
- Nikula Finlandiyaya qarşı*, 21 Mart 2002, Ərizə № 31611/96
- Nilsen və Johnsen Norveçə qarşı*, 25 Noyabr 1999, Ərizə № 23118/93
- Nordisk Film & TV A/S Danimarkaya qarşı*, 8 Dekabr 2005, Ərizə № 40485/02
- Norwood Birləşmiş Krallığa qarşı*, 16 Noyabr 2004, Ərizə № 23131/03
- Oberschlick Avstriyaya qarşı (№ 1)*, 23 May 1991, Ərizə № 11662/85
- Oberschlick Avstriyaya qarşı (№ 2)*, 1 İyul 1997, Ərizə № 20834/92
- Observer and Guardian Birləşmiş Krallığa qarşı*, 26 Noyabr 1991, Ərizə № 13585/88
- Obuxova Rusiyaya qarşı*, 8 Yanvar 2009, Ərizə № 34736/03
- Odièvre Fransaya qarşı*, 13 Fevral 2003, Ərizə № 42326/98
- Open Door Counselling Ltd və Dublin Well Woman Centre Ltd İrlandiyaya qarşı*, 29 Oktyabr 1992, Ərizə № 14234/88 və 14235/88
- Orban və başqaları Fransaya qarşı*, 15 Yanvar 2009, Ərizə № 20985/05
- Österreichischer Rundfunk Avstriyaya qarşı*, 7 Dekabr 2006, Ərizə № 35841/02
- Otto Almaniyaya qarşı*, 24 Noyabr 2005, Ərizə № 27574/02
- Otto-Preminger Institut Avstriyaya qarşı*, 20 Sentyabr 1994, Ərizə № 13470/87
- Özgür Gündem v. Türkiyəyə qarşı*, 16 Mart 2000, Ərizə № 23144/93
- Palomo Sánchez və başqaları İspaniyaya qarşı*, 12 Sentyabr 2011, Ərizə № 28955/06, 28957/06, 28959/06 və 28964/06
- Paturel Fransaya qarşı*, 22 Dekabr 2005, Ərizə № 54968/00
- Pavel İvanov Rusiyaya qarşı*, 20 Fevral 2007, Ərizə № 35222/04
- Petropavlovskis Latviyaya qarşı*, 3 İyun 2008, Ərizə № 44230/06
- Piermont Fransaya qarşı*, 27 Aprel 1995, Ərizə № 15773/89 və 15774/89
- Poyraz Türkiyəyə qarşı*, 7 Dekabr 2010, Ərizə № 15966/06

Prager və Oberschlick Avstriyaya qarşı, 26 Aprel 1995, Ərizə № 15974/90
Radio ABC Avstriyaya qarşı, 20 Oktyabr 1997, Ərizə № 19736/92
Radio Twist a.s. Slovakiyaya qarşı, 19 Dekabr 2006, Ərizə № 62202/00
Rekvényi Macarıstana qarşı, 20 May 1999, Ərizə № 25390/94
Roemen və Şmit Lüksemburqa qarşı, 25 Fevral 2003, Ərizə № 51772/99
Rumyana İvanova Bolqarıstana qarşı, 14 Fevral 2008, Ərizə № 36207/03
Saliyev Rusiyaya qarşı, 21 Oktyabr 2010, Ərizə № 35016/03
Sanoma Uitgevers B.V. Niderlanda qarşı, 14 Sentyabr 2010, Ərizə № 38224/03
Sapan Türkiyəyə qarşı, 8 İyun 2010, Ərizə № 44102/04
Schöpfer İsveçrəyə qarşı, 20 May 1998, Ərizə № 25405/94
Sdruženi Jihočeské Matky Çex Respublikasına qarşı, 10 iyul 2006, Ərizə № 19101/03
Şener Türkiyəyə qarşı, 18 İyul 2000, Ərizə № 26680/95
Sırbu və başqaları Moldovaya qarşı, 15 İyun 2004, Ərizə № 73562/01, 73565/01, 73712/01, 73744/01, 73972/01 və 73973/01
Standard Verlags GmbH Avstriyaya qarşı (No. 2), 4 İyun 2009, Ərizə № 21277/05
Steel və Morris Birləşmiş Krallığa qarşı, 15 Fevral 2005, Ərizə № 68416/01
Steur Niderlanda qarşı, 28 Oktyabr 2003, Ərizə № 39657/98
Stoll İsveçrəyə qarşı, 10 Dekabr 2007, Ərizə № 69698/01
Sunday Times (№ 1) Birləşmiş Krallığa qarşı, 26 Aprel 1979, Ərizə № 6538/74
Sürek və Özdemir Türkiyəyə qarşı, 8 İyul 1999, Ərizə № 23927/94 və 24277/94
Sürek Türkiyəyə qarşı (№ 3), 8 İyul 1999, Ərizə № 24735/94
Sürek Türkiyəyə qarşı (№ 4), 8 İyul 1999, ərizə № 24762/94
Tammer Estoniyaya qarşı, 6 Fevral 2001, Ərizə № 41205/98
Társaság A Szabadságjogokért Macarıstana qarşı, 14 Aprel 2009, Ərizə № 37374/05
Tele 1 Privatfernsehgesellschaft mbH Avstriyaya qarşı, 21 Sentyabr 2000, Ərizə № 32240/96
Thoma Lüksemburqa qarşı, 29 Mart 2001, Ərizə № 38432/97
Thorgeir Thorgeirson İslandiya qarşı, 25 İyun 1992, Ərizə № 13778/88
Tillak Belçikaya qarşı, 27 Noyabr 2007, Ərizə № 20477/05
Times Newspapers Ltd (№ 1 və 2) Birləşmiş Krallığa qarşı, 10 Mart 2009, Ərizə № 3002/03 və 23676/03
Tolstoy Miloslavsky Birləşmiş Krallığa qarşı, 13 İyul 1995, Ərizə № 18139/91
TV Vest As & Rogaland Pensjonistparti Norveçə qarşı, 11 Dekabr 2008, Ərizə № 21132/05

- Vajnai Macarıstana qarşı*, 8 İyul 2008, Ərizə № 33629/06
- Vejdeland İsveçə qarşı*, 9 Fevral 2012, Ərizə № 1813/07
- Vereinigung demokratischer Soldaten Österreichs və Gubi Avstriyaya qarşı*, 19 Dekabr 1994, Ərizə № 15153/89
- Vereniging Weekblad Bluf! Niderlanda qarşı*, 9 Fevral 1995, Ərizə № 16616/90
- Verlagsgruppe News GmbH Avstriyaya qarşı*, 14 Dekabr 2006, Ərizə № 10520/02
- Vogt Almaniyaya qarşı*, 26 Sentyabr 1995, Ərizə № 17851/91
- Von Hannover Almaniyaya qarşı (№ 2)*, 7 Fevral 2012, Ərizə No. 40660/08 və 60641/08
- Von Hannover Almaniyaya qarşı*, 24 İyun 2004, Ərizə № 59320/00
- Voskuil Niderlanda qarşı*, 22 Noyabr 2007, Ərizə № 64752/01
- White İsveçə qarşı*, 19 Sentyabr 2006, Ərizə № 42435/02
- Wille Lixtenşteynə qarşı*, 29 Oktyabr 1999, Ərizə № 28396/95
- Willem Fransaya qarşı*, 16 İyul 2009, Ərizə № 10883/05
- Wingrove Birləşmiş Krallığa qarşı*, 25 Noyabr 1996, Ərizə № 17419/90
- Women on Waves və başqaları Portuqaliyaya qarşı*, 3 Fevral 2009, Ərizə № 31276/05
- Worm Avstriyaya qarşı*, 29 Avqust 1997, Ərizə № 22714/93
- Yılmaz və Kılıç Türkiyəyə qarşı*, 17 İyul 2008, Ərizə № 68514/01
- Zana Türkiyəyə qarşı*, 25 Noyabr 1997, Ərizə № 18954/91